Ministerstwo Pracy
i Polityki Społecznej

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej

Projekt z 16 września 2013

Warszawa 2013

Spis treści

Wprowadzenie **3**

Rozdział I Diagnoza **9**
Kontekst Strategii Europa 2020 11
Kontekst krajowego programowania strategicznego 15
Definicja ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społecznego 20
Stan rozwoju ekonomii społecznej 22
Finanse ekonomii społecznej 27
Wnioski z diagnozy 36

Rozdział II Cele Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej **38**
Cele Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej 38
Wskaźniki osiągnięcia rezultatów 44

Rozdział III Priorytety Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej **46**

Priorytet I *Ekonomia społeczna na społecznie odpowiedzialnym terytorium* 47
Działanie I.1. Wspieranie partycypacyjnych modeli badania potrzeb społecznych i planowania lokalnego nowej roli 48
Działanie I.2. Wspieranie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej
Działanie I.3. Wspieranie rozwoju usług użyteczności publicznej poprzez ekonomię społeczną 50
Działanie I.4. Wspieranie rozwoju działań ekonomii społecznej w kluczowych sferach rozwojowych 52
Priorytet II *Działania regulacyjne w zakresie ekonomii społecznej* **55**
Działanie II.1. Określenie otoczenia prawnego ekonomii społecznej 55
Działanie II.2. Określenie zasad zamówień publicznych i pomocy publicznej wspierających rozwój ekonomii społecznej 57
Priorytet III *System wsparcia ekonomii społecznej* **60**
Działanie III.1. Bezzwrotne instrumenty finansowe 60
Działanie III.2. Zwrotne instrumenty finansowe 62
Działanie III.3. System Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej 63
Działanie III.4. Wsparcie rozwoju sieci kooperacji i partnerstw ekonomii społecznej 64
Priorytet IV *Włączenie ekonomii społecznej do głównego nurtu polityk publicznych na poziomie krajowym i regionalnym* **67**
Działanie IV.1. Koordynacja polityki wobec ekonomii społecznej na poziomie krajowym 67
Działanie IV.2. Koordynacja polityki wobec ekonomii społecznej na poziomie regionalnym 68
Działanie IV.3. Samoorganizacja ekonomii społecznej 70
Działanie IV.4. Monitoring ekonomii społecznej 71
Priorytet V *Edukacja dla ekonomii społecznej* **72**
Działanie 5.1. Ekonomia społeczna, jako idea i element tożsamości kulturowej 73
Działanie 5.2. Działania edukacyjne dla środowisk lokalnych 74
Działanie 5.3. Edukacja na poziomie szkolnym i akademickim 74
Działanie 5.4. Model edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży 76

Rozdział IV Monitorowanie realizacji Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej **79**

Rozdział V. Podstawowe założenia systemu realizacji **83**

Rozdział VI Plan finansowy **85**

Załącznik nr 1: Wskaźniki osiągnięcia rezultatów na poziomie działań **95**

Załącznik nr 2: Szczegółowe warunki udzielania pożyczek i poręczeń w ramach krajowego programu rozwoju ekonomii społecznej po 2014 r. **108**

Wprowadzenie

Program Rozwoju Ekonomii Społecznej jest programem rozwoju w rozumieniu art. 15, ust. 4 pkt. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1240, z późn. zm.[1]) i stanowi tym samym dokument o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, ustanowiony w celu realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju – Strategii Rozwoju Kraju 2020 oraz Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz innych strategii rozwoju.

Określenie charakteru tego dokumentu i umiejscowienie go w strukturze programowania strategicznego Polski miało skomplikowany charakter, z uwagi na zmieniające się uwarunkowania prawne dotyczące programowania strategicznego, jak również działania polityczne rządu w tym zakresie. Działania te stanowią podsumowanie wieloletniego procesu na rzecz zaistnienia i rozwoju ekonomii społecznej w Polsce.

W roku 1997 w Luksemburgu Europejski Szczyt poświęcony zatrudnieniu zainicjował koordynację polityki zatrudnienia na poziomie europejskim. Przy tej okazji, po raz pierwszy w tekście Rady Ministrów Europejskich, nawiązano wyraźnie do ekonomii społecznej i wpisano ja do zbioru głównych kierunków polityki na rzecz zatrudnienia w części poświęconej „przedsiębiorczości"[2]. Od początku XXI wieku ekonomia społeczna zaczyna umiejscawiać się w politykach Unii Europejskiej. Stała się uznaną metodą działania w ramach Inicjatywy EQUAL 2000-2008 i szerzej Europejskiego Funduszu Społecznego. W 2003 roku Unia Europejska publikuje Komunikat dla rządów i instytucji europejskich na temat „promocji spółdzielczości w Europie". Ekonomia społeczna została również uznana na poziomie światowym przez OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) oraz MOP (Międzynarodowa Organizację Pracy)[3].

Polscy działacze sektora obywatelskiego, spółdzielczego i administracji publicznej uczestniczyli w działaniach europejskich od pierwszej Europejskiej Konferencji Ekonomicznej *(First European Social Economy Conference in the EU Candidate Countries)* w Pradze w 2002 roku. Następnie w dniach **27-29 października 2004,** roku to Polska właśnie podjęła trud zorganizowania **II Europejskiej Konferencji w Krakowie**, w której wzięło udział blisko tysiąc uczestników z 31 krajów.

Istotnym impulsem w Polsce była realizacja Programu Inicjatywy Wspólnotowej **EQUAL** od sierpnia 2004 do 2008 roku, w ramach której wypracowano zarówno metodyczne założenia rozwoju ekonomii społecznej, jak i konkretne rozwiązania, które zostały wsparte przez działania regulacyjne państwa. Kolejnymi impulsami rozwojowym dla ekonomii społecznej stały się **Strategia Rozwoju Kraju 2007-2015 oraz Krajowy Program Zabezpieczenie Społeczne i Integracja Społeczna na lata 2006-2008,** zaś w wymiarze finansowym był to **Fundusz Inicjatyw Obywatelskich** funkcjonujący od 2004 roku oraz **Program Operacyjny Kapitał Ludzki,** uzgodniony **w lipcu 2007 roku.**

Nowy etap rozpoczął się **27 czerwca 2008 roku** w Stoczni Gdańskiej, gdzie odbyła się Konferencja Ekonomii Społecznej – „Ekonomia Solidarności" - mająca na celu zintegrowanie krajowych i zagranicznych środowisk przekonanych, że ekonomia społeczna może być ważnym narzędziem rozwiązywania problemów społecznych. W czasie Konferencji ogłoszony został opracowany przez stronę społeczną **Manifest Ekonomii Społecznej**, a strona rządowa zaprezentowała plan wsparcia działań podejmowanych w obszarze ekonomii społecznej. Manifest w jednym z postulatów określał, iż *Konieczne jest stworzenie trwałego mechanizmu komunikacji i dialogu pomiędzy środowiskami decydentów (zarówno władz wykonawczych jak i ustawodawczych) i środowiskiem ekonomii społecznej. Pozwoliłby on na to, aby wzorem innych krajów uzgodniona została w Polsce długofalowa strategia działań na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, jako część szerszego przedsięwzięcia wspierającego rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Strategia taka powinna być wypracowana w ramach partnerskiej współpracy – międzyresortowego zespołu rządowego i środowiska ekonomii społecznej.*

Efektem wspólnych, publiczno-społecznych koncepcji i działań było powołanie rządowo-samorządowo-obywatelskiego **Zespołu do spraw rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii**

[1] Dz. U. z 2009, r. Nr 157, poz. 1240 i 1241, z 2010 r. Nr 28, poz. 146, Nr 96, poz. 620, Nr 123, poz. 835, Nr 152, poz. 1020, Nr 238, poz. 1578, Nr 257, poz. 1726, z 2011 r. Nr 185, poz. 1092, Nr 201, poz. 1183, Nr 234, poz. 1386, Nr 240, poz. 1429, Nr 291, poz. 1707).

[2] Ekonomia społeczna. Kraków 2004, II Europejska Konferencja Ekonomii Społecznej Materiały, warszawa 2005 MPS, ZLSP

3 Jerzy Hausner red. Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce. Teoria i praktyka, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków 2008, http://www.e-gap.pl/PUBLIKACJE/es%20skrypt4.pdf

społecznej, utworzonego 15 grudnia 2008 roku na mocy Zarządzenia nr 141 Prezesa Rady Ministrów. Zgodnie z zarządzeniem, zadaniem zespołu miało być m.in. wypracowanie projektu strategii rozwoju ekonomii społecznej.

Prace nad dokumentem zostały zapoczątkowane w wyniku pracy Grupy ds. Strategicznych, kierowanej przez prof. Jerzego Hausnera. Grupa rozpoczęła prace w marcu 2009 roku, a zaproszono do niej: Jakuba Michałowskiego, Doradcę Prezesa Rady Ministrów, Krzysztofa Więckiewicza, Dyrektora Departamentu Pożytku Publicznego, Tomasza Sadowskiego z Fundacji Pomocy Wzajemnej „Barka, Cezarego Miżejewskiego z Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Jana Jakuba Wygnańskiego z Pracowni Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia" i Kamila Wyszkowskiego z Programu Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP). W skład grupy weszli również Piotr Frączak z Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych, ekspert Piotr Stronkowski, ks. Stanisław Słowik z Caritas Kielce oraz dr Tomasz Mering z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

W początkowej fazie praca grup[4] skoncentrowała się na trzech dokumentach. Pierwszy z nich, **Najważniejsze działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w Polsce**, został przyjęty na posiedzeniu Zespołu w dniu 17 czerwca 2009 roku. Określono w nim, iż do końca 2010 roku *powinien zostać wypracowany projekt Strategii Rozwoju Ekonomii Społecznej w Polsce do roku 2020. Dokument ten ma określać działania zmierzające do wszechstronnego rozwoju ekonomii społecznej w Polsce Jednocześnie powinien zostać on przygotowany z myślą o przyszłym Narodowym Planie Rozwoju, stanowiącym programową podstawę uczestnictwa Polski w kolejnym okresie budżetowym UE i kolejnej edycji unijnej polityki spójności.* Ponadto za niezbędne uznano *opracowanie przez rządowy Zespół oraz przyjęcie przez rząd i podmioty reprezentujące sektor ekonomii społecznej umowy programowej wzorowanej na doświadczeniach brytyjskich („Compact"), która określałaby stosunek administracji rządowej i organizacji obywatelskich do rozwoju ekonomii społecznej w Polsce.* Trzecim elementem prac było opracowanie przez Jana Jakuba Wygnańskiego dokumentu, będącego propozycją struktury i sposobu pracy nad strategią działań na rzecz ekonomii społecznej.

Kierunek proponowanych działań został potwierdzony przez ekspertów OECD, którzy w 2009 roku, analizując wyzwania stojące przed polskim rządem w zakresie ekonomii społecznej, wskazali w rekomendacjach, iż: *Konieczne jest opracowanie krajowej strategii mającej na celu pokonanie skrajnego rozdrobnienia i zawiłości polskiego systemu politycznego i administracyjnego, szczególnie w odniesieniu do zagadnienia ekonomii społecznej. Taka strategia powinna mieć charakter wielopoziomowy i horyzontalny. Należy ją opracować w ścisłej współpracy z przedstawicielami województw, powiatów i gmin, przy czym w tym kontekście konieczne jest szczególne uwzględnienie współpracy między powiatowymi urzędami pracy oraz ośrodkami pomocy społecznej. Aby ekonomia społeczna mogła skutecznie przyczyniać się do poprawy życia ludzi i społeczności konieczne jest jej włączenie do polityk, które dotyczą zdrowia, kwestii społecznych, edukacji, środowiska, strategii rynku pracy, rozwoju przedsiębiorczości itd. Poprzez zapewnienie pełnej integracji ekonomii społecznej z tymi politykami można efektywnie wykorzystać potencjał organizacji ekonomii społecznej. Dzięki zakorzenieniu w społecznościach lokalnych i wykorzystaniu zasobów lokalnych ekonomia społeczna może przyczynić się do większej skuteczności i efektywności wyżej wymienionych polityk*[5].

Do końca 2009 roku przygotowano pierwsze koncepcje oraz projekt **Paktu na rzecz ekonomii społecznej w modernizacji polskiego modelu społecznego 2030.** Pomimo zatwierdzenia projektu Paktu przez Komitet Rady Ministrów w październiku 2009 roku, nie został on ostatecznie przyjęty z powodów proceduralnych, leżących poza zakresem możliwości Zespołu. Wywołało to wycofanie się części uczestników z prac grupy. Istotnym wydarzeniem, było powołanie prof. Jerzego Hausnera na członka Rady Polityki Pieniężnej, co pozbawiło Grupę Strategiczną przewodniczącego.

Wraz ze zmianą modelu planowania strategicznego w Polsce, obejmującego obecnie długookresową i średniookresową strategię rozwoju kraju oraz dziewięć strategii rozwoju, a także po przedstawieniu informacji Ministra Rozwoju Regionalnego na posiedzeniu Zespołu, w styczniu 2010 roku zadecydowano o rozpoczęciu prac nad dokumentem **Długofalowa polityka rozwoju regionalnego.**

[4] Grupy prawnej kierowanej przez Annę Siennicką, następnie Ilonę Gosk, a następnie Tomasza Schimanka; Grupy edukacyjnej kierowanej przez Ewę Leś, oraz Grupy finansowej, kierowanej przez Irenę Herbst.

[5] *Poprawa potencjału integracji społecznej na poziomie lokalnym poprzez ekonomię społeczną. Raport na temat Polski*, MRR, Warszawa, grudzień 2009 r. Raport przygotowali prof. Marguerite Mendell, wicedyrektor i profesor nadzwyczajny Szkoły Spraw Społecznych i Publicznych Uniwersytetu Concordia oraz dyrektor Instytutu Gospodarki Politycznej im. Karla Polanyiego Uniwersytetu Concordia (Kanada), oraz Victor Pestoff, profesor gościnny Instytutu Badań nad Społeczeństwem Obywatelskim Ersta Skondal hogskola w Sztokholmie, z pomocą Antonelli Noyi (starszego analityka politycznego) i Emmy Clarnece (analityka politycznego) oraz pod nadzorem Antonelli Noyi.

Dokument nie był wówczas umiejscawiany w hierarchii dokumentów strategicznych. W 2010 roku i latach następnych, skupiono się na umocowaniu problematyki ekonomii społecznej w Strategii Sprawne Państwo, Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki, Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego oraz Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa.

Na zlecenie Grupy ds. Strategicznych, od kwietnia do października 2011 roku, grupa ekspertów w składzie: Anna Matejczuk, Tomasz Schimanek, Antoni Sobolewski oraz koordynator Piotr Stronkowski, przygotowała dokument pod nazwą **Założenia do Długofalowej Polityki Rozwoju Ekonomii społecznej**.

W dniu 20 lipca 2011 roku projekt był przedmiotem obrad Zespołu ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej, w trakcie, których zdecydowano o skierowaniu go do dalszych prac. 6 października 2011 roku na posiedzeniu Zespołu ustalono na nowo skład Grupy ds. Strategicznych, do której weszli: Piotr Frączak, Cezary Miżejewski, Krzysztof Więckiewicz, ks. Stanisław Słowik, Kamil Wyszkowski, Antoni Sobolewski, dr hab. Stanisław Mazur, Tomasz Schimanek, Łukasz Broniszewski i Piotr Stronkowski. Do grupy ponadto dołączyli na różnych etapach: Marek Łukomski (EKON), Agnieszka Kochańska (Biuro Polityki Społecznej KK NSZZ „Solidarność"), Karolina Cyran-Juraszek (FRSO), Krzysztof Herbst, Izabela Grabowska, Wioletta Wilimska, Michał Góra, Krzysztof Cibor, Beata Matyjaszczyk, Katarzyna Ołdak – Bułanowska (UZP), Tadeusz Durczok, Sławomir Wieteska, Małgorzata Kowalska Katarzyna Sokołowska, Andrzej Trzeciecki, Krzysztof Mika, Grzegorz Wojtanowski. W pracach brali udział pracownicy MPiPS Andrzej Radniecki i Małgorzata Saracyn.

Grupa ds. Strategicznych w powyższym składzie przygotowała aktualną wersję Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej. Grupa odbyła posiedzenia w dniach w 2011 roku 9 listopada, 5 grudnia, oraz w 2012 roku: 12 stycznia, 19 stycznia, 24 stycznia, 13 lutego, 20 lutego, 26 marca, 11 kwietnia, 25 kwietnia i 16 maja. W trakcie kolejnych spotkań przygotowywano kolejne elementy projektu. Podstawowe części odnośnie celów i priorytetów programu, przygotowano kwietniu 2012 roku.

Cele i priorytety projektu programu zostały zaprezentowane publicznie:

- 20 kwietnia 2012 na konferencji „Społeczna gospodarka w województwie Podkarpackim – szansa czy utopia?" w Rzeszowie;
- 26 kwietnia 2012 roku na konferencji "Społeczna nie tylko rynkowa - gospodarka społeczna w województwie lubuskim w perspektywie 2020 roku" w Zielonej Górze.

Prezentacja miała na celu, skorygowanie podstawowych zapisów i dokonanie wstępnej dyskusji nad proponowanymi kierunkami działań.

Oficjalna prezentacja projektu programu odbyła się w dniach 5-6 czerwca 2012 na III Ogólnopolskich Targach Aktywnych Form Pomocy w Byczynie, z udziałem Ministra Pracy i Polityki Społecznej Władysława Kosiniak-Kamysza.

Ponadto na portalu www.ekonomiaspoleczna.pl oraz www.ngo.pl, publikowane były wywiady i artykuły dotyczące nowego okresu programowania, m.in. *„Czego potrzebuje polska ekonomia społeczna?"* (29 marca), *„Program Operacyjny Ekonomia Społeczna? Najpierw oceńmy to, co zrobiliśmy. Wywiad z dyrektorem DZF MRR Pawłem Chorążym* (12 kwietnia), *„Dlaczego powinniśmy domagać się Programu Operacyjnego Ekonomia Społeczna*" (7 maja), *„Najpierw Programy - potem Operacyjne"* (14 maja), *„Program Operacyjny Ekonomia Społeczna - kolejne* argumenty "za" (22 maja).

8 czerwca 2012 roku **projekt Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej** został poddany konsultacjom społecznym, które trwały do 28 września 2012 roku. W ramach wstępnych konsultacji wykorzystano dostępne możliwości:

- prezentowanie projektu na konferencjach i seminariach, szkoleniach;
- artykuły w mediach internetowych, (portal ekonomiaspoleczna.pl);
- zbieranie pisemnych opinii, oraz
- ankietę internetową, udostępnioną przez Departament Pożytku Publicznego MPiPS.

Od 8 czerwca 2012 roku projekt KPRES pojawił się na stronach internetowych www.ekonomiaspoleczna.pl, www.pozytek.gov.pl w celu zapoznanie z nim szerszej opinii publicznej

oraz zebrania uwag. Ponadto projekt, zgodnie z prośbą wnioskodawców pojawił się na kilkudziesięciu regionalnych i lokalnych portalach internetowych. materiał zawierał także skierowane do środowisk samorządowych, organizacji obywatelskich, podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorców zaproszenie do dyskusji nad projektem KPRES. W liście rozpoczynającym konsultacje wskazano m.in.:

„Warto również aby dyskusja miała charakter zorganizowany. Dlatego pozwalam sobie zwrócić do Stałej Konferencji Ekonomii Społecznej oraz Ogólnopolskiej Federacji Organizacji Pozarządowych, Związku Organizacji Sieci Współpracy „Barka", Związku Pracodawców Przedsiębiorstw Społecznych, Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych, Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy a także Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej o zorganizowanie procesu konsultacji nad dokumentem".

Obok stron wiodących portali internetowych, przedstawiciele Grupy zwrócili się do podmiotów obywatelskich i instytucji samorządowych o umieszczenie informacji o konsultacjach oraz o umieszczenie projektu na swoich stronach internetowych, co spotkało się szerokim odzewem. Projekt umieszczono m.in. na stronach Związku Lustracyjnego Spółdzielni Pracy, Funduszu Współpracy, Instytutu Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego, Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych, www.ngo.pl, ROPS Województwa Zachodniopomorskiego, ROPS Województwa Śląskiego, projektu ARES ROPS Kraków, Instytutu Rozwoju Służb Społecznych, Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej z Chorzowa, Gminy Osielisko i wielu innych.

Ponadto w pierwszej fazie konsultacji w 2012 roku projekt KPRES prezentowany był na gremiach organizacji obywatelskich i samorządowych:

- 22 czerwca na seminarium pn. „Ekonomiczny i społeczny wymiar ekonomii społecznej", organizowanego przez OPS i gminę Śrem;
- 25 czerwca na konferencji ROPS województwa śląskiego „Perspektywy rozwoju sektora ekonomii społecznej w województwie śląskim";
- 26-27 czerwca na konferencji dotyczącej Planu Działań na Rzecz Ekonomii Społecznej organizowanej przez Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego - Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej;
- 3 lipca na konferencji "Społeczna nie tylko rynkowa - gospodarka społeczna w województwie wielkopolskim w perspektywie 2020 roku" w Poznaniu, organizowanej przez Instytut Zachodni;
- 3 lipca w Szczecinie, na III Spotkaniach Zachodniopomorskiego Forum Integracji Społecznej;
- 10-12 lipca w Katowicach, na szkoleniu ZLSP dla ośrodków wsparcia ekonomii społecznej;
- 17 lipca w Rzeszowie, na konferencji w ramach Spółdzielczych Spotkaniach z Ekonomią Społeczną na Podkarpaciu;
- 25 i 26 sierpnia w Nowym Warpnie, w trakcie IV Targów Ekonomii Społecznej w Nowym Warpnie oraz konferencji „Przedsiębiorczość społeczna jako szansa rozwojowa dla obszarów wiejskich i lokalnych grup działania".

W trakcie pierwszej fazy nie pojawiły się żadne oficjalne stanowiska, gromadzono natomiast uwagi w trakcie spotkań z organizacjami i samorządami.

Ponadto na portalu www.ekonomiaspoleczna.pl i www.ngo.pl publikowane były wywiady i artykuły dotyczące nowego okresu programowania, m.in. wywiad z ministrem Władysławem Kosiniakiem-Kamyszem, *„Ekonomia społeczna powinna być bardziej widoczna!"* (6 lipca), oraz *„Po co nam Programy Rozwoju Ekonomii Społecznej?"* (27 sierpnia).

W drugiej fazie konsultacje wstępne rozpoczęły się 31 sierpnia 2012 i trwały do 28 września. Oparto je na ankiecie internetowej oraz portalu www.mamzdanie.org.pl, Przedsięwzięcie nie miało charakteru reprezentatywnego. Dobór respondentów był samoselekcyjny i z tego punktu widzenia badanie powinno być traktowane przede wszystkim jako specyficzny rodzaj konsultacji społecznych, w których z zasady uczestniczą jedynie ci, którzy chcą zabrać głos.

Ponadto zaprezentowano KPRES:

- 11 września na posiedzeniu Stałej Konferencji Ekonomii Społecznej;

- 12-14 września na szkoleniu ZLSP dla ośrodków wsparcia ekonomii społecznej w Gdańsku;
- 21 września na III Kujawsko-Pomorskich Targach ES w Toruniu;
- 28 września w Byczynie na spotkaniu organizowanym dla województwa opolskiego przez Centrum Ekonomii Społecznej Barka.

W trakcie wstępnych konsultacji zebrano 111 ankiet oraz 38 komentarzy do ankiet. Spośród ankietowanych:

- 28, 8% reprezentowało instytucje administracji publicznej (z czego blisko połowa reprezentowała samorząd gminny);
- 9, 9% reprezentowało instytucję wsparcia ekonomii społecznej (np. Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej, Ośrodek Wsparcia Spółdzielczości Socjalnej;
- 17,1% reprezentowało podmiot ekonomii społecznej;
- 19, 8% reprezentowało organizacja pozarządowa w rozumieniu art. 3 ust. 2 oraz ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku;
- 18% stanowiły osoby fizyczne;
- 6, 3% nie przypisało się do żadnej z dostępnych kategorii.

Odrębne pisemne uwagi złożyły: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Konwent Centrów i Klubów Integracji Społecznej, Kujawsko-Pomorska Federacja Organizacji Pozarządowych, wsparta internetowo przez Waldemara Weihsa w imieniu Dolnośląskiej Federacji Organizacji Pozarządowych (formalnie stanowisko DFOP nie dotarło do autorów konsultacji), Rady Działalności Pożytku Publicznego Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz Sejmiku Organizacji Pozarządowych Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Krajowego Ośrodka Europejskiego Funduszu Społecznego, Stowarzyszenia Współpracy Regionalnej z Chorzowa, Wojewódzkiego Urzędu Pracy z Rzeszowa, Fundacji Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych z Warszawy oraz Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej ze Szczecina i Poznania. Pojawiły się również uwagi Panów Piotra Frączaka i Tadeusza Durczoka zamieszone na portalach internetowych, bądź przekazane drogą elektroniczną. Na portalu www.mamzdanie.org.pl pojawiła się opinia Pana Bogdana Mizerskiego. Z konsultacji został opracowany szczegółowy raport[6]

W dniu 8 października 2012 r. projekt KPRES oraz raport z konsultacji zostały prezentowane na posiedzeniu Zespołu ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej. Ustalono, że Grupa ds. Strategicznych zredaguje dokument, odnosząc się do uwag zgłoszonych w czasie konsultacji. Po zakończeniu prac, Zespół spotka się ponownie, aby omówić zredagowany w wyniku konsultacji projekt i dokonać jego przyjęcia.

W dniach 11 i 12 października 2012 projekt KPRES był prezentowany i poddany dyskusji na VI Ogólnopolskich Spotkaniach Ekonomii Społecznej w Krakowie.

W dniach 29-30 listopada 2012 projekt prezentowany był na spotkaniu Centrów Integracji Społecznej w Gorzowie Wielkopolskim oraz 4 lutego 2013 na spotkaniu w Warszawie organizowanym przez Instytut Spraw Publicznych i SKES, gdzie przedstawiono kolejny etap prac.

Grupa ds. Strategicznych odbyła kolejne posiedzenia 22 października, 12 grudnia 2012, a następnie 11 stycznia, 6 lutego, 15 marca, 7 i 21 maja, 10 i 27 czerwca 2013 roku.

Należy pamiętać, że Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej jest dokumentem rządowym, który pokazuje kluczowe kierunki interwencji publicznej mające służyć tworzeniu jak najlepszych warunków dla rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych. Adresowany jest przede wszystkim do instytucji publicznych, tworzących i realizujących konkretne polityki, jak również do osób działających w sektorze ekonomii społecznej.

[6] Raport z wstępnych konsultacji projektu Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej 8 czerwca – 28 września 2012, Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej, Grupa ds. Strategicznych, Warszawa, 5 października 2012 roku dostępny jest pod adresem: http://www.pozytek.gov.pl/Aktualnosci,1182.html oraz http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/wiadomosci.ngo.pl/public/korespondenci/portal_ekonomiaspoleczna/raport_konsultacje_kpres_ostateczny.pdf

Bardzo ważne jest, aby nie traktować KPRES jako dokumentu wyczerpująco omawiającego wszystkie zjawiska, jakie w nadchodzących latach złożyć się mogą na to, co nazywamy ekonomią społeczną.

Z jednej strony ekonomia społeczna i przedsiębiorstwa społeczne z samej swojej natury w pewnym stopniu rozwijać się będą samorzutnie, bez interwencji publicznej. Z drugiej strony, w ciągu nadchodzących lat, w obszarze objętym interwencją KPRES mogą zaistnieć zjawiska, których pojawienia się obecnie nie jesteśmy w stanie przewidzieć.

Zapisane w KPRES cele, wynikające z nich działania oraz spodziewane rezultaty oparte są o najlepszy stan wiedzy twórców dokumentu, przy uwzględnieniu kontekstu politycznego, społecznego i gospodarczego w Polsce i Unii Europejskiej - ze szczególnym naciskiem na strategiczne cele, jakie stawia przed sobą w najbliższych latach nasz kraj i UE. Niemniej twórcy KPRES oczekują od koordynatorów jego realizacji jak największej otwartości na nierozpoznane w KPRES zjawiska oraz gotowości do zmiany dokumentu i prowadzonej polityki w sytuacji, gdy zjawiska te w istotny sposób mogą wpłynąć na rozwój ekonomii społecznej w Polsce.

Dzięki szerokim konsultacjom KPRES oraz udziale w jego tworzeniu przedstawicieli różnych środowisk i sektorów udało się, jak mamy nadzieję, uzyskać dokument, który w sposób kompleksowy ujmuje działania, jakie powinno podejmować państwo w celu rozwoju ekonomii społecznej w Polsce i wzrostu jej znaczenia dla realizacji polityk publicznych. Podobne międzysektorowe podejście konieczne jest w przypadku monitorowania i ewaluacji postępów realizacji programu, w celu zapewnienia jak największej elastyczności KPRES w związku z nowymi wyzwaniami.

Projekt KPRES, zgodnie z wymogami ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy dokonuje diagnozy w zakresie zdefiniowania ekonomii społecznej, jej zasięgu, dotychczasowego systemu wsparcia oraz oczekiwań wobec ekonomii społecznej. Drugi, określając umiejscowienie programu w strukturze priorytetów rządowych, określa jego cel główny i cele szczegółowe wraz z rezultatami i przypisanymi do nich wskaźnikami oraz założeniami krytycznymi. Rozdział trzeci określa priorytety, działania oraz konkretne kierunki interwencji publicznej. Czwarty określa sposób monitorowania programu, rozdział piąty podstawowe założenia systemu realizacji, zaś rozdział szósty – plan finansowy wymagany dla programu rozwoju.

Zgodnie z art. 15 ust. 6 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju program został poddany ewaluacji ex-ante[7].

Po jednogłośnym przyjęciu dokumentu przez Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej w dniu 17 lipca 2013 oraz przyjęciu go przez kierownictwo resortu pracy i polityki społecznej został on skierowany 17 września do uzgodnień międzyresortowych oraz konsultacji społecznych.

[7] Ośrodek Ewaluacji, Analiza projektu Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020. Raport z badania, Warszawa, 10 lipca 2013 r.

Rozdział I

Diagnoza ekonomii społecznej

Cele, wartości, tradycje

Pojęcie ekonomii społecznej – zwanej też gospodarką społeczną lub ekonomią solidarną - jest jednym z bardziej dyskusyjnych terminów w Polsce. Usiłuje się je charakteryzować i definiować w rożnych aspektach. Istnieją definicje tworzone poprzez wskazywanie na specyficzne dla ekonomii społecznej formy prawno-organizacyjne (podejście prawno-instytucjonalne). Istnieje również definiowanie poprzez rozpoznanie wspólnych zasad charakteryzujących różne podmioty uczestniczące w ekonomii społecznej (podejście normatywne). Za takie zasady, wyróżniające podmioty ekonomii społecznej, Jacques Defourny i Patrick Develtere[8] uznali:

- nadrzędność świadczenia usług dla członków lub wspólnoty względem zysku;
- autonomiczne zarządzanie;
- demokratyczny proces decyzyjny;
- prymat ludzi i pracy w stosunku do kapitału przy podziale dochodu.

To zakorzenienie w świecie wartości i zasad, zostało świadomie wyeksponowane w Manifeście Ekonomii Społecznej z czerwca 2008 roku, w którym wskazano solidarność jako jedno ze spoiw charakteryzujących obszar, który nazywamy ekonomią społeczną. Nie jest to tylko solidarność międzyludzka, ale również fundament ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej, w ramach konstytucyjnie zdefiniowanej społecznej gospodarki rynkowej.

Jak wskazano w Manifeście: *Ekonomia społeczna nie jest własnością żadnego politycznego stronnictwa. Zawiera w sobie elementy ważne dla wielu tradycji, zarówno lewicowych jak i prawicowych, konserwatywnych, liberalnych, socjaldemokratycznych, republikańskich, komunitariańskich, a także katolickiej nauki społecznej. Ekonomia społeczna pozwala na porozumienie wielu nurtów i tym samym daje nadzieje na to, że nie przepadnie w partyjnych sporach. Ekonomia społeczna nie zmusza do wyboru między wolnością a solidarnością. W istocie wskazuje na to, że prawdziwa solidarność bierze się właśnie z wolności, i jako taka nie da się zadekretować.*

ona ekonomia społeczna jest zakorzeniona w polskiej tradycji i historii. Mówią o tym nazwiska prekursorów: Stanisława Staszica, ks. Piotra Wawrzyniaka, Edwarda Abramowskiego, ks. Wacława Blizińskiego, Marii Orsetti, Stefana Żeromskiego, Stanisława Wojciechowskiego, Teodora Toeplitza, Franciszka Stefczyka, Romualda Mielczarskiego, Jana Wolskiego, Stanisława Thugutta. Inicjatywy „Społem", Liskowa czy Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej stanowiły nie tylko innowacje społeczne, ale również budowały nowe spoiwo społeczeństwa równych obywateli.

Jak wskazali autorzy rekomendacji dla rozwoju polskiego modelu, „*Ekonomia społeczna jest ideą, która choć rozmaicie rozumiana, budzi wielkie, czasem znacząco różne, oczekiwania. Jedni widzą w niej ideę naprawy świata, inni mechanizm reformy polityki społecznej, czy też skuteczny sposób na budowanie spójności społecznej, jeszcze inni postrzegają ją jako metodę rozwiązania problemów konkretnych osób czy grup społecznych*"[9]. Dlatego też być może trudno będzie znaleźć kres dyskusji teoretycznych odnoszących się do jej obszaru i zakresu funkcjonowania w Polsce. Teraz stanowi ona konkretne zadanie praktyczne. Ekonomia społeczna stała się bowiem przedmiotem wzmożonego zainteresowania – tym razem nie tylko jako obszar peryferyjny i dodatkowy, ale jako propozycja radykalnie innego paradygmatu ekonomicznego, opartego o inny, alternatywny wobec formuły neoliberalnej rdzeń aksjologiczny (łącznie z zakwestionowaniem samej kategorii wzrostu gospodarczego jako podstawowej kategorii mierzenia dynamiki rozwoju społeczno-gospodarczego).

Nie ulega wątpliwości, że ekonomia społeczna może stanowić jeden z istotnych elementów Europejskiego Modelu Społecznego oraz polskiej polityki społecznej. Nie rozwiąże ona oczywiście wszystkich problemów społecznych i gospodarczych, ale możne znaleźć ważne miejsce w nowej

[8] Jacques Defourny i Patrick Develtere, *Ekonomia społeczna. Światowy trzeci sektor*, w: „Trzeci sektor dla zaawansowanych Współczesne teorie trzeciego sektora - wybór tekstów", Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2006.
[9] Piotr Frączak, Jan Jakub Wygański (red.), *Polski model ekonomii społecznej - rekomendacje dla rozwoju*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 2008.

polityce integracji społecznej, czyli procesie, w ramach którego jednostki, środowiska i społeczności zagrożone ubóstwem i wykluczeniem zyskują możliwości i zasoby niezbędne do pełnego uczestnictwa w życiu ekonomicznym, społecznym i kulturowym oraz zachowania standardu życia na poziomie, który jest uznawany za normalny w danym społeczeństwie.

Korzyści z ekonomii społecznej

Należy jednak pamiętać, że podmioty sektora ekonomii społecznej mają znacznie szerszy kontekst:

- wkomponowują się w ideę **budowania demokracji uczestniczącej i budowy kapitału społecznego** poprzez nową wizję ładu społecznego oraz integrację społeczności lokalnych. Połączenie wartości solidarności i indywidualnego zaangażowania ekonomicznego może – choć nie musi – budować nowe, aktywne formuły uczestnictwa lokalnego; mobilizacji społeczności lokalnej do wspólnych działań na rzecz pełniejszego zaspokajania potrzeb mieszkańców, uruchomienie mechanizmów wzajemnościowych, budowanie postaw solidarności społecznej i działanie na rzecz wspólnego dobra, co przyczynia się do rozwoju kapitału społecznego na poziomie lokalnym. Rola ekonomii społecznej może być tu analizowana na dwóch poziomach:
  - poziomie indywidualnym, gdy pracownicy przedsiębiorstw społecznych, dzięki zatrudnieniu, poszerzają swoje umiejętności społeczne, rozbudowują kontakty, wchodzą w nowe interakcje, przez co budują kapitał społeczny swój i przedsiębiorstwa, w którym pracują. Trzeba pamiętać, że według badań CBOS z lutego 2012 roku, ponad połowa ankietowanych (55%) twierdziła, że nie zna nikogo, z kim mogłaby wspólnie prowadzić działalność gospodarczą. Gotowość podjęcia takiej współpracy deklarowało dwie piąte respondentów (40%)[10];
  - poziomie społecznym – działalność przedsiębiorstwa społecznego może zacieśniać powiązania pomiędzy lokalnymi aktorami, przyczyniać się do budowy społeczeństwa obywatelskiego, zwiększać zaufanie obywateli do instytucji publicznych;
- mogą stanowić element **polityki wzrostu zatrudnienia** poprzez wypełnianie przestrzeni lokalnej w sferze usług społecznych oraz umożliwianie zatrudnienia grup szczególnie zagrożonych na rynku pracy. Dzięki powstawaniu nowych miejsc pracy, a także aktywnemu podejściu podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych do kwestii aktywizacji i wspierania osób w trudnej sytuacji, ekonomia społeczna tworzy realne możliwości trwałej aktywizacji, usamodzielnienia oraz integracji społecznej i zawodowej. Jest to szczególnie istotne w obliczu stosunkowo niskiej skuteczności istniejącego w Polsce systemu pomocy społecznej, który choć podlega zmianom i usprawnieniom, oceniany jest jako wzmacniający postawy uzależnienia i bierności. Zatrudnienie w przedsiębiorstwie społecznym może zmodyfikować ten wzorzec, zmieniając dotychczasowych klientów instytucji pomocy społecznej w partnerów, aktywnie zabiegających o poprawę swojego bytu. Można tu wyróżnić dwa kluczowe typy podmiotów i przedsiębiorstw społecznych – o profilu integracyjnym oraz o profilu usługowym w obszarze użyteczności publicznej;
- stanowią istotny instrument procesu **integracji społecznej**, kreujący przewartościowanie ról zawodowych i społecznych poprzez budowanie wspólnot opartych o solidarność zamiast zależności. Efekty zatrudnienia w ekonomii społecznej to nie tylko aktywizacja zawodowa, lecz także poprawa jakości życia pracowników, przejawiająca się upodmiotowieniem, lepszą samooceną i zdolnością do samookreślenia, wzrostem satysfakcji, większym poczuciem własnej wartości. Zmiany te mogą się przekładać na dalsze korzyści społeczne, takie jak np. niższy poziom wydatków na ochronę zdrowia, czy zmniejszenie częstotliwości występowania problemów rodzinnych;
- zapewniając lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów, wzmocnienie konkurencyjności miejscowej gospodarki i budowanie spójności społecznej na poziomie lokalnym, **mogą dostarczać usług użyteczności publicznej,** zaspakajających ważne potrzeby, których mieszkańcy społeczności lokalnych nie są w stanie zaspokoić samodzielnie. Chodzi w szczególności o usługi opiekuńcze – w Polsce rośnie na nie zapotrzebowanie, a starzenie się społeczeństwa jeszcze pogłębi tę tendencję. Potrzebne jest zwiększanie podaży tych usług, nie tylko dla osób starszych, lecz także dzieci, niepełnosprawnych i innych grup; usługi w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, kultury i ochrony środowiska; zbiorowe usługi komunalne, usługi wzajemne – przedsięwzięcia działające

[10] CBOS, *Gotowość Polaków do współpracy w latach 2002–2012*, Komunikat BS/19/2012.

w obszarze rynku i konkurencyjne właśnie ze względu na swój charakter, np. ubezpieczenia wzajemne, usługi zdrowotno-opiekuńcze, spółdzielnie telefoniczne itp.;

- stanowią również instrument **rozwoju społeczności lokalnej**, dostarczając obywatelom niedrogie usługi użyteczności publicznej. Kluczem do sukcesu ekonomii społecznej jest spojrzenie na podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne jako element szerszej sieci podmiotów publicznych, prywatnych i obywatelskich. Podmioty ekonomii społecznej mogą prowadzić do *mobilizacja lokalnych zasobów*, *popraw konkurencyjności lokalnej gospodarki* poprzez rozwój sieci powiązań i współpracy, obniżenie kosztów działalności, dostaw dóbr i usług dla lokalnych przedsiębiorców, a także społeczności lokalnej. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że przedsiębiorstwa społeczne mogą stanowić również ważne źródło innowacji, zarówno w ujęciu gospodarczym, jak i społecznym. Mogą stać się czynnikiem stymulującym rozwój gospodarki na danym terenie. Podmioty ekonomii społecznej mogą również generować *wzrost dochodu członków społeczności lokalnej*, poprzez zwiększanie lokalnego popytu na dobra i usługi.

Opisane wyżej korzyści związane z rozwojem ekonomii społecznej są wzajemnie powiązane, uzupełniają się i wzmacniają. Po pierwsze, podmiot ekonomii społecznej i przedsiębiorstwo społeczne, osadzone w sieci lokalnych powiązań, może stać się skutecznym instrumentem inicjującym i wspierającym mechanizmy rozwoju lokalnego – przyczyniając się do wzrostu dobrobytu członków społeczności lokalnej, sprzyjając pełniejszemu wykorzystaniu dostępnych zasobów na poziomie lokalnym. Po drugie, podmiot ekonomii społecznej i przedsiębiorstwo społeczne o stabilnych podstawach gospodarczych może stwarzać realną szansę na wejście na rynek pracy i poprawę losu osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Po trzecie, może ono dostarczać użytecznych społecznie dóbr i usług, generując tym samym dodatkowe korzyści społeczne. Może się też przyczyniać do rozwoju i wzmacniania roli kapitału społecznego.

Działania w ramach skoordynowanej polityki publicznej, realizowanej w ramach programowania strategicznego, wymagają w pewnym momencie zamknięcia dyskusji i zdefiniowania pojęć, jasnego umiejscowienia kontekstu działań w ramach Europejskiego Modelu Społecznego, wyciągnięcia wniosków ze stanu obecnego i określenia precyzyjnych celów, rezultatów i kierunków interwencji publicznej. Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej jest właśnie takim podjęciem decyzji.

Kontekst strategii „Europa 2020”

Europa 2020: Impuls rozwojowy

Nie ulega wątpliwości, że problematyka ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w perspektywie programowej do 2020 roku nabrała zupełnie nowej dynamiki, stwarzając solidne podstawy szans rozwojowych.

W ramach nowej **Strategii „Europa 2020”**[11] z marca 2010 roku jako podstawowe priorytety wskazano:

- rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;
- rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Dla rozwoju ekonomii społecznej najistotniejsze znaczenie ma priorytet dotyczący włączenia społecznego. Cel ten będzie realizowany za pomocą dwóch inicjatyw przewodnich**:** programu na rzecz nowych umiejętności zatrudnienia oraz europejskiego programu walki z ubóstwem.

W Komunikacie Komisji Europejskiej **Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym: europejskie ramy na rzecz spójności społecznej i terytorialnej**[12] z grudnia 2010 roku wskazano, że platforma ta stanowi wkład UE w rozwiązanie tych problemów w ramach strategii „Europa 2020”. Komisja określiła następujące obszary działania:

[11] Komunikat Komisji „Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”, KOM(2010) 2020 wersja ostateczna z 3 marca 2010 r.

[12] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów „Europejska platforma współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym: europejskie ramy na rzecz spójności społecznej i terytorialnej”, KOM(2010) 758 wersja ostateczna z 16 grudnia 2010 roku.

- realizacja działań mobilizujących wszystkie dziedziny polityki;
- intensywniejsze i skuteczniejsze wykorzystanie funduszy UE celem wsparcia włączenia społecznego;
- promocja innowacyjności społecznej opartej na dowodach;
- partnerska współpraca oraz wykorzystanie potencjału gospodarki społecznej;
- zwiększona koordynacja polityczna wśród państw członkowskich.

W zakresie wykorzystania potencjału gospodarki społecznej określono, iż „Komisja będzie wspierać rozwój gospodarki społecznej jako narzędzia aktywnego włączania, proponując w tym celu środki służące poprawie jakości struktur prawnych w zakresie fundacji, towarzystw wzajemnych i spółdzielni prowadzących działalność obejmującą kontekst unijny, przedstawiając w 2011 r. wniosek w sprawie *Inicjatywy na rzecz przedsiębiorczości społecznej* oraz ułatwiając dostęp do odpowiednich unijnych programów finansowania".

Podobna zapowiedź została określona w Komunikacie Komisji Europejskiej **W kierunku Aktu o jednolitym rynku. W stronę społecznej gospodarki rynkowej o wysokiej konkurencyjności. 50 propozycji na rzecz wspólnej poprawy rynku pracy, przedsiębiorczości i wymiany**[13] z października 2010 roku, w którym wśród nowych środków na rzecz społecznej gospodarki rynkowej wskazano propozycję nr 36, zapowiadającą, iż w 2011 roku Komisja przedstawi propozycję inicjatywy na rzecz przedsiębiorczości społecznej.

Z kolei w październiku 2011 roku Komisja Europejska przestawiła komunikat **Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej**[14], w którym przedstawiono krótkoterminowy plan działania w celu wsparcia rozwoju przedsiębiorstw społecznych, kluczowych podmiotów gospodarki społecznej i innowacji społecznej, oraz poddano pod dyskusję kierunki analizy w perspektywie średnio-i długoterminowej. W Planie działania wskazano na potrzebę:

- *poprawy dostępu do finansowania*, poprzez ułatwienie dostępu do finansowania prywatnego, uruchomienie funduszy europejskich;
- *lepszego eksponowania przedsiębiorczości społecznej*, poprzez tworzenie narzędzi do lepszego poznania sektora i lepszego eksponowania przedsiębiorczości społecznej, wzmocnienie potencjału zarządczego, profesjonalizację i tworzenie sieci przedsiębiorstw społecznych;
- *poprawy otoczenia prawnego*, poprzez stworzenie europejskich form prawnych dostosowanych do potrzeb europejskiej przedsiębiorczości społecznej, zamówienia publiczne, pomoc państwa.

Efektem tych zapowiedzi są m.in. projekty aktów prawnych i dokumentów w sprawie zamówień publicznych[15] oraz pomocy publicznej[16], w których zapisano preferencje dla podmiotów zatrudniających osoby zagrożone wykluczeniem lub realizujących usługi interesu ogólnego. Ponadto przygotowano propozycje odnośnie do udziału przedsiębiorstw społecznych w finansowaniu innowacji społecznych[17] oraz tworzeniu europejskich funduszy przedsiębiorczości społecznej[18].

W podobnym kierunku zmierzają działania definiujące ekonomię społeczną poprzez pryzmat gospodarczy. W Komunikacie Komisji Europejskiej **Akt o jednolitym rynku. Dwanaście dźwigni na**

[13] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „W kierunku Aktu o jednolitym rynku. W stronę społecznej gospodarki rynkowej o wysokiej konkurencyjności. 50 propozycji na rzecz wspólnej poprawy rynku pracy, przedsiębiorczości i wymiany", KOM(2010) 608 wersja ostateczna z 27 października 2010 r.

[14] Komunikat Komisji „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji", KOM(2011) 682 wersja ostateczna z 25 października 2011 roku.

[15] Wniosek Komisji – Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zamówień publicznych, KOM(2011) 896 wersja ostateczna z 20 grudnia 2011 r.

[16] Komunikat Komisji „Zasady ramowe Unii Europejskiej dotyczące pomocy państwa w formie rekompensaty z tytułu świadczenia usług", K(2011)9406 z 20 grudnia 2011; Decyzja Komisji z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie stosowania art. 106 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy państwa w formie rekompensaty z tytułu świadczenia usług publicznych, przyznawanej przedsiębiorstwom zobowiązanym do wykonywania usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym oraz projekt – Rozporządzenie Komisji (UE) nr … /z dnia 20 grudnia 2011 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o pomocy państwa przyznawanej na świadczenie usług w ogólnym interesie gospodarczym.

[17] Wniosek Komisji stanowiący projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych z dnia 6 października 2010 r., KOM(2011)609.

[18] Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie europejskich funduszy na rzecz przedsiębiorczości społecznej (KOM/2011/0862 wersja ostateczna - 2011/0418 (COD).

rzecz pobudzenia wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania „Wspólnie na rzecz nowego wzrostu gospodarczego”[19] z kwietnia 2011 roku, wśród podstawowych działań na rzecz wzrostu wskazano rozwój przedsiębiorczości społecznej, określając jako działanie priorytetowe tworzenie przepisów wyznaczających unijne ramy prawne sprzyjające rozwojowi etycznych funduszy inwestycyjnych, które wzmocnią efektywność inicjatyw krajowych, otwierając dla tych funduszy potencjał jednolitego rynku (dostęp do możliwości inwestowania i inwestorów we wszystkich państwach członkowskich).

Nowy, poważny impuls dla rozwoju ekonomii społecznej pojawił się w 2012 roku. W Oświadczeniu członków Rady Europejskiej z 30 stycznia 2012 roku **Ku konsolidacji sprzyjającej wzrostowi i wzrostowi sprzyjającemu tworzeniu miejsc pracy**[20], szefowie rządów wyraźnie wskazali, że *Wskaźniki wzrostu gospodarczego i zatrudnienia zaczną znowu wzrastać wyłącznie wtedy, gdy zastosujemy konsekwentne i szeroko zakrojone podejście, łączące inteligentną konsolidację fiskalną – z zachowaniem inwestycji w przyszły wzrost – z rozsądną polityką makroekonomiczną oraz z aktywną strategią zatrudnienia – z zachowaniem spójności społecznej.*

Zapowiedziano, iż UE wesprze wysiłki na rzecz zwiększenia podaży pracy i zmniejszenia stopy bezrobocia osób młodych, m.in. dzięki wykorzystaniu EFS do wspierania przygotowywania programów przyuczania do zawodu i programów wsparcia skierowanych do młodych osób rozpoczynających działalność gospodarczą oraz przedsiębiorców społecznych.

W zapowiedzianym w oświadczeniu Rady, Komunikacie Komisji Europejskiej **W kierunku odnowy gospodarczej sprzyjającej zatrudnieniu**[21] z 18 kwietnia 2012 roku, stanowiącym uzupełnienie priorytetów dotyczących zatrudnienia – określonych w rocznej analizie wzrostu gospodarczego – o średniookresowe wytyczne dla polityki w kontekście celów dotyczących zatrudnienia, wyznaczonych w ramach strategii „Europa 2020” w części odnoszącej się do tworzenia miejsc pracy, wskazano, iż pozytywnie wpływa na popyt na pracę m.in. propagowanie i wspieranie samozatrudnienia, przedsiębiorstw społecznych i zakładania przedsiębiorstw. Jak zwrócono uwagę, podmioty ekonomii społecznej i **przedsiębiorstwa społeczne** są istotnymi czynnikami napędzającymi tworzenie miejsc pracy i innowacje społeczne sprzyjające włączeniu społecznemu. Podmioty te wymagają szczególnego wsparcia, w tym poprzez zamówienia publiczne i dostęp do finansowania. Jako grupy docelowe wskazano te o największym potencjale: bezrobotni posiadający umiejętności zawodowe, kobiety lub młodzież, zaś wsparcie dla nich powinno opierać się na ścisłej współpracy między służbami zatrudnienia a podmiotami udzielającymi przedsiębiorstwom wsparcia.

W części dotyczącej wykorzystania potencjału tworzenia miejsc pracy w kluczowych sektorach gospodarki wskazano miejsca pracy w ramach zielonej gospodarki, zatrudnienie w sektorze zdrowia i usług socjalnych

W kolejnym komunikacie Komisji z października 2012 roku **Akt o jednolitym rynku II Razem na rzecz nowego wzrostu gospodarczego**[22]**,** Komisja wskazała cztery filary nowego wzrostu gospodarczego: rozwój w pełni zintegrowanych sieci na jednolitym rynku. wspieranie transgranicznej mobilności obywateli i przedsiębiorstw, wspieranie gospodarki cyfrowej w całej Europie oraz wzmacnianie przedsiębiorczości społecznej, spójności i zaufania konsumentów. Komisja uznała, iż w obszarze przedsiębiorczości społecznej obecnie najpilniejszą kwestią jest opracowanie narzędzi służących zwiększeniu zaufania do przedsiębiorstw społecznych oraz ich wyeksponowaniu. Należy – zdaniem Komisji - uzgodnić nowe narzędzia pozwalające wykazać wobec konsumentów, bankierów, inwestorów i organów publicznych opłacalność przedsiębiorstw społecznych. Komisja opracuję metodę pomiaru korzyści społeczno-gospodarczych generowanych przez te przedsiębiorstwa. Opracowanie rygorystycznych i systematycznych mierników wpływu przedsiębiorstw społecznych na społeczność, nienakładających jednocześnie na nie biurokratycznych formalności, jest konieczne, aby móc dowieść, że środki inwestowane w przedsiębiorstwa społeczne generują wysokie oszczędności i dochody (np. podatki lub utworzone miejsca pracy). Ponadto zapowiedziano, iż Komisja, mając na

[19] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego I Komitetu Regionów - „Akt o jednolitym rynku. Dwanaście dźwigni na rzecz pobudzenia wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania «Wspólnie na rzecz nowego wzrostu gospodarczego»”, KOM(2011) 206 wersja ostateczna z 13 kwietnia 2011 roku.
[20] http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/PL/ec/127601.pdf
[21] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „W kierunku odnowy gospodarczej sprzyjającej zatrudnieniu”, KOM(2012)173 wersja ostateczna z 18 kwietnia 2012 r.
[22] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów - Akt o jednolitym rynku II Razem na rzecz nowego wzrostu gospodarczego (COM/2012/0573 final) z 3 października 2012 r.

uwadze fakt, że aktywne zaangażowanie pracowników w działalność swoich przedsiębiorstw ma silny wpływ na ich odpowiedzialność społeczną i wydajność, Komisja poświęci również uwagę problematyce spółdzielni i akcjonariatu pracowniczego.

9 stycznia 2013 roku Komisja Europejska przedstawiła nowy komunikat **Plan działania na rzecz przedsiębiorczości do 2020 roku. Pobudzanie ducha przedsiębiorczości w Europie**[23]**,** w którym wskazano, iż należy czynić starania, aby fakt bycia przedsiębiorcą stanowił dla europejczyków atrakcyjną perspektywę. Dotyczy to również przedsiębiorców społecznych, których potencjał często jest niedoceniany. Stwierdzono wyraźnie iż „tworzą oni zrównoważone miejsca pracy i przez cały czas wykazywali się większą odpornością na kryzys niż gospodarka w sensie ogólnym. Przedsiębiorcy społeczni są innowatorami, stanowią czynnik napędzający włączenie społeczne i przyczyniają się do osiągnięcia celów strategii „Europa 2020" Zgodnie z tym dokumentem, państwa członkwoskie zostaną poproszone m.in. o uwzględnianie w większym stopniu różnorodności modeli biznesowych i statusów prawnych w swoich krajowych lub lokalnych systemach wsparcia dla przedsiębiorstw i opracowanie programów kształcenia i szkolenia w zakresie przedsiębiorczości społecznej.

Europejski Fundusz Społeczny

Warto również wskazać, iż w projektach rozporządzeń o zakresie kierunków wydatkowania środków pochodzących z **Europejskiego Funduszu Społecznego**[24] oraz **Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego**[25], po raz pierwszy wskazano ekonomię społeczną i przedsiębiorstwa społeczne. W ramach EFS priorytet inwestycyjny na rzecz ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych znalazł się w celu tematycznym *Promowanie włączenia społecznego i walka z ubóstwem*, w którym znalazły się również m.in. aktywna integracja, ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych, świadczonych w interesie ogólnym (użyteczności publicznej), oraz lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność. Natomiast w ramach EFRR, w celu tematycznym *Promowanie włączenia społecznego i walka z ubóstwem*, wskazano na wspieranie przedsiębiorstw społecznych oraz inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych, a także na wspieranie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich.

Ponadto, w przyjętym 20 lutego 2013 roku Komunikacie Komisji **Inwestycje społeczne na rzecz wzrostu i spójności, w tym wdrażanie Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2014–2020**[26] z 20 lutego 2013 roku. wskazano, iż środki przeznaczone na politykę społeczną nie pochodzą jedynie z sektora publicznego. Znaczna ich część pochodzi również od osób indywidualnych oraz rodzin. Usługi społeczne na szeroką skalę świadczą również organizacje nienastawione na zysk. Usługi te obejmują schroniska dla bezdomnych, pomoc dla osób starszych i osób niepełnosprawnych oraz ośrodki udzielające porad w zakresie świadczeń socjalnych. Działania podejmowane przez sektor publiczny może uzupełniać działalność przedsiębiorstw społecznych, które mogą stać się pionierami na nowych rynkach. (…) Dlatego też Komisja wezwała państwa członkowskie m.in. do**: „**wspierania przedsiębiorców społecznych poprzez tworzenie zachęt dla przedsiębiorstw rozpoczynających działalność oraz dla ich dalszego rozwoju poprzez poszerzanie ich wiedzy i kontaktów oraz zapewnianie im sprzyjającego otoczenia dla ich dalszego rozwoju poprzez poszerzanie ich wiedzy i kontaktów oraz zapewnianie im sprzyjającego otoczenia regulacyjnego, zgodnie z *Inicjatywą na rzecz przedsiębiorczości społecznej oraz planem działania na rzecz przedsiębiorczości do 2020 r.*"

Wszystkie te elementy wskazują na wyraźny impuls ze strony Unii Europejskiej, który tworzy systemowe wsparcie dla rozwoju i wzmocnienia ekonomii społecznej jako instrumentu na rzecz integracji społecznej oraz usług użyteczności publicznej. Uczestnictwo Polski w Europejskim Modelu

[23] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Plan Działania Na Rzecz Przedsiębiorczości do 2020 r. Pobudzanie ducha przedsiębiorczości w Europie " COM (2012) 795 z 9 stycznia 2013 r.

[24] Wniosek Komisji Europejskiej - projekt Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006, KOM(2011) 607 wersja ostateczna /2 z 14 marca 2012 r.

[25] Wniosek Komisji Europejskiej - projekt Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego I Rady w sprawie przepisów szczegółowych dotyczących Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i celu „Inwestycje na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia" oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006, KOM(2011) 614 wersja ostateczna z 6 października 2011 r.

[26] Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Inwestycje społeczne na rzecz wzrostu i spójności, w tym wdrażanie Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2014–2020" z 20 lutego 2013 r. COM(2013) 83 final

Społecznym daje olbrzymią szansę, która może zostać wykorzystana, o ile działania, które zostaną podjęte w ramach krajowych polityk publicznych, składać się będą na długofalową i kompleksową politykę, opartą o inicjatywy regionów i partnerstwo publiczno-społeczne.

Kontekst krajowego programowania strategicznego

Priorytet w polskim myśleniu strategicznym

Zgodnie z zapisami Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej, ekonomia społeczna w roku 2020 stanowić będzie ważny element polityk publicznych, przyczyniający się do wzrostu zatrudnienia, spójności społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego. Jest to cel nadrzędny polityki wspierania rozwoju ekonomii społecznej. Oznacza to, że rozwój ekonomii społecznej służy realizacji kluczowych celów rozwojowych kraju, sformułowanych w innych dokumentach strategicznych.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej powstaje w konkretnym kontekście strategicznym. Podstawowym punktem odniesienia dla dokumentu jest Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Polska 2030. – Trzecia fala nowoczesności, Strategia Rozwoju Kraju 2020, jak też dziewięć zintegrowanych strategii horyzontalnych.

W **Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju** w filarze Innowacyjność, w ramach priorytetu Kapitał Ludzki, wskazano jako cel strategiczny osiągnięcie dobrobytu poprzez pracę dzięki wsparciu aktywności edukacyjnej i zawodowej oraz powszechny dostęp do usług publicznych na każdym etapie życia. Zdefiniowano również pięć celów szczegółowych, wśród których znalazł się cel szczegółowy *Poprawa spójności społecznej***.** Wskazano w nim wyraźnie, iż wspieranie wzrostu liczby pracujących jest również jednym z trzech głównych priorytetów Unii Europejskiej w perspektywie 2020 roku. W dokumencie prezentującym strategię gospodarczo-społeczną UE do roku 2020 stwierdza się, iż *rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu polega na wspieraniu gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia*. Takie priorytety w zakresie polityki społecznej pozwolą na zmianę logiki jej realizacji: zamiast reagować na zróżnicowania dochodowe, powinna ona zmniejszać nabywane na rożnych etapach życia deficyty, będące przyczyną większości problemów społecznych. W wielu przypadkach deficyty te powodują trudności w podejmowaniu zatrudnienia lub też pracę poniżej aspiracji, co z kolei prowadzi do niewykorzystywania potencjałów poszczególnych ludzi, w efekcie czego rośnie narażenie na ubóstwo. Poprawa spójności społecznej wymaga również

stworzenia powszechnie dostępnego systemu usług publicznych ukierunkowanych na wspieranie radzenia sobie z deficytami, prowadzącego do podjęcia zatrudnienia oraz ograniczenia zakresu wykluczenia społecznego. Jednocześnie w przypadku osób niemogących czerpać dochodów z pracy, poprawa jakości ich życia nastąpi poprzez przebudowę i zwiększenie efektywności systemów zabezpieczenia społecznego, tak aby uzyskiwały one większe niż do tej pory wsparcie. Ponadto konieczne jest dalsze rozwijanie instrumentów z zakresu ekonomii społecznej oraz znalezienie właściwego miejsca w systemie polityki społecznej dla spółdzielni socjalnych, mogących odgrywać większą niż obecnie rolę w zwiększaniu aktywności społecznej i zawodowej osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, które są zdolne do podjęcia zatrudnienia na otwartym czy substytucyjnym rynku pracy.

W celu *Poprawa spójności społecznej* zawarto cel operacyjny 3.1: *Wprowadzenie zmian w systemie świadczeń*, tak aby wsparcie trafiało do grup realnie ich potrzebujących oraz rozbudowa systemu wsparcia opartego na usługach społecznych, w tym ekonomii społecznej. Określono w nim m.in., iż świadczenia indywidualne powinny służyć w zdecydowanie większym niż obecnie wymiarze zapewnianiu dostępu do usług publicznych, czego efektem powinno być podjęcie zatrudnienia. Takie podejście oznacza również lepsze wykorzystywanie szans, jakie dają nowoczesne i innowacyjne instrumenty ekonomii społecznej. Działania realizowane w ramach ekonomii społecznej mogą stanowić niezbędny element przejścia pomiędzy biernością, opartą na korzystaniu z transferów społecznych, do zatrudnienia na otwartym rynku pracy i czerpania dochodów z pracy. Należy również pamiętać, iż przedsiębiorstwa społeczne, poprzez tworzenie trwałych miejsc pracy i wykorzystywanie zysków na realizację celów społecznych, przyczyniają się do rozwoju społecznego kapitału, budowy spójności terytorialnej i zwiększają dostępność usług publicznych. Ponadto wskazano, iż nowy system świadczeń społecznych powinien wspierać zwiększanie aktywności zawodowej i zapobiegać wykluczeniu społecznemu. Jak wskazano w Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju, „*zakłada to konieczność zbudowania do roku 2020 powszechnego dostępu do usług publicznych pozwalających na utrzymanie lub podjęcie zatrudnienia. Ponownie można tu m.in. wykorzystać instrumenty ekonomii społecznej, w tym spółdzielni socjalnych. Powinien być on oparty na współpracy rożnych podmiotów: publicznych, pozarządowych i prywatnych. Wymaga to również wprowadzenia zasady, iż głównym celem transferów społecznych jest doprowadzenie beneficjentów do podjęcia zatrudnienia dobrej jakości (nie dotyczy to osób, które z rożnych powodów nie są w stanie podjąć zatrudnienia). Pozwoliłoby to kontynuować wsparcie nawet w sytuacji, gdy beneficjent otrzymuje dochody z pracy. Wydaje się być to szczególnie ważne dla ludzi młodych w pierwszym, po zakończeniu przez nich edukacji, okresie. Pozwoli również ograniczyć zjawisko „pracujących biednych”.*

Strategia Rozwoju Kraju

Rozwój ekonomii społecznej wpisuje się również w **Strategię Rozwoju Kraju 2020**[27]. Szczególne znaczenie ma Obszar strategiczny III *Spójność społeczna i terytorialna*. Ekonomia społeczna obecna jest tu we wszystkich celach.

W celu III.1. *Integracja społeczna*, wśród priorytetowych kierunków interwencji publicznej wskazuje się zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Określono w nim, iż reakcją państwa na wykluczenie i ubóstwo będzie przede wszystkim polityka nastawiona na wzrost zatrudnienia oraz poprawę dostępu do usług publicznych, w tym do wysokiej jakości edukacji, skutkujące zwiększeniem aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Państwo będzie także wspierało rozwój ekonomii społecznej, przede wszystkim poprzez odpowiednie instrumenty legislacyjne i finansowe. Wskazano na dwa tempa działania sprzyjające aktywizacji osób wykluczonych. Pierwsze to przygotowanie odpowiednich instrumentów skierowanych na wydobywanie i wzmacnianie potencjałów (umiejętności) poszczególnych osób, a więc programy przywracające osoby wykluczone do uczestniczenia w życiu społecznym, co stanowi znakomite działanie dla podmiotów o charakterze integracyjnym oraz organizacji pożytku publicznego. Drugie stanowi efektywne wspieranie tych osób na rynku pracy. Jak stwierdzono: „*Jednym z ważnych instrumentów sprzyjających aktywizacji osób wykluczonych powinno być szersze wykorzystanie ekonomii społecznej (m.in. poprzez integrację grup defaworyzowanych i stwarzanie dla nich miejsc pracy)”.*

W celu III.2. *Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych*, wskazano na priorytetowe kierunki interwencji publicznej, mające na celu zwiększenie efektywności systemu świadczenia usług publicznych. Proponuje się tu zwiększenie efektywności systemu usług publicznych poprzez szersze wykorzystanie sektora prywatnego i podmiotów ekonomii społecznej jako

[27] Uchwała Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020 (M.P. z 2012 r. Nr poz. 882).

dostarczycieli i organizatorów tych usług, pozostawiając po stronie władz publicznych system ich finansowania i kontrolowania jakości ich dostarczania do obywateli.

W celu III.3. *Wzmocnienie mechanizmów dyfuzji oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych*, wśród priorytetowych kierunków interwencji publicznej wskazane zostało zwiększenie spójności terytorialnej, w ramach której za najistotniejszy element uznano przeciwdziałanie procesom marginalizacji w skali krajowej poprzez działania na rzecz wzmacniania istniejącej sieci miast i wspomaganie urbanizacji, rozwój zasobów ludzkich i kapitału społecznego oraz rozwój przedsiębiorczości, co stanowi jeden z kierunków oddziaływania ekonomii społecznej.

W tym zakresie problematykę doprecyzowano w **Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego**[28]**.** W ramach celu 2, *Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych*, w ramach wzmacniania spójności w układzie krajowym za priorytetowe uznano rozwój zasobów ludzkich i kapitału społecznego na obszarach o najniższym poziomie i dynamice rozwoju społeczno-gospodarczego. Polityka regionalna będzie integrować działania rożnych podmiotów, koncentrować je i adresować terytorialnie, szczególnie w zakresie następujących działań:

- *aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy* (aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu) – poradnictwo, pośrednictwo pracy, szkolenia i przekwalifikowania, prace interwencyjne i inne formy tworzenia miejsc pracy, rozwój ekonomii społecznej, formy wczesnej interwencji (w tym *outplacement*), staże i praktyki zawodowe;
- *rozwój lokalny* (w tym kulturalny) oraz rozwój kapitału społecznego – wsparcie lokalnych inicjatyw społecznych;
- *przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu*, w tym ograniczanie zjawiska ubóstwa, w szczególności wśród dzieci i osób starszych, realizacja programów integracji społecznej, rozwój działań ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw ekonomii społecznej, które spełniają funkcje w zakresie integracji społecznej, poprawy bądź uzupełniania usług publicznych oraz rozwoju wspólnot lokalnych.

Tym samym określono trzy kierunki oddziaływania podmiotów ekonomii społecznej w działaniach regionalnych.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego

Instytucjonalną podstawą tworzenia Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej jest umieszczony w **Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego**[29] zapis działania *Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości społecznej i innych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i zawodowemu, w tym różnorodnych form samopomocy*, w Priorytecie *Wzmocnienie integracji i solidarności społecznej* dla Celu 2. *Poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne*. W ramach tego zapisu sformułowano wskazano, iż ekonomia społeczna jest innowacyjnym instrumentem wpływającym na zwiększenie integracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych społecznie oraz kapitału społecznego. Podmioty ekonomii społecznej realizują nie tylko potrzebę zatrudniania osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji życiowej. Mogą także uzupełniać dostarczanie towarów i usług przez rynek i państwo oraz rozwiązywać zróżnicowane problemy społeczne w wielu obszarach życia publicznego.

W ramach strategii za najważniejsze dla rozwoju ekonomii społecznej uznano:

- włączenie jednostek samorządu terytorialnego szczebla wojewódzkiego jako kluczowego podmiotu w **programowaniu i realizacji wsparcia i rozwoju przedsiębiorczości społecznej na terenie województw**, wspierających rozwój na poziomie regionalnym i lokalnym oraz wdrożenie systemowych rozwiązań, umożliwiających funkcjonowanie na zasadach partnerstwa publiczno-społecznego akredytowanych instytucji, wspierających infrastrukturalnie przedsiębiorczość społeczną (ośrodki wsparcia ekonomii społecznej) w zakresie usług, szkoleń i doradztwa;

[28] Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów dnia 13 Lipca 2010 r.

[29] Uchwała nr 61 Rady Ministrów z dnia 26 marca 2013 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020" (M.P. z 2013 r. Nr .poz. 378);

- przyjęcie ***Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej (KPRES)***, który umiejscawia ekonomię społeczną w kontekście zintegrowanych strategii i nakreśla jej wizję, w której przedsiębiorstwa społeczne będą trwałym i dostrzegalnym podmiotem życia społeczno-gospodarczego w wymiarze lokalnym i regionalnym;
- przyjęcie **ustawy *o przedsiębiorczości społecznej*** stworzy możliwość starania się o status przedsiębiorcy społecznego, co będzie potwierdzeniem, że dany podmiot, prowadząc działalność gospodarczą, realizuje konkretne cele społeczne;
- przygotowanie i wdrożenie **działań edukacyjnych dotyczących przedsiębiorczości społecznej**, w tym skierowanych do dzieci i młodzieży w zakresie przygotowania do przedsiębiorczości oraz wspierania spółdzielni uczniowskich;
- **przygotowanie i wdrożenie zwrotnych mechanizmów finansowania (pożyczek, kredytów i poręczeń) dla przedsiębiorstw społecznych**;
- wypracowanie i wdrożenia skutecznych instrumentów pomiaru **społecznej wartości dodanej**, generowanej przez przedsiębiorstwa społeczne, a także inne przedsięwzięcia gospodarcze, służące realizacji celów społecznych. Co jest niezbędne do racjonalnego i efektywnego dzielenia środków publicznych dla sfery przedsiębiorczości społecznej;
- stałe poszukiwanie **innowacyjnych rozwiązań i mechanizmów** przeciwdziałania społecznemu i zawodowemu wykluczeniu. Służyć temu będzie wsparcie dla projektów testujących nowe rozwiązania i upowszechnianie tych, które okażą się skuteczne, efektywne i użyteczne.

Zapowiedziano, iż dla całości przedsięwzięć w ramach celu 2 wykorzystane zostaną doświadczenia MPiPS we wspieraniu działań w ramach PO KL i PO FIO, a w kolejnej perspektywie finansowej, po 2013 r., nastąpi kontynuacja funkcjonowania Funduszu Inicjatyw Obywatelskich będącego merytoryczną i finansową formułą budowy społeczeństwa obywatelskiego jako integralnego elementu kapitału społecznego.

Dokumentem, który w istotny sposób wspiera realizację strategii w kontekście udziału w strukturach europejskich, jest **Krajowy Program Reform na rzecz realizacji strategii „Europa 2020". Aktualizacja 2013/2014 (KPR 2013/2014)**[30]**,** który zapowiada przyjęcie Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej, ustawy o przedsiębiorstwie społecznym, wdrożenie pilotażowego funduszu pożyczkowego oraz działania zmierzające do wypracowania koncepcji i wdrożenia systemu akredytacji oraz standardów działania instytucji wsparcia ekonomii społecznej, wykreowania pozytywnego wizerunku „marki" ekonomii społecznej, opracowania programów edukacji i kształcenia w zakresie ekonomii społecznej, przygotowania i wdrożenia modelowych partnerstw na rzecz ekonomii społecznej w środowisku lokalnym.

Tym samym zarówno krajowe dokumenty strategiczne, jak i te związane z wdrażaniem Strategii „Europa 2020" określiły priorytetowe kierunki wsparcia, zapowiadając zoperacjonalizowanie ich w ramach Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz regulacji prawnych, organizacyjnych, finansowych i edukacyjnych.

Definicja ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społecznego

Punktem wyjścia do analizy stanu rozwoju ekonomii społecznej jest definicja tego pojęcia. Próby definiowania ekonomii społecznej (określanej również jako gospodarka społeczna, ekonomia solidarna) oraz przedsiębiorstwa społecznego, rozpoczęły się w 2004 roku. Podstawą dyskusji nad definiowaniem sektora była od początku **Karta zasad gospodarki społecznej CEP–CMAF** z 2002 roku[31], w której stwierdzono, iż:

Organizacje ekonomii społecznej są to podmioty gospodarcze i społeczne działające we wszystkich sektorach. Wyróżniają się one głownie swoimi celami oraz charakterystyczną formą przedsiębiorczości. Ekonomia społeczna obejmuje organizacje takie jak spółdzielnie, towarzystwa

[30] Krajowy Program Reform na rzecz realizacji strategii „Europa 2020". Aktualizacja 2013/2014 (KPR 2013/2014)Przyjęty przez Radę Ministrów 30 kwietnia 2013 r.

[31] Europejska Stała Konferencja Spółdzielni, Towarzystw Wzajemnych, Stowarzyszeń i Fundacji. W 2008 r. EP-CMAF przyjęła nazwę „Europejska Ekonomia Społeczna" (Social Economy Europe). Tekst Karty opublikowano w: „Ekonomia Społeczna Kraków 2004. II Europejska Konferencja Ekonomii Społecznej - Materiały", MPiPS, ZLSP, Warszawa 2005.

wzajemnościowe, stowarzyszenia i fundacje. Przedsiębiorstwa te są szczególnie aktywne w niektórych obszarach, takich jak ochrona socjalna, usługi społeczne, ochrona zdrowia, bankowość, ubezpieczenia, produkcja rolnicza, kwestie konsumenckie, praca stowarzyszeniowa, rzemiosło, mieszkalnictwo, dostawy, usługi sąsiedzkie, edukacja i szkolenia oraz obszar kultury, sportu i rekreacji.

Pojęcie ekonomii społecznej nie jest jednak szczegółowo zdefiniowane, eksperci kierują się przede wszystkim potrzebą zdefiniowania pojęcia przedsiębiorstwa społecznego jako rdzenia ekonomii społecznej.

Na poziomie europejskim, Europejska Sieć Badawcza EMES zaproponowała zbiór wspólnych kryteriów ekonomicznych i społecznych wyróżniających organizacje, które można nazwać przedsiębiorstwami społecznymi:

Kryteria ekonomiczne:

- *Stała działalność w zakresie produkcji towarów i/lub świadczenia usług* – oznacza to, że przedsiębiorstwa społeczne, w odróżnieniu od niektórych tradycyjnych organizacji non profit, angażują się bezpośrednio i w sposób stały w produkcję towarów lub świadczenie usług. Działalność produkcyjna lub usługowa stanowi zatem powód lub jeden z głównych powodów istnienia przedsiębiorstw społecznych.
- *Wysoki stopień autonomii* – oznacza to, iż przedsiębiorstwa społeczne są tworzone przez grupy ludzi na podstawie autonomicznego projektu i są one następnie zarządzane przez tych ludzi. Mogą korzystać z wsparcia publicznego, ale nie są bezpośrednio ani pośrednio zarządzane przez władze publiczne lub inne instytucje publiczne.
- *Istotny poziom ryzyka ekonomicznego* – co oznacza, że osoby tworzące przedsiębiorstwo społeczne przyjmują w całości lub w części ryzyko związane z taką inicjatywą. W odróżnieniu od instytucji publicznych, ich kondycja finansowa zależy od działań ich członków i pracowników zmierzających do pozyskiwania odpowiednich środków.
- *Pewna minimalna ilość odpłatnej pracy* – co oznacza, że przy wykorzystaniu możliwości oferowanych przez działania społeczne, wolontariackie, działalność przedsiębiorstwa społecznego wiąże się z pewnym poziomem pracy odpłatnej, wymagającej zatrudnienia pracowników.

Kryteria społeczne:

- *Wyraźna orientacja na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia* – co oznacza, że jednym z podstawowych celów przedsiębiorstwa społecznego jest działanie na rzecz społeczeństwa lub określonej grupy osób. Jednocześnie cel ten polega na wykształcaniu poczucia odpowiedzialności społecznej na poziomie lokalnym.
- *Oddolny, obywatelski charakter inicjatywy* – co oznacza, że przedsiębiorstwa społeczne powstają w wyniku kolektywnych procesów uruchamianych przez ludzi należących do danej społeczności lub do grupy, dla której wspólna jest pewna dobrze określona potrzeba lub cel działania.
- *Władza decyzyjna nie jest oparta na własności kapitałowej* – generalnie oznacza to zasadę „jeden członek – jeden głos" lub przynajmniej fakt, że uprawnienia do realizacji prawa głosu nie wynikają z faktu posiadania udziału w kapitale. Chociaż właściciele kapitału odgrywają w przedsiębiorstwach społecznych ważną rolę, prawa do podejmowania decyzji dzielą z innymi interesariuszami.
- *Charakter partycypacyjny, angażujący podmioty, na rzecz których prowadzona jest działalność* – co oznacza, że osoby korzystające z usług świadczonych przez przedsiębiorstwa społeczne są reprezentowane i uczestniczą w ich strukturach. W wielu przypadkach jednym z celów jest wzmocnienie demokracji na poziomie lokalnym poprzez działalność gospodarczą.
- *Ograniczona dystrybucja zysku* – przedsiębiorstwa społeczne to nie tylko organizacje, w których obowiązuje całkowity zakaz rozdziału zysków, ale także organizacje, które – jak spółdzielnie w niektórych krajach – mogą rozdzielać zyski, ale tylko w ograniczonym zakresie, aby unikać dążenia do maksymalizacji zysku[32].

[32] Dorotea Daniele (DIESIS), *Uwarunkowania prawne przedsiębiorstw społecznych: przykłady z kilku krajów europejskich*, „Ekonomia społeczna. Teksty" 8/2007, Warszawa 2007.

Definicja przedsiębiorstwa społecznego wprowadza dość szeroką przestrzeń, w ramach której są to przedsiębiorstwa:

- dla których leżący we wspólnym interesie cel socjalny lub społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej, która często charakteryzuje się wysokim poziomem innowacyjności społecznej;
- których zyski są w większości reinwestowane w realizację tego celu społecznego, oraz
- których sposób organizacji lub system własności odzwierciedla ich misję, opierając się na demokratycznych lub partycypacyjnych zasadach lub mając na celu sprawiedliwość społeczną.

Mogą to być:

- przedsiębiorstwa, które świadczą usługi społeczne lub dostarczają towary i usługi przeznaczone dla słabszych grup społecznych (dostęp do mieszkań, dostęp do ochrony zdrowia, pomoc dla osób starszych lub niepełnosprawnych, włączanie słabszych grup społecznych, opieka nad dziećmi, dostęp do zatrudnienia i szkoleń, zarządzanie sytuacją osób zależnych itp.), lub
- przedsiębiorstwa, w których przyjmuje się sposoby produkcji towarów i świadczenia usług ukierunkowane na cel o charakterze społecznym (włączenie społeczne lub zawodowe poprzez dostęp do pracy dla osób w niekorzystnej sytuacji, w szczególności ze względu na ich niskie kwalifikacje lub problemy społeczne lub zawodowe prowadzące do wykluczenia i marginalizacji), a których działalność może dotyczyć towarów i usług innych niż społeczne[33].

Definicja ekonomii społecznej

W Polsce kwestie definicyjne w dużej mierze uporządkuje projektowana ustawa o przedsiębiorstwie społecznym. Na użytek Programu, oraz działań regulacyjnych i finansowych, proponujemy przyjąć następujące rozumienie ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społecznego:

Ekonomia społeczna to sfera aktywności obywatelskiej, która poprzez działalność ekonomiczną i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych społeczną marginalizacją, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (interesu ogólnego)[34].

W sferze ekonomii społecznej działają podmioty ekonomii społecznej, obejmujące pięć głównych grup:

- **przedsiębiorstwa społeczne**, będące fundamentem ekonomii społecznej;
- **podmioty reintegracyjne**, służące reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej; formy te nie będą w żadnym przypadku przedsiębiorstwami społecznymi, ale mogą przygotowywać do prowadzenia lub pracy w przedsiębiorstwie społecznym lub być prowadzone jako usługa na rzecz społeczności lokalnej przez przedsiębiorstwa społeczne;
- **podmioty działające w sferze pożytku publicznego**, które prowadzą działalność ekonomiczną, zatrudniają pracowników, choć ich działanie nie jest oparte na ryzyku ekonomicznym. Są to organizacje pozarządowe prowadzące działalność odpłatną i nieodpłatną pożytku publicznego; podmioty te mogą stać się przedsiębiorstwami społecznymi, o ile podejmą działalność gospodarczą w określonym zakresie, podejmując również zobowiązania statutowe odnośnie do dystrybucji zysku;
- **podmioty sfery gospodarczej**, które tworzone były jednak w związku z realizacją celu społecznego, bądź dla których leżący we wspólnym interesie cel społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej. Są to podmioty, które nie spełniają wszystkich cech i warunków dotyczących działalności przedsiębiorstwa społecznego. Grupę tę można podzielić na trzy podgrupy:
    - organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych;

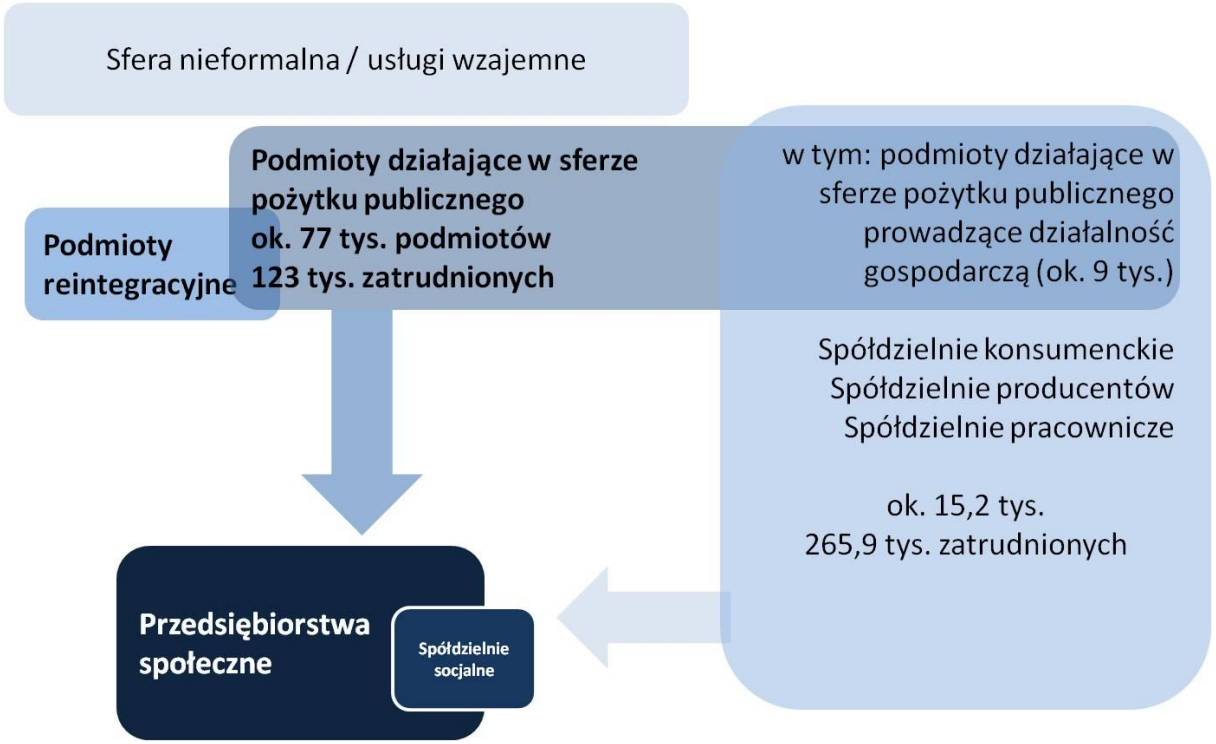
[33] Komunikat Komisji „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji" z 25 października 2011, KOM(2011)682 wersja ostateczna.

[34] **Pojęcie „*social services of general interest*", używane w nomenklaturze europejskiej, tłumaczone jest jako usługi społeczne interesu ogólnego lub usługi społeczne użyteczności publicznej. W Programie używamy pojęcia usługi społeczne użyteczności publicznej jako znacznie bardziej odpowiadające polskim normom prawnym,**

- zakłady aktywności zawodowej[35];
- spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie;
- pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym.

- Osobną grupą, która stanowi obszar ekonomii społecznej, są pojawiające się coraz częściej **inicjatywy o charakterze nieformalnym.** Należy do nich m.in. zarówno ruch rodzących się kooperatyw spożywców w: Białymstoku (dwie), Gdańsku, Krakowie (dwie), Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Warszawie (dwie) oraz Wrocławiu, działających w sferze wzajemnościowej, oraz różnorakich ruchów miejskich, lokatorskich i sąsiedzkich. Podobnie ma się sytuacja z ruchem spółdzielni uczniowskich, które w 2011 r. w całym kraju liczyły ok. 5 tys. Mimo że formalnie nie są organizacjami, mogą one stanowić, a często już stanowią istotną bazę rozwoju ekonomii społecznej.

Rys.1 Podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne

Przedsiębiorstwo społeczne posiada cechy wspólne dla podmiotów z pozostałych grup, ale charakteryzuje się tym, że:

Definicja przedsiębiorstwa społecznego

- jest to podmiot prowadzący działalność gospodarczą, wyodrębniony pod względem organizacyjnym i rachunkowym;
- celem działalności gospodarczej jest integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (w tym przypadku wymagane jest zatrudnienie co najmniej 50% osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub 30% niepełnosprawnych lub/i

[35] Umieszczenie zakładów aktywności zawodowej w dwóch kategoriach (podmioty reintegracyjne i sfera gospodarcza) wynika z ich hybrydowego charakteru, uznanego Decyzją KE K(2007)3050 z dnia 27 czerwca 2007 roku mającego umocowanie zarówno w polskim [(Art. 29 oraz 68 c ust 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.), ustawa z dnia 29 października 2010 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 226, poz. 1475); Art. 38 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2010 roku Nr 51, poz.307, z późn. zm.); rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 grudnia 2007 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej (Dz. U. Nr 242, poz. 1776)], jak i europejskim prawodawstwie (np. Declaration on the rights of disabled persons, pkt 7.).

świadczenie usług społecznych użyteczności publicznej, realizując również cele prozatrudnieniowe;

- nie dystrybuuje zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, ale przeznacza go na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitał niepodzielny, oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną – w przypadku przedsiębiorstw o charakterze zatrudnieniowym, lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo;
- jest zarządzany na zasadach demokratycznych, albo co najmniej konsultacyjno-doradczych z udziałem pracowników i innych interesariuszy, zaś wynagrodzenia kadry zarządzającej są ograniczone limitami.

Status przedsiębiorstwa społecznego uzyskiwany będzie na podstawie przepisów o przedsiębiorstwie społecznym poprzez uzyskanie odpowiedniego wpisu w Krajowym Rejestrze Sądowym.

Stan rozwoju ekonomii społecznej

Najistotniejszymi grupami podmiotów ekonomii społecznej są organizacje obywatelskie prowadzące działalność w sferze pożytku publicznego oraz spółdzielnie.

Sektor obywatelski

Stan organizacji obywatelskich

Według rejestru REGON na dzień 31 grudnia 2011 r., sektor ten obejmuje 89.888 stowarzyszeń i 12.763 fundacji, 14.271 jednostek organizacyjnych Kościoła Katolickiego, 1.508 jednostek innych kościołów i związków wyznaniowych, 3.784 organizacji społecznych oddzielnie niewymienionych. 19.175 związków zawodowych, 5.801 organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego, 244 partii politycznych oraz 371 organizacji pracodawców. Łącznie stanowiło to 147.805 zarejestrowanych podmiotów. Dla porównania, wg Krajowego Rejestru Sądowego na dzień 31 grudnia 2011 r. w rejestrze stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych zakładów opieki zdrowotnej w ramach KRS wpisane było 62.795 stowarzyszeń, 12.783 fundacji, 520 organizacji rzemieślniczych, 4.477 społeczno-zawodowych organizacji rolników, 12 związków zawodowych rolników indywidualnych, 128 jednostek samorządów zawodowych innych przedsiębiorców, 37 innych organizacji przedsiębiorców, 377 izb gospodarczych, 7.712 związków zawodowych, 424 organizacje pracodawców, 6.675 stowarzyszeń kultury fizycznej i związków sportowych, 90 innych organizacji społecznych lub zawodowych, 532 osoby prawne i inne jednostki organizacyjne będące organizacjami pożytku publicznego, co łącznie stanowiło 96.562 podmiotów [36].

Badania Głównego Urzędu Statystycznego SOF-1 z 2011 r. wskazują, że w 2010 r. działało 76, 8 tys. organizacji, wśród których 67, 9 tys. stanowiły stowarzyszenia i podobne organizacje społeczne, 7, 1 tys. – fundacje, a 1, 8 tys. – społeczne podmioty wyznaniowe. Baza członkowska organizacji obywatelskich obejmuje ok. 9 milionów osób. Co dziesiąta z objętych badaniem organizacji trzeciego sektora posiadała status organizacji pożytku publicznego (OPP) – było ich 7, 3 tys. Spośród 67, 9 tys. stowarzyszeń i podobnych organizacji, 32, 2 tys. to typowe stowarzyszenia i organizacje społeczne, 18, 4 tys. to stowarzyszenia kultury fizycznej, związki sportowe, 14, 8 tys. to ochotnicze straże pożarne, zaś 2, 5 tys. to koła łowieckie[?]. W ciągu lat 2005-2010 liczba działających stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych oraz fundacji zwiększyła się o 22%, przychody wzrosły aż o 108%, natomiast baza członkowska skurczyła się o 18%.

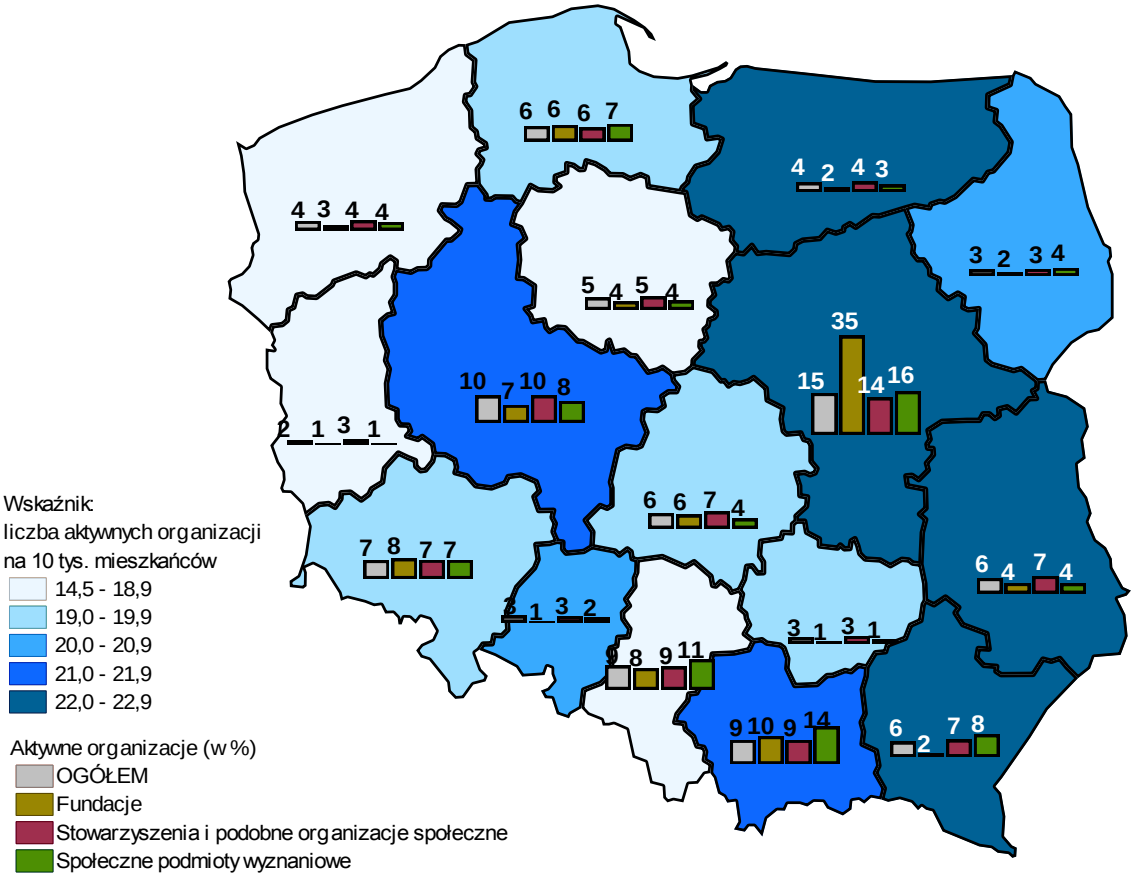
Według badań zarówno organizacji rejestrowych jak i badanych przez GUS organizacji aktywnych widać duże zróżnicowanie terytorialne funkcjonowania organizacji obywatelskich. Wyraźna jest tu dominacja województwa mazowieckiego i samej Warszawy. Według GUS 15,5% organizacji pochodzi z mazowieckiego, zaś z samej Warszawy 8% łącznej liczby organizacji (28,9% wszystkich fundacji). Wysoki udział mają również województwa wielkopolskie (9,8%) i śląskie (8,7%).

Natomiast według tych samych badań w skali kraju na 10 tys. mieszkańców działało średnio 20, 1 aktywnych organizacji. Najwięcej, niemalże 23 organizacji na 10 tys. mieszkańców, miało swoje siedziby w województwach: podkarpackim (22,9), lubelskim (22,8) i mazowieckim (22,7). Najmniejsza

[36] Dane za: Sprawozdanie z funkcjonowania ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie za lata 2010 i 2011, MPiPS, Warszawa 2012, s. 9-12.

liczba organizacji na 10 tys. mieszkańców była natomiast w województwie śląskim (14,5), które zajmowało czwarte miejsce pod względem liczby aktywnych organizacji (6,7 tys.), stanowiąc jednocześnie drugie województwo (po województwie mazowieckim) pod względem liczby mieszkańców (4,6 mln).

Rys. 2. Badane organizacje obywatelskie aktywne w 2010 według województw gdzie miały swoją główną siedzibę (SOF-1)

Źródło: Wstępne wyniki badania społecznej i ekonomicznej kondycji stowarzyszeń, podobnych organizacji społecznych, fundacji oraz społecznych podmiotów wyznaniowych w 2010 roku (SOF-1), GUS Warszawa 2012

Według badania Głównego Urzędu Statystycznego SOF-1 z 2010 r. najważniejsze dziedziny działalności statutowej fundacji, stowarzyszeń i innych organizacji społecznych to:

- sport, turystyka, rekreacja, hobby – tę dziedzinę wskazywało 32% podmiotów, (to domena ponad 96% stowarzyszeń kultury fizycznej, związków sportowych);
- pomoc społeczna i humanitarna, ratownictwo – 27%, w tym ratownictwo pożarnicze, górskie, wodne, pomoc ofiarom klęsk żywiołowych 18,7% (to domena ponad 95% ochotniczych straży pożarnych);
- kultura i sztuka – 12%;
- edukacja i wychowanie oraz działalność naukowo-badawcza – 9%;
- ochrona środowiska – 4%;
- ochrona zdrowia – 4%;
- rozwój lokalny w wymiarze społecznym i ekonomicznym – 4%;

- wsparcie dla instytucji, organizacji pozarządowych i inicjatyw obywatelskich – 2%;
- rynek pracy, aktywizacja zawodowa – 1%.

Na koniec 2010 roku w stowarzyszeniach, podobnych organizacjach społecznych i fundacjach, na podstawie stosunku pracy pracowało łącznie 123,8 tys. osób, a dla 103 tys. pracowników organizacje te stanowiły główne miejsce pracy. W 2008 roku liczba zatrudniony wyniosła 70,8 tys. (w tym jako główne miejsce pracy dla 60,2 tys., co wskazuje na wysoką dynamikę wzrostu w ostatnich dwóch latach.

W 2010 roku 62% (wobec 64% w 2008) stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych i fundacji nie zatrudniało nikogo, 23% z nich oferowało wyłącznie umowy cywilnoprawne, a jedynie 15% posiadało pracowników etatowych (i jednocześnie często zatrudniały także w oparciu o umowy cywilnoprawne). Zróżnicowanie badanych organizacji pod względem liczby osób zatrudnionych było bardzo duże. Choć średnia liczba pracowników etatowych w organizacjach zatrudniających wyniosła 12 osób, to jednak połowa z tych organizacji zatrudniała nie więcej niż 3 osoby. Natomiast według badań KLON/JAWOR, tylko co piąta organizacja (19%) zatrudnia pracowników etatowych (na cały etat lub jego część), natomiast kolejne 21% współpracuje z osobami, które nie mają wprawdzie podpisanych umów o pracę, jednak regularnie, co najmniej raz w miesiącu pracują odpłatnie na rzecz organizacji. Praca takich osób czasem niewiele różni się od pracy etatowej. Bazując na deklaracjach dotyczących liczby godzin pracy, można szacować, że tylko około 6% organizacji korzysta z pracowników zatrudnionych na 5 i więcej etatów przeliczeniowych. Płatna praca stanowi więc jedynie wsparcie dla społecznego zaangażowania członków i wolontariuszy[37].

Poważnym aktorem na scenie ekonomii społecznej, który może potencjalnie tworzyć przedsiębiorstwa społeczne, są **organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą.** Na koniec 2010 roku zarejestrowaną działalność gospodarczą posiadało 7,24 tys. fundacji, stowarzyszeń oraz podobnych organizacji społecznych i społecznych jednostek Kościoła katolickiego objętych badaniem GUS. Po przeprowadzonym badaniu okazało się, że jedynie połowa z tych organizacji (52%) prowadziła rzeczywiście działalność gospodarczą, podczas gdy pozostałe albo ją tymczasowo zawiesiły, albo zaprzestały jej prowadzenia, nie składając wniosku o wykreślenie z rejestru, albo nawet nie rozpoczęły jej prowadzenia.

Najwięcej badanych podmiotów w ramach działalności gospodarczej zajmowało się działalnością profesjonalną, naukową, techniczną (16,7% wszystkich jednostek prowadzących działalność gospodarczą). Organizacje działające w tym obszarze zajmowały się przede wszystkim reklamą, badaniami rynku, opinii publicznej (58,9%), architekturą, inżynierią, badaniami i analizami technicznymi (11,2%) oraz doradztwem związanym z zarządzaniem (10,7%). Kolejnymi sekcjami PKD, w których skupiała się działalność największej liczby badanych organizacji, były edukacja (15,1%), działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (12%), handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych (10%), informacja i komunikacja (8,4%), oraz działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją (8,1%).

Na uwagę zasługuje fakt, że pośród wszystkich organizacji posiadających wpis do rejestru przedsiębiorców, prawie jedna trzecia nie zatrudniała w ogóle płatnego personelu. Osoby pracujące w ramach umów cywilnoprawnych stanowiły jedną trzecią zasobów pracy płatnej (28,7%). W ogólnej strukturze zatrudnienia w organizacjach przeważało zatrudnienie małej liczby pracowników (do 5 osób). Strukturę zatrudnienia cechował także znaczny udział kobiet w zatrudnieniu ogółem[38]. Trzeba jednak pamiętać, że nie każda organizacja prowadząca działalność gospodarczą może zostać uznana za przedsiębiorstwo społeczne.

Niemniej powyższe dane pokazują skalę zjawiska. Nie ma natomiast zbiorczych statystyk dotyczących **spółek non profit** działających jako przedsiębiorstwa społeczne; szacuje się, że funkcjonuje ich w Polsce ok. 20-30, choć brak jest oficjalnego wykazu tych podmiotów.

Stan spółdzielczości w Polsce

Sektor spółdzielczy

Spółdzielczość odgrywa ważną rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym

[37] Życie codzienne organizacji pozarządowych w Polsce, KLON/JAWOR, Warszawa, 2012, s. 26.
[38] Raport końcowy z pomiaru wpływu EFS na poziom zatrudnienia i ekonomizację podmiotów ekonomii społecznej w ramach badania SOF-1 za 2010 rok.

kraju, ma istotny wpływa na warunki życia wielu Polaków. Spółdzielnie poprzez specyficzny system funkcjonowania dywersyfikują system gospodarczy, wzbogacają rynek oraz wspomagają jego zrównoważone funkcjonowanie. Spółdzielcza forma posiada również wiele zalet, które w określonych warunkach mogą stać się niezwykle pomocne dla państwa i społeczeństwa. Należą do nich m.in. zdolność do tworzenia stabilnych miejsc pracy, co potwierdzone zostało badaniami o charakterze europejskim, które objęły również Polskę (*The resilience of co-operative model*, Roelants, Brussels, 2012). Wsparcie tego sektora jest szczególnie istotne ze względu na pozytywną rolę jaką odgrywają w zatrudnianiu grup mających trudności na otwartym rynku pracy. Spółdzielnie zatrudniają trzykrotnie więcej osób niepełnosprawnych niż w całej gospodarce narodowej (11,6% i 3,6%) średni odsetek zatrudnionych kobiet w spółdzielniach wynosi 59% w stosunku do całej gospodarki narodowej - 45%, utrzymują w długoletnim zatrudnieniu osoby, będące w wieku niemobilnym lub emerytalnym (53% do 36%, a także zatrudniają więcej osób o słabszym wykształceniu (78% do 68,3%) (Międzyresortowy raport o spółdzielczości polskiej, 2010). Dane te są kluczowe w kontekście wydłużania wieku emerytalnego, jak również ze względu na fakt, iż w przypadku likwidacji spółdzielni na rynek pracy trafią osoby zagrożone w największym stopniu wykluczeniem społecznym.

Na polski sektor spółdzielczy, na który składa się ponad 17 tys. spółdzielni zarejestrowanych w systemie REGON, według obliczeń Krajowej Rady Spółdzielczej prawie 9 tys. stanowi czynne podmioty gospodarcze. Zrzeszają one ponad 8 milionów członków i zatrudniają około 400 tys. pracowników, w tym 265,9 tys. w z spółdzielniach zatrudniających 10 osób i więcej[39]. Jest to niezwykle zróżnicowany sektor. Większość działających dziś spółdzielni powstała przed 1989 rokiem (62%). Według rejestru REGON pomiędzy 2007 a 2012 liczba zarejestrowanych spółdzielni spadała z 18.200 do 17.153[40].

Pierwsza grupa spółdzielni, których **celem jest zatrudnienie,** składa się z tradycyjnych spółdzielni pracy, spółdzielni inwalidów i niewidomych, spółdzielni rękodzieła ludowego „Cepelia" oraz spółdzielni socjalnych (których mowa odrębnie). Według danych z 1 marca 2012 r.[41] czynnych spółdzielni pracy w Polsce było 648, spółdzielni inwalidów i niewidomych 224 a spółdzielni rękodzieła ludowego 9, co daje łączną liczbę 881 czynnych podmiotów gospodarczych. Największa część spółdzielni pracy zrzeszona jest w Związku Lustracyjnym Spółdzielni Pracy (ponad 200 podmiotów), natomiast drugim co do wielkości związkiem zrzeszającym tę branżę jest Spółdzielczy Związek Rewizyjny „Wspólnota Pracy", który zrzesza 84 spółdzielnie, w związku rewizyjnym Cepelia zrzeszonych jest 18 spółdzielni, Związek Rzemiosła Polskiego podaje, że w jego strukturach oraz strukturach izb rzemieślniczych działa 168 spółdzielni[42]. Spółdzielnie związane z funkcją prozatrudnieniową dają pracę ok. 60 tys. osób, w tym 45 tys. to członkowie spółdzielni[43].

W rolnictwie i jego otoczeniu funkcjonowało ponad 1081 czynnych spółdzielni, w tym 152 spółdzielnie mleczarskie, 72 spółdzielnie ogrodniczo – pszczelarskie, 71 Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych, 553 Spółdzielnie Kółek rolniczych, oraz 240 spółdzielni producentów rolnych. Największy udział w produkcyjnej obsłudze gospodarstw rolnych posiada spółdzielczość mleczarska. 300 tys. producentów mleka jest właścicielami 152 spółdzielni mleczarskich, dysponujących nowoczesnym potencjałem przetwórczym. Spółdzielcze mleczarstwo to ponad 70% rynku mleka.

Działalnością handlową zajmują się dwie branże. „Społem" to 339 czynnych spółdzielni, ponad 35 tys. zatrudnionych pracowników i blisko 76 tys. członków, którzy swą pracę zawodową i działalność społeczną związali *z* tą organizacją, zaś „Samopomoc Chłopska" to 1243 czynnych spółdzielni, które zrzeszają ok. 240 tys. członków i zatrudniają prawie 90 tys. pracowników.

W sektorze finansowym w 2012 r. r. funkcjonowało 584 banków spółdzielczych, zrzeszających ok. 2,5 miliona członków i obsługujących 10,5 miliona klientów w 4199 własnych placówkach. Banki spółdzielcze zatrudniały 31265 pracowników. Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe (68 spółdzielni obejmujących 1.974 kas wraz z oddziałami) na koniec 2012 roku przekroczyły 2.5 mln członków[44].

[39] Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2012, GUS, Warszawa 2012, s. 228.
[40] Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON, 2012 r. Warszawa 2013, s. 37.
[41] Materiały V Kongres Spółdzielczości, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 27 – 28 listopada 2012 r., str. 55.
[42] http://www.zrp.pl
[43] Raport o spółdzielczości polskiej. Dokument przyjęty przez Zespół Międzyresortowy w dn. 19.01.2010 r.
[44] www.skok.pl

Ponadto funkcjonowało 3,3 tys. spółdzielni mieszkaniowych, zatrudniających ok. 80 tys. pracowników, posiadających ok. 4,5 mln członków[45].

Niezwykle ciekawą formą funkcjonującą w ramach sektora spółdzielczego są spółdzielnie uczniowskie. Statystyki Fundacji Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej mówią nawet o 5 tysiącach takich podmiotów, choć nadal brakuje wiarygodnych statystyk. Bezsprzeczny jest jednak fakt, iż spółdzielnie uczniowskie, często funkcjonujące pod opieką banków spółdzielczych, spółdzielni pracy, spółdzielni spożywców SPOŁEM, są w tej chwili najbardziej praktyczną formą kształtowania postaw przedsiębiorczych wśród uczniów. I to postaw społecznie odpowiedzialnych.

Spółdzielnie socjalne

Najbardziej znanym nowym typem spółdzielni funkcjonujących w Polsce są spółdzielnie socjalne. Przedsiębiorstwa te działają na podstawie ustawy z 2006 roku o spółdzielniach socjalnych, gdzie wskazano, iż ich głównych celem jest przywrócenie na rynek pracy, poprzez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, o niskiej zatrudnialności oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej. Tym samym utworzono nowy podmiot prawny, którego głównym celem jest nie tylko prowadzenie działalności gospodarczej, lecz również działalność na rzecz:

- społecznej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- zawodowej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.

Według stanu na koniec 2012 roku, zgodnie z informacjami Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych, w Krajowym Rejestrze Sądowym zarejestrowanych było 601 spółdzielni socjalnych. Nie wiadomo jednak, ile z nich jest rzeczywiście aktywnych. Wyniki prowadzonych badań wskazują, że część spółdzielni zakończyła działalność, choć formalnie nie zostały one wyrejestrowane[46].

Według badań z 2010 roku, 83% badanych spółdzielni zakładanych było przez osoby bezrobotne, zaś w 38,4% była przynajmniej jedna osoba niepełnosprawna W 2010 roku wśród badanych spółdzielni socjalnych zdecydowanie przeważały spółdzielnie małe, liczące od 5 do 9 członków. Zaledwie 10% spółdzielni liczyło 10 i więcej członków. Ponad 1/3 badanych spółdzielni zatrudniała dodatkowych pracowników nie będących członkami spółdzielni.

Spółdzielnie socjalne zajmują się przede wszystkim świadczeniem usług. W badanej zbiorowości jedynie 14% badanych podmiotów deklarowało, że w zakresie swojej aktywności posiadają także działalność produkcyjną. Dominującym obszarem działalności badanych spółdzielni socjalnych były usługi z zakresu „dom i ogród" (43%), w tym usługi porządkowe (sprzątanie), utrzymanie i konserwacja terenów zielonych, odśnieżanie, projektowanie domów i ogrodów, opieka nad grobami, usługi pralnicze, serwis sprzętu AGD/RTV oraz usługi florystyczne. Drugim najczęściej wskazywanym polem działalności gospodarczej badanych podmiotów było budownictwo (33,3%), tj. usługi elektryczne, elektroniczne, hydrauliczne, konserwatorskie, malarskie, remontowe, spawalnicze, stolarskie, ślusarskie oraz kamieniarskie. Trzecim – gastronomia (27,9%), w tym usługi cateringowe, organizacja imprez okolicznościowych oraz prowadzenie lokali gastronomicznych.

Głównym odbiorcą produktów i usług powstających w spółdzielniach socjalnych w Polsce w 2010 roku były osoby fizyczne (37%), na kolejnym miejscu lokowały się firmy prywatne (23%) oraz instytucje administracji publicznej (22%). Stosunkowo rzadko odbiorcami produktów/usług spółdzielni były organizacje pozarządowe (12%) oraz inne spółdzielnie socjalne (2%). Wśród badanych spółdzielni dominującą formą zatrudnienia była spółdzielcza umowa o pracę (55%), kolejnymi najczęściej wskazywanymi formami zatrudnienia była umowa o dzieło (22%) oraz umowa-zlecenie (20%).

[45] Sławomir Nałęcz, Joanna Konieczna, Sektor spółdzielczy – główny pracodawca gospodarki społecznej w Polsce, w: Sławomir Nałęcz (red.) „*Gospodarka społeczna w Polsce"*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa 2008.

[46] Badania prowadzone w Wielkopolsce dowodzą, że taka sytuacja dotyczy ponad jednej trzeciej spółdzielni. Por. Joanna Kobielska, Obraz spółdzielni socjalnych w świetle badań przeprowadzonych w ramach projektu „Wykluczenie społeczne: diagnoza i mechanizmy przeciwdziałania w województwie wielkopolskim", [w:] „Spółdzielnie socjalne. Skuteczny mechanizm walki z wykluczeniem społecznym czy ślepa uliczka?", Praca zbiorowa pod redakcją Jacka Tittenbruna, Poznań 2010, s. 84, http://www.wykluczenie.spoldzielnie.org.

Głównym źródłem przychodów spółdzielni socjalnych w 2010 roku były przychody z otwartego rynku (74%). Blisko 3 na każde 4 zł wpływów finansowych spółdzielni stanowiły środki pochodzące z działalności gospodarczej. Z tych samych badań wynika, że w 2010 roku połowa badanych spółdzielni uzyskała wynik ujemny z działalności gospodarczej, 27% zbilansowało przychody i koszty, zaś 23% wypracowało nadwyżkę bilansową[47].

Podmioty reintegracyjne

Podmioty integracyjne i nieformalne

Według danych MPiPS w roku 2011 działały 74 **centra integracji społecznej**, z czego 54 utworzone przez organizacje obywatelskie. W ramach CIS, w których uczestniczyło 8410 osób, oraz 69 **zakładów aktywności zawodowej**, w których zatrudnienie znalazło 3.523 osób, w tym. 2.651 stanowiły osoby niepełnosprawne[48].

W 2010 roku samorządy powiatowe dofinansowały, ze środków własnych i Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, koszty uczestnictwa 23.221 osób niepełnosprawnych w 663 **warsztatach terapii zajęciowej**, w tym 141 warsztatach, których organizatorem jest jednostka sektora finansów publicznych oraz 522 warsztatach funkcjonujących przy jednostkach spoza sektora finansów publicznych, a ponadto w 28 warsztatach działających przy zakładach pracy chronionej[49]. Co więcej, w 2010 roku funkcjonowało 286 **klubów integracji społecznych**, z czego 223 prowadziły faktyczną działalność[50].

Istnieje też nierozpoznany **obszar działań o charakterze nieformalnym**, obejmującym inicjatywy nastawione na przetrwanie albo obniżenie własnych kosztów utrzymania, samopomoc lub pomoc innym ludziom znajdującym się w trudnej sytuacji ekonomicznej lub mającej wymiar ekonomiczny jak też wspólne gospodarowanie wspierające realizację celów danej grupy czy społeczności (realizacja projektów, nauka, wspólna działalność kulturalna). Inicjatywy te odwołują się do wartości ekonomii społecznej, a także wykorzystują pochodzące stamtąd metody i rozwiązania organizacyjne. Największą różnicą jest ulotny charakter, unikanie formalnej rejestracji i funkcjonowania w ramach stabilnych struktur.

Finanse sektora ekonomii społecznej

Stan finansów ekonomii społecznej

Według GUS w 2011 roku udział sektora spółdzielczego w produkcji globalnej czyli sumie produkcji globalnej produktów (wyrobów i usług) wszystkich sektorów własności wyniósł 47,7 mld zł, co stanowiło 1,5% produkcji globalnej ogółem, zaś sektor instytucji niekomercyjnych[51] 24,5 mld zł, co stanowiło 0,8 produkcji globalnej ogółem. W 2011 roku sektor spółdzielczy[52] tworzył wartość 13.190 mln zł. Produktu Krajowego Brutto (0,9% PKB), zaś sektor niekomercyjny 13.799 mln zł co również stanowiło 0,9% PKB[53].

Sektor spółdzielczy utrzymuje się w całości z działalności rynkowej, jednak poza sektorem finansowym (banki spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe) i mieszkaniowym nie stanowi znaczącego udziału kapitałowego w gospodarce. Niestety ostatnie kompleksowe badania sektora spółdzielczego pochodzą z roku 2006 i 2008[54], dlatego też trudno dostarczyć informacji o sytuacji finansowej spółdzielni w 2011 i 2012 roku, poza ogólną konstatacją o zmniejszaniu się udziału sektora w gospodarce. Raport o stanie spółdzielczości z 2010 roku stwierdza, że wg informacji Komisji Nadzoru Finansowego udział Banków Spółdzielczych i SKOK-ów w rynku kredytów i depozytów wynosi łącznie ok. 10%, natomiast wg szacunków Krajowych Związków Rewizyjnych oraz Krajowej

[47] Monitoring spółdzielni socjalnych (wersja robocza), Albert Izdebski, Małgorzata Ołdak, MPiPS, Warszawa 2011.
[48] Dane Biura Osób Niepełnosprawnych MPiPS na 31 grudnia 2012 roku.
[49] Informacja Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o działaniach podejmowanych w 2010 roku na rzecz realizacji postanowień uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, Druk sejmowy nr 46 z 8 grudnia 2011 r., s. 58
[50] Raport o działalności Klubów Integracji Społecznej w Polsce (dane uzyskane na podstawie 139 ankiet z 13 województw), DPiIS MPiPS, Warszawa, sierpień 2011.
[51] sektor instytucji niekomercyjnych obejmuje według GUS: organizacje społeczne, partie polityczne, organizacje związków zawodowych, stowarzyszenia, fundacje oraz jednostki organizacji wyznaniowych;
[52] Bez spółdzielni do 9 członków.
[53] Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2012, GUS, Warszawa 2012, s. 682.
[54] Iwona Krysiak, Informacja o sektorze spółdzielczym w Polsce, ekonomia społeczna. Tekst, Warszawa 2006, Sławomir Nałęcz, Joanna Konieczna, Sektor spółdzielczy – główny pracodawca gospodarki społecznej w Polsce w: *Gospodarka społeczna w Polsce*, Sławomir Nałęcz (red.) . ISP PAN, Warszawa 2008

Rady Spółdzielczej spółdzielczość mleczarska kontroluje ponad 70% rynku mleka, a spółdzielczy handel to ok. 10% rynku detalicznego artykułów spożywczych. Udział pozostałych branż spółdzielczych w rynku jest trudny do oszacowania[55].

Zdaniem autorów Raportu o spółdzielczości z 2010 roku, obok odbudowy zaufania do spółdzielczości, unowocześnienia prawa, w tym rozważenia kwestii niepodzielności funduszu zasobowego, istotne znaczenie mają kwestie o charakterze finansowym. Szczególnej analizy wymaga system opodatkowania podmiotów spółdzielczych. Główne problemy, jakie pozostają do rozwiązania w tym zakresie to kwestia wspierania akumulacji kapitału w spółdzielniach, uznanie prawa do promowania członków w transakcjach ze spółdzielnią oraz likwidacja podwójnego opodatkowania. Przywrócenie korzyści ekonomicznych dla członków spółdzielni zwiększać będzie ich aktywność.

Uznany prawnie tryb funkcjonowania spółdzielni jako organizacji ukierunkowanej na potrzeby członków uzasadnia promowanie jej członków w transakcjach ze spółdzielnią. Wypłaty dywidendy z tytułu nadwyżki bilansowej dla członków spółdzielni nie są formą dystrybucji zysków, lecz zwrotem nadpłaty wniesionej przez członków. Wskazano również, iż wymaga rozważenia tworzenie w powiązaniu z systemem podatkowym funduszy i instytucji solidarnościowych, np. promocji, praktyk i szkolenia, rozwoju spółdzielni czy ubezpieczeń wzajemnych. Specyfika działania spółdzielni oparta o współdziałanie, współpracę i solidarność w pełni uzasadnia tworzenie takich funduszy. Ze względów społecznych uzasadnione jest wspieranie przez państwo tworzenia takich funduszy, poprzez odpowiedni system podatkowy.

W przypadku **podmiotów obywatelskich**, organizacje te mogą finansować realizację działań w ramach swojej działalności jako działalność nieodpłatna lub odpłatna pożytku publicznego lub w ramach działalności gospodarczej. Istotnym źródłem dochodów organizacji jest realizacja zadań publicznych zgodnie z ustawą o finansach publicznych. Łącznie od 2007 do 2011 roku organizacje sektora obywatelskiego zrealizowały zadania publiczne zlecane przez administrację publiczną na łączną kwotę 12,1 mld zł, z czego 8,4 mld zleconą w trybie otwartego konkursu ofert na podstawie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, oraz 10,6 mld w innych trybach.

Tab. 1. Zlecanie zadań publicznych sektorowi obywatelskiemu 2007-2011

	ogółem środki przekazane	otwarte konkursy w trybie ustawy o działalności pożytku publicznego	inne tryby przekazywania środków
2007	4.756.581.342	895.605.212	3.860.976.130
2008	2.533.845.898	1.057.850.940	1.475.994.957
2009	2.291.277.781	1.361.107.856	930.169.925
2010	4.755.222.055	3.138.391.646	1 .616.830.409
2011	4.792.790.054	1 .993.260.923	2.799.529.131
Razem	19.129.717.130	8.446.216.577	10.683.500.552

Źródło: MPiPS

Najczęściej usługi organizacji obywatelskich kupowane są przez jednostki samorządu terytorialnego, w szczególności gminy i powiaty grodzkie,

Tab.2. Zlecanie zadań sektorowi obywatelskiego przez JST 2007-2011

Rok	ogółem środki zlecane	Otwarte konkursy ofert			inne tryby	
		Ogółem	powierzanie	Wspieranie	ogółem	środki UE
2007	869 275 147	551.855.333	87. 022.941	464 832 392	317 419 814,03	4 697 070,25
2008	1.191.369.782	705.974.635	112.402.378	593.572.257	485.395.147	27.843.195
2009	1.421.261.594	783. 156 422	133 .600.101	649.556.321	638.105.171	90.146.200
2010	3 948 494 426	2 697 209 780	216.567.583	2.480.642.197	1. 251.284.646	220.306.057
2011	4.196.192.406	1.733.846.051	328.779.521	1.405.066.530	2.462.346. 355	222.487.314
Razem	11.626.593.355	6.472.042.221	878.372.524	5.593.669.697	5.154.551.133	565.479.836

Źródło: MPiPS

[55] Raport o spółdzielczości polskiej. Dokument przyjęty przez Zespół Międzyresortowy w dn. 19.01.2010 r.

Widoczne jest coraz większa realizacja zadań zlecanych poza trybem ustawy o działalności pożytku publicznego. Według danych za 2011 rok, w ok. 22% ankietowanych wskazuje skorzystanie z trybu ustawy Prawo zamówień publicznych, zaś 19% na podstawie uchwały JST wydanej na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych. Niepokojący jest natomiast niski poziom powierzania zdań publicznych od 3% do 5% co wyraźnie wskazuje na istniejące blokady w przekazywaniu konkretnych przedsięwzięć samorządowych w ręce organizacji sektora obywatelskiego. Wymaga to przemyślanej polityki tworzącej nowy model realizacji usług użyteczności publicznej zwłaszcza w sektorze usług społecznych.

Nowym instrumentem wsparcia są pożyczki i poręczenia udzielane przez JST. W 2011 r. 92 organy administracji samorządowej zdeklarowały, że udzieliły pożyczek na kwotę 21,3 mln zł oraz wystawiły 4 gwarancje i 31 poręczeń organizacjom pozarządowym lub innym podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego (na podstawie art. 5 ust. 8 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie). Obok tego, od lat funkcjonują dwie prywatne instytucje: Polsko-Amerykański Fundusz Pożyczkowy Inicjatyw Obywatelskich Sp. z o.o., który od 1999 r. do 1 stycznia 2012 r. udzielił pożyczek 479 organizacjom sektora obywatelskiego na kwotę ponad 131 mln zł., oraz Towarzystwo Inwestycji Społeczno-Ekonomicznych, które udzieliło 104 pożyczki na kwotę 15 mln zł. W stosunku do potrzeb rozwojowych środki te z jednej strony obwarowane są dość wysokim oprocentowaniem z uwagi na ryzyko, z drugiej zaś mają one niewielki charakter w stosunku do potrzeb.

Organizacje obywatelskie korzystały ze środków budżetu Unii Europejskiej. Do końca grudnia 2011 r. podmioty zaliczane do sektora pozarządowego podpisały w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia, 8.430 umów o wartości dofinansowania UE przekraczającej 6 mld zł. W zestawieniu z rezultatami odnotowanymi dla całego NSRO, projekty realizowane przez organizacje stanowiły odpowiednio 12,9% ogólnej liczby projektów oraz 3,1% wartości dofinansowania UE (193 mld zł wyłączając z tej puli 1,23 mld zł dofinansowania dla PO Pomoc Techniczna).

Wg stanu na koniec 2011 r., stosunek liczby przedsięwzięć wdrażanych przez trzeci sektor do ogólnej puli wdrażanych projektów w ramach poszczególnych programów operacyjnych wahał się pomiędzy 0,9% a 25,2%. Najwyższy udział organizacji obywatelskich w liczbie podejmowanych inicjatyw występował w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki (25,2%), a także Europejskiej Współpracy Terytorialnej (22%). W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki podpisano 7697 umów, na łączną kwotę 3,5 mld. zł[56].

Tymczasem z badań GUS za 2010 rok wynika, iż w projektach z Europejskiego Funduszu Społecznego (PO KL) uczestniczyło zaledwie 4,4 tys. organizacji, w tym 1,9 tys. co najmniej jako projektodawca, zaś 1,2 co najmniej jako partner[57]. Oznacza to, że niecałe 3% organizacji korzysta ze środków EFS.

Ze wszystkich aktywnych organizacji, według GUS, aż 52% wskazało publiczne źródła swoich przychodów, co stanowi blisko 41 tys. organizacji. Średnie przychody ze źródeł publicznych dla jednostek, które miały takie przychody wyniosła 208 tys. zł, jednak społeczne podmioty wyznaniowe miały przeciętnie przychody 4-krotnie wyższe od średniej. Jednocześnie aż 85% badanych jednostek czyli 67 tys. organizacji wskazało niepubliczne źródła finansowania swojej działalności[58].

Z porównania wsparcia krajowego i europejskiego w okresie 2007-2013 wynika, że w ramach publicznych środków krajowych zawarto 314.318 umów na kwotę 19,1 mld zł, zaś ze środków EFS 8.553 umów na kwotę 3,8 mld zł. Jednak z krajowego wsparcia publicznego korzysta 52%, zaś ze środków europejskich 3% organizacji pozarządowych. Oznacza to z jednej strony wyraźne rozwarstwienie sektora, z drugiej zaś potrzebę, znacznie większego skupienia się w politykach publicznych a zwłaszcza w obrębie źródeł krajowych na polityce rozwoju ekonomii społecznej w działaniach o charakterze niegospodarczym.

Według GUS roczne przychody nieprzekraczające 10 tys. złotych wykazało aż 41% badanych podmiotów, przychody między 10 tys. a 100 tys. złotych - 37%, natomiast przychody mieszczące się w przedziale od 100 tys. do 1 mln złotych osiągnęło 17% organizacji. Najmniejszą grupę tworzyły

[56] Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Informacja na temat stanu wykorzystania funduszy strukturalnych przez organizacje pozarządowe w Roku 2011, Warszawa, czerwiec 2011.
[57] Podstawowe dane o stowarzyszeniach, fundacjach i społecznych podmiotach wyznaniowych działających w 2010 roku (SOF-1) dostępne na stat.gov.pl/
[58] Podstawowe dane o stowarzyszeniach, fundacjach i społecznych podmiotach wyznaniowych działających w 2010 roku (SOF-1) dostępne na stronie www.stat.gov.pl

jednostki o przychodach powyżej 1 mln złotych - stanowiły one zaledwie 4% objętej badaniem zbiorowości. Natomiast według badań KLON/JAWOR około jednej piątej organizacji ma do dyspozycji mniej niż 1 tys. zł rocznie (w tym 12% deklaruje brak jakichkolwiek przychodów w 2011 roku), a jednocześnie tyle samo osiąga roczne przychody przekraczające 100 tys. zł (w tym 4% deklaruje przychody powyżej 1 mln zł). Różnice związane są m.in. z miejscem funkcjonowania, liczbą lat działalności, branżą, zasięgiem działania[59].

Według cytowanych badań GUS ok. 5,3 tys. (7%) organizacji obywatelskich deklarowało prowadzenie działalności gospodarczej. Średnie przychody z działalności gospodarczej dla jednostek, które miały takie przychody, wyniosła 519 tys. zł, jednak społeczne podmioty wyznaniowe miały przeciętnie przychody 3-krotnie wyższe od średniej. Odsetek organizacji, które miały jakiekolwiek przychody z odpłatnej działalności statutowej w zbiorowości ogółem wyniósł w 2010 roku 22%, co stanowiło ok. 17,3 tys. organizacji.

KLON/JAWOR w swojej typologii organizacji wskazał na specjalny typ organizacji obywatelskiej „Przedsiębiorstwa NGO". Segment ten zdaniem badaczy obejmuje ok. 7% organizacji, jest jednak bardzo specyficzny i niezwykle ważny z punktu widzenia potencjału finansowego i ludzkiego polskiego sektora pozarządowego. „Zdecydowana większość przedsiębiorstw NGO pracuje w rytmie codziennym: w trzech czwartych z nich przynajmniej część osób jest zaangażowanych codziennie w godzinach pracy, w kolejnych 17% występuje systematyczna, częsta praca, choć niekoniecznie w standardowych godzinach roboczych (a np. tylko w niektóre dni lub wieczorami). Niemal każde przedsiębiorstwo NGO dysponuje lokalem. Wszystkie na stałe zatrudniają płatny personel, w tym cztery piąte ma pracowników etatowych"[60]. To są organizacje, których 35% według tego badania osiągnęły w 2011 budżet ponad 1 mln zł, zaś kolejne 54% od 100 tys. do 1 mln zł.[61]

Wsparcie rozwoju sektora ekonomii społecznej

Bilans dedykowanego wsparcia

Wzmocnienie i poszerzenie zakresu działań sektora ekonomii społecznej jest jednym z celów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013. W Programie w ramach Priorytetu VII *Promocja integracji społecznej* przewidziano Cel szczegółowy 2, *Wzmocnienie i poszerzenie zakresu działań sektora ekonomii społecznej*. Oczekiwanymi efektami tego celu miały być:

- zapewnienie funkcjonowania instytucji wspierających ekonomię społeczną (przynajmniej dwie w każdym województwie);
- 30% przychodów własnych jednostek ekonomii społecznej w ogólnej wartości ich przychodów.

Wskaźnikami produktowymi miały być natomiast:

- liczba instytucji wspierających ekonomię społeczną, które otrzymały wsparcie w ramach Priorytetu;
- liczba inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej wspartych z EFS;
- liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach instytucji ekonomii społecznej[62].

W przyjętym 13 marca 2008 roku Szczegółowym Opisie Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, w ramach Priorytetu VII pojawiło się Działanie 7.2 *Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej*, w którym poddziałanie 7.2.2 odnosiło się wprost do wsparcia ekonomii społecznej. Jego celem było wyłanianie w konkursach instytucji otoczenia sektora ekonomii społecznej, oferujących usługi na rzecz podmiotów ekonomii społecznej. Na ten cel przeznaczono kwotę 172.399.750 euro, co według przelicznika z grudnia 2011 stanowiło równowartość 706.287.296 zł[63].

Według stanu na koniec 2012 roku podpisano 427 umów o dofinansowanie projektów na łączną kwotę 546.313.113 zł[64], w ramach których złożono wnioski o płatność na kwotę 77.989.678 zł.

[59] Życie codzienne organizacji pozarządowych w Polsce, KLON/JAWOR, Warszawa, 2012, s. 55
[60] Życie codzienne organizacji pozarządowych w Polsce, KLON/JAWOR, Warszawa, 2012, s. 85.
[61] Życie codzienne organizacji pozarządowych w Polsce, KLON/JAWOR, Warszawa, 2012, s. 83.
[62] Program Operacyjny Kapitał Ludzki. Warszawa, 7 września 2007 r., s. 188.
[63] Po zmianach w 2011 r. jest to kwota 172 399 750 euro, która według przelicznika z maja 2012 odpowiada 720 424 075 zł.
[64] Postęp w realizacji Programu Kapitał Ludzki wg stanu na 31 grudnia 2012 r. Informacja dostępna na stronie www. efs. gov.pl

Tab. 3. Monitoring wartości PO KL na koniec 2012 (dane wstępne)

Nazwa wskaźnika	Narastająco w ramach Priorytetu VII	Wartość docelowa PO KL na 2013	Stopień realizacji celu
Wskaźniki produktu			
Liczba podmiotów ekonomii społecznej, które otrzymały wsparcie z EFS za pośrednictwem instytucji wspierających ekonomię społeczną	7730	6801	1,136598
Liczba osób, które otrzymały wsparcie w ramach instytucji ekonomii społecznej	111738	33216	3,363981
Wskaźniki rezultatu			
Liczba instytucji wspierających ekonomię społeczną, które otrzymały wsparcie w ramach Priorytetu, funkcjonujących co najmniej 2 lata po zakończeniu udziału w projekcie	26	44	0,590909

Źródło: MRR

Dodatkowo, w ramach Priorytetu I PO KL realizowane są projekty systemowe, wspierające rozwój ekonomii społecznej, o łącznej wartości ok. 60 mln zł. W sumie więc przeznaczono znaczące środki finansowe na wsparcie otoczenia ekonomii społecznej.

Na obecnym etapie wdrażania programu możliwa jest częściowa ocena dotychczasowych działań. Jak wskazują analizy wsparcia oferowanego w ramach PO KL, przyjęta koncepcja nie zapewniła stworzenia efektywnego, trwałego systemu wsparcia podmiotów ekonomii społecznej[65], m.in. ze względu na zbyt niską jakość usług oferowanych przez podmioty wspierające rozwój ekonomii społecznej. Jak pokazują wstępne badania, nie spełniają one oczekiwań ich głównych odbiorców[66]. Równocześnie, budowaniu otoczenia ekonomii społecznej nie towarzyszyło adekwatne do potrzeb wsparcie bezpośrednie dla przedsiębiorstw społecznych.

Według Instytucji Zarządzającej PO KL konkursowy tryb wyboru projektów, a przy tym niewystarczające wykorzystanie narzędzi w postaci kryteriów selekcji spowodowało, że:

- w większości regionów liczba powołanych instytucji wspierających ekonomię społeczną (tzw. ośrodki wsparcia ekonomii społecznej) znacznie przewyższyła zakładane w PO KL wartości docelowe;
- w wielu przypadkach nie udaje się zapewnić kontynuacji działań przez poszczególne ośrodki, gdyż nie uzyskują one dofinansowania ze środków EFS na dalszą aktywność, co prowadzi do tego, że potencjał wypracowany przez te podmioty nie jest wykorzystywany;
- znaczna część ośrodków zaprzestaje realizacji działań wspierających ekonomię społeczną wraz z zakończeniem dofinansowania ze środków EFS. Tymczasem zgodnie z logiką interwencji EFS beneficjenci powinni zapewnić trwałość projektów po zakończeniu ich realizacji ze środków unijnych. Często jednak ośrodki wsparcia ekonomii społecznej prowadzone są przez podmioty zaliczane do sektora ekonomii społecznej, np. przez organizacje pozarządowe, które nie mają wystarczających zasobów do prowadzenia tego typu działań bez pomocy państwa[67].

W tej sprawie wdrożono w 2011 roku działania naprawcze. Częściowo nastąpiły one z inicjatywy Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, częściowo zaś z inicjatywy Zespołu do spraw rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej. Zespół w stanowisku z 20 lipca 2011 roku zwrócił się do MRR z wnioskiem o wprowadzanie określonych kryteriów konkursowych, zapewniających trwałość funkcjonowania ośrodków wsparcia ekonomii społecznej[68]. Działania na rzecz trwałości funkcjonowania OWES zostały skorelowane z działaniami standaryzującymi ośrodki, przewidzianymi w projekcie systemowym „Zintegrowany System Wsparcia Ekonomii Społecznej".

[65] Hubert Guz, *Wsparcie sektora ekonomii społecznej w ramach VII Priorytetu Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013*, w: „Ekonomia Społeczna", półrocznik, 1/2011, http://www.ekonomiaspoleczna.msap.pl/doki/polrocznik/polrocznik_es2.pdf, oraz *Struktura infrastruktury ekonomii społecznej – zaproszenie do dyskusji*, Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia", tekst przygotowany we współpracy z Fundacją Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa, październik 2009 r.

[66] Marek Ćwikalski, *Pomiar jakości usług ośrodków wsparcia ekonomii społecznej. Wstępne wyniki badań;* w: „Ekonomia Społeczna", półrocznik, 1/2010, http://www.ekonomiaspoleczna.msap.pl/doki/polrocznik/polrocznik_es1.pdf

[67] Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Sprawozdanie z realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki za II półrocze *2011 roku*, s.82

[68] Tekst Stanowiska dostępny jest na stronie www.ekonomiaspoleczna.pl, w zakładce Zespołu.

Warto jednak zwrócić uwagę, że pomimo licznych zarzutów, ośrodki wsparcia wykonały olbrzymią pracę edukacyjno-doradczą, która powinna też zostać uwzględniona w całościowej ocenie wsparcia.

Tab.4. Realizacja Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w zakresie wsparcia ekonomii społecznej na koniec 2012

		Sektor obywatelski		Sektor spółdzielczy		Sektor reintegracyjny			
Typy wsparcia	**Ogółem**	organizacje pozarządowe	kościoły, związki wyznaniowe	spółdzielnie socjalne	spółdzielnie inwalidów i niewidomych	ZAZ	KIS	CIS	WTZ
Liczba podmiotów (instytucji), które otrzymały wsparcie	11 613	8 083	14	360	8	38	27	40	128
- w tym podmiotów ekonomii społecznej	9 530	7 908	14	400	8	31	9	35	136
Liczba utworzonych partnerstw na rzecz ekonomii społecznej	401	114	1	78	5	0	1	0	0
Liczba godzin doradztwa (indywidualnego, grupowego, coachingu)	96 487	35 391	20	8 965	6 352	457	20	225	292
Liczba uczestników doradztwa w Poddziałaniu 7.2.2.	24 239	7 609	4	1 337	75	0	4	14	17
Liczba przeprowadzonych szkoleń umożliwiających uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej	6 049	1 407	2	345	1	5	5	3	19
Liczba uczestników szkoleń umożliwiających uzyskanie wiedzy i umiejętności potrzebnych do założenia i/lub prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej	27 479	10 086	8	1 048	27	18	24	27	68
Liczba udzielonych podmiotom ekonomii społecznej usług prawnych	10 129	6 226	4	340	763	5	2	42	41
Liczba udzielonych podmiotom ekonomii społecznej usług księgowych	9 808	6 396	19	737	1 201	7	4	61	1
Liczba udzielonych podmiotom ekonomii społecznej usług marketingowych	6.746	6.452	6	330	3	30	0	61	52
Liczba utworzonych spółdzielni socjalnych dzięki wsparciu OWES	169	7	0	98	0	0	0	0	0

Źródło: Dane Instytucji Pośredniczących PO KL zebrane od projektodawców

Od 2012 roku Priorytet I PO KL również umożliwia realizację przedsięwzięć na rzecz ekonomii społecznej, poprzez wykorzystanie zwrotnych instrumentów finansowych w ramach Działania 1.4 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki „*Wsparcie inżynierii finansowej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej",* którego beneficjentem systemowym jest Bank Gospodarstwa Krajowego. Projekt realizowany będzie w okresie nie później niż do dnia 31 grudnia 2015 r. W ramach projektu wyłoniono

operatora Towarzystwo Inicjatyw Ekonomiczno-Finansowych, który udzieli podmiotom ekonomii społecznej 250 preferencyjnych pożyczek na szeroko pojęty rozwój, na łączną kwotę 25 mln zł. Elementem wsparcia będzie również bezpłatne doradztwo.

Wsparcie ekonomii społecznej zostało także przewidziane w Programie Operacyjnym Fundusz Inicjatyw Obywatelskich 2009-2013. W ramach Priorytetu IV *Rozwój przedsiębiorczości społecznej* można było otrzymać dofinansowanie na projekty należące do dwóch obszarów*: Przedsiębiorczość społeczna i upowszechnianie idei partnerstwa trójsektorowego* oraz *Wolontariat pracowniczy.* W roku 2011 w ramach Priorytetu IV wsparcie na łączną kwotę 5.958 tys. zł otrzymało 56 podmiotów. W ramach wszystkich priorytetów dofinansowanie otrzymało ponadto 12 spółdzielni socjalnych, na łączną kwotę 1.023.985,44 zł.

W Priorytecie IV PO FIO przewidziano także *Komponent regionalny* na lata 2011-2012. W konkursie ogłoszonym w 2011 roku w ramach ww. komponentu aplikowało 6 podmiotów, z czego dofinansowanie pozyskały 4 oferty na łączną kwotę 1.764.333 zł (561.442 zł w 2011 r. oraz 1.202.891,20 zł w 2012 r.). Operatorzy mają za zadanie organizowanie konkursów grantowych dla spółdzielni socjalnych, które ubiegają się o dofinansowanie o maksymalnej wysokości 25 tys. zł na jeden podmiot.

Wsparcie na tworzenie miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej

Bilans inwestycji w miejsca pracy

W okresie 2007-2012 realnie funkcjonowało wsparcie na tworzenie miejsc pracy w jednym typie przedsiębiorstwa społecznego - spółdzielniach socjalnych. Oczywiście tworzenie miejsc pracy było również możliwe w sektorze obywatelskim. Według badań GUS z 2010, dzięki uczestnictwu organizacji w projektach finansowanych z EFS utworzono 2,3 tys. miejsc pracy, zaś kolejne 2,2, tys. miejsc pracy utrzymano[69]. Były to jednak środki projektowe nie związane wprost z dedykowanym utworzeniem miejsca pracy o charakterze gospodarczym. W przypadku spółdzielni socjalnych mieliśmy do czynienia ze wsparciem zarówno ze źródeł krajowych, jak i z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Wsparcie krajowe wynikało z przepisów ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 2004 roku. Osobom zainteresowanym podjęciem działalności w formie spółdzielni socjalnej przysługuje prawo ubiegania się o jednorazowe dofinansowanie ze środków z Funduszu Pracy na podjęcie działalności gospodarczej, w wysokości nie przekraczającej 4-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia na każdego członka-założyciela spółdzielni socjalnej (według stanu na 1 marca 2013 - 14.761,20 zł.) oraz 3-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia na każdego członka przystępującego do już istniejącej spółdzielni socjalnej (według stanu na 1 marca 2013 - 11.070,90 zł.). W okresie 2007 – 2012 powiatowe urzędy pracy umożliwiły otrzymanie wsparcia dla 628 bezrobotnych przeznaczając na ten cel ok. 6,6 mln zł.

Tab. 5. Kwota wsparcia przyznanego spółdzielniom socjalnym ze środków Funduszu Pracy w latach 2005-2011

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Wysokość wsparcia	705 700,00	366 700,00	839 800,00	2 135 900,00	819 600,00	1.759.300,00
Liczba osób, którym przyznano wsparcie	97	50	77	189	75	140

Źródło: MPiPS

W 2008 roku pojawiła się prawna możliwość otrzymania środków PFRON dla osoby niepełnosprawnej poszukującej pracy na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej w wysokości określonej w umowie zawartej ze starostą, nie więcej jednak niż do wysokości piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia (według stanu na 1 marca 2013 – do 55.354,5 zł), jeżeli nie otrzymała bezzwrotnych środków publicznych na ten cel. Według danych PFRON takie wsparcie otrzymało w okresie 2008-2012 67 osób niepełnosprawnych.

[69] Podstawowe dane o stowarzyszeniach, fundacjach i społecznych podmiotach wyznaniowych działających w 2010 roku (SOF-1) dostępne na stronie www.stat.gov.pl

Tab. 6. Środki na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej z PFRON w latach 2010 – 2012

Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Liczba osób którym przyznano wsparcie	19	3	16	17	12
Kwota wsparcia	498.699,00	106.000,00	465.905,00	435.704,00	1.077.130,00

Źródło: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Podstawowymi deficytami związanymi z tymi ścieżkami wsparcia, była kwestia edukacji pracowników powiatowych urzędów pracy, nie zawsze zorientowanych w nowych formach prawnych, oraz niedopasowane do potrzeb spółdzielni mechanizmy przyznawania środków określone w przepisach prawnych (wniosek o dofinansowanie, przepływ środków, restrykcyjne formy zabezpieczenia wsparcia) oraz pragmatyka postępowania urzędów wynikająca ze wspomnianych przepisów.

Odrębną ścieżką było wsparcie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Początkowo od 2007 do 2010 roku możliwe było wsparcie w Priorytecie VI, Działanie 6.2 Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia. W ramach tego wsparcia według danych MRR powstało 69 spółdzielni socjalnych. Niestety liczba dofinansowań nie jest znana.

Po zmianach Szczegółowego Opisu Priorytetów w 2010 roku wprowadzono nowe typy operacji w Priorytecie VII Promocja integracji społecznej w poddziałaniu 7.2.2. Wsparcie ekonomii społecznej. Według danych MRR wsparcie z EFS do końca 2012 otrzymało 507 osób na kwotę 12,3 mln zł, co umożliwiło powstanie 131 spółdzielni socjalnych.

Tab. 7. Dofinansowanie dla spółdzielni socjalnych z EFS w ramach poddziałania 7.2.2. według stanu na 31 grudnia 2012

Typ wsparcia	Liczba	wysokość środków finansowych
Przyznane dofinansowanie dla spółdzielni socjalnej (na założenie, przystąpienie, zatrudnienie):	**507**	**12 373 925**
▪ na założyciela w przypadku spółdzielni utworzonych przez osoby fizyczne	378	8 971 377
▪ na osobę fizyczną przystępującą do spółdzielni socjalnej	55	1 021 916
▪ na osobę zatrudnioną w spółdzielni socjalnej	99	1 666 656

Źródło: MRR

Dysfunkcją tej ścieżki postępowania jest jej projektowy charakter, ograniczający czas tworzenia spółdzielni, oraz określanie utworzenia spółdzielni socjalnej jako celu projektowego.. Powoduje to czasami tworzenie podmiotów gospodarczych złożonych z osób niedostatecznie przygotowanych do końca w zakresie ekonomicznym lub w zakresie kooperacji i kompetencji społecznych.

Podsumowując mechanizm wsparcia spółdzielni socjalnych należy zauważyć, że wsparcie na utworzenie obejmowało ok. 330-340 spółdzielni, co w porównaniu do stanu na koniec 2012 oznaczało, że ok. 50-55% spółdzielni socjalnych powstało dzięki wsparciu publicznemu.

W okresie 2007-2012 widoczna była również wyraźna dysproporcja pomiędzy wsparciem na tworzenie podmiotów ekonomii społecznej, a wsparciem na rzecz rozwoju infrastruktury, choć - jak wynika z danych - duża część wsparcia dla podmiotów infrastrukturalnych była konsumowana przez podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne. Należy jednak uznać, że pomimo istotnego wysiłku, mającego na celu wypromowanie ekonomii społecznej oraz zbudowanie sieci wsparcia, pewna część środków ulega rozproszeniu wskutek braku kompleksowej polityki rozwoju ekonomii społecznej oraz niedopracowanych procedur, powodujących wsparcie ze środków europejskich bez wymiaru jakościowego i efektu trwałości.

***

Przedstawiony powyżej ilościową charakterystykę ekonomii społecznej uzupełniają badania przedstawiające jej wymiar jakościowy. Dotychczas jednak takich badań zostało przeprowadzonych niewiele, a większość z nich miała zasięg regionalny. Jedyne ogólnopolskie badanie zostało przeprowadzone na przełomie 2010 i 2011 roku i dotyczyło wyłącznie spółdzielni socjalnych. Na podstawie wyników tego badania, a także kilku badań przeprowadzonych w regionach w ostatnich dwóch latach można wyróżnić kilka wspólnych cech podmiotów ekonomii społecznej i ich relacji z otoczeniem:[70]

Jakościowa ocena wsparcia

- ekonomia społeczna opiera się przede wszystkim na kapitale ludzkim, osoby związane z nią wywodzą się głównie ze środowisk związanych ze sferą szeroko rozumianej integracji społecznej, przede wszystkim organizacji pozarządowych, a także instytucji publicznych;
- istnieje dość duże zróżnicowanie podmiotów ekonomii społecznej zarówno pod względem wiedzy, doświadczeń, potencjału ludzkiego i finansowego, większość jednak to podmioty o krótkim stażu, z niewielkim potencjałem ludzki i finansowym;
- większość podmiotów ekonomii społecznej ma pewne problemy w prowadzeniu działalności wynikające przede wszystkim z braku stałych, stabilnych źródeł finansowania, stałych i powtarzalnych zamówień oraz z braku strategii marketingowej i strategii rozwoju przedsiębiorstwa;
- brak stabilności finansowania powoduje również trudności w utrzymaniu poziomu zatrudnienia i jego rozwoju;
- pomimo dużego zaangażowania samorządów lokalnych we wspieranie podmiotów ekonomii społecznej nie ma dobrych i powszechnych systemowych rozwiązań w tym zakresie;
- nadal ekonomia społeczna jest dość słabo rozpoznawalna i rozumiana przez otoczenie (ludzie, instytucje publiczne, biznes, media);
- dość słaba jest jeszcze współpraca pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej, zarówno w wymiarze poziomym, jak i pionowym (reprezentacja).

Co do samych przedsiębiorstw społecznych to:

- większość przedsiębiorstw społecznych po za działalnością gospodarczą służącą zatrudnianiu i integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem prowadzi także działalność pożytku publicznego;
- dominują cele reintegracyjne, margines na razie stanowią przedsiębiorstwa społeczne, których celem jest świadczenie usług użytecznych publicznie;
- dla większości głównym źródłem przychodów jest działalność gospodarcza, z drugiej jednak strony przeważają podmioty, których przychody są bardzo niskie;
- zdecydowania większość podmiotów ekonomii społecznej nie ma kapitału fizycznego potrzebnego dla rozwoju działalności (pieniądze, lokale, maszyny);
- większość także nie ma wiedzy i doświadczeń w zakresie prowadzenia własnego biznesu, znacząca część funkcjonuje bez biznesplanu bądź w oparciu o biznesplan zdezaktualizowany;

[70] wykorzystano m.in. następujące informacje i raporty z badań:
- „Informacja o funkcjonowaniu spółdzielni socjalnych działających na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych za okres 201-2011 r.", MPiPS, sierpień 2012,
- „Raport z badania pn. Inwentaryzacja przedsiębiorstw ekonomii społecznej w Wielkopolsce", ROPS w Poznaniu, Poznań, 2011.
- „Raportu potrzeb i możliwości podmiotów integracyjno-społecznych województwa dolnośląskiego" Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, 2010.
- „Stan zastany ekonomii społecznej na obszarze województwa podlaskiego. Raport końcowy", ASM Centrum Badan i Analiz Rynku Sp. z o. o., Kutno, 2011.
- „Raport z kompleksowego badania sektora ekonomii społecznej w regionie kujawsko-pomorskim, w ramach projektu systemowego ROPS w Toruniu pn."Akademia Pomocy i Integracji Społecznej – Wsparcie kadr", PBS DGA, Toruń 2011
- „Monitoring przedsiębiorstw społecznych w Małopolsce. Raport z badań", M. Frączek, S. Krupnik, K. Osiborska, A. Pacut, A. Szczucka, UJ, Fundacja GAP, Kraków 2010.
- „Model partnerstwa prywatno-społecznego" opracowany przez Fundację im. Królowej Polski św. Jadwigi w ramach Wielkopolskiego Centrum Ekonomii Solidarności, Poznań 2013.

- większość przedsiębiorstw społecznych prowadzi działalność usługową, której zakres wynika z możliwości i preferencji członków/pracowników a nie rozpoznania rynku; wiąże się to także z niską elastycznością oferty i zdolnością do zmiany w reakcji na zapotrzebowanie rynku;
- powszechnie występują deficyty marketingowe, zwłaszcza w zakresie cech funkcjonalno-użytkowych oferty produktowo-usługowej, kształtowania cen produktów i usług, stosowanych strategii i narzędzi promocyjnych, stosowanych strategii i narzędzi dystrybucyjnych;
- brakuje jasnych i sprawdzonych mechanizmów zwrotnego i bezzwrotnego wsparcia finansowego działalności gospodarczej przedsiębiorstw społecznych ze środków publicznych;
- brak powszechnych relacji kooperacyjnych przedsiębiorstw społecznych z podmiotami rynkowymi; przedsiębiorstwa te nie uczestniczą ani w klastrach, ani w związkach przedsiębiorców.

Wnioski z diagnozy

Wnioski z diagnozy

Przedstawiona diagnoza odnosząca się zarówno do kwestii politycznych, organizacyjnych oraz finansowych wskazuje na:

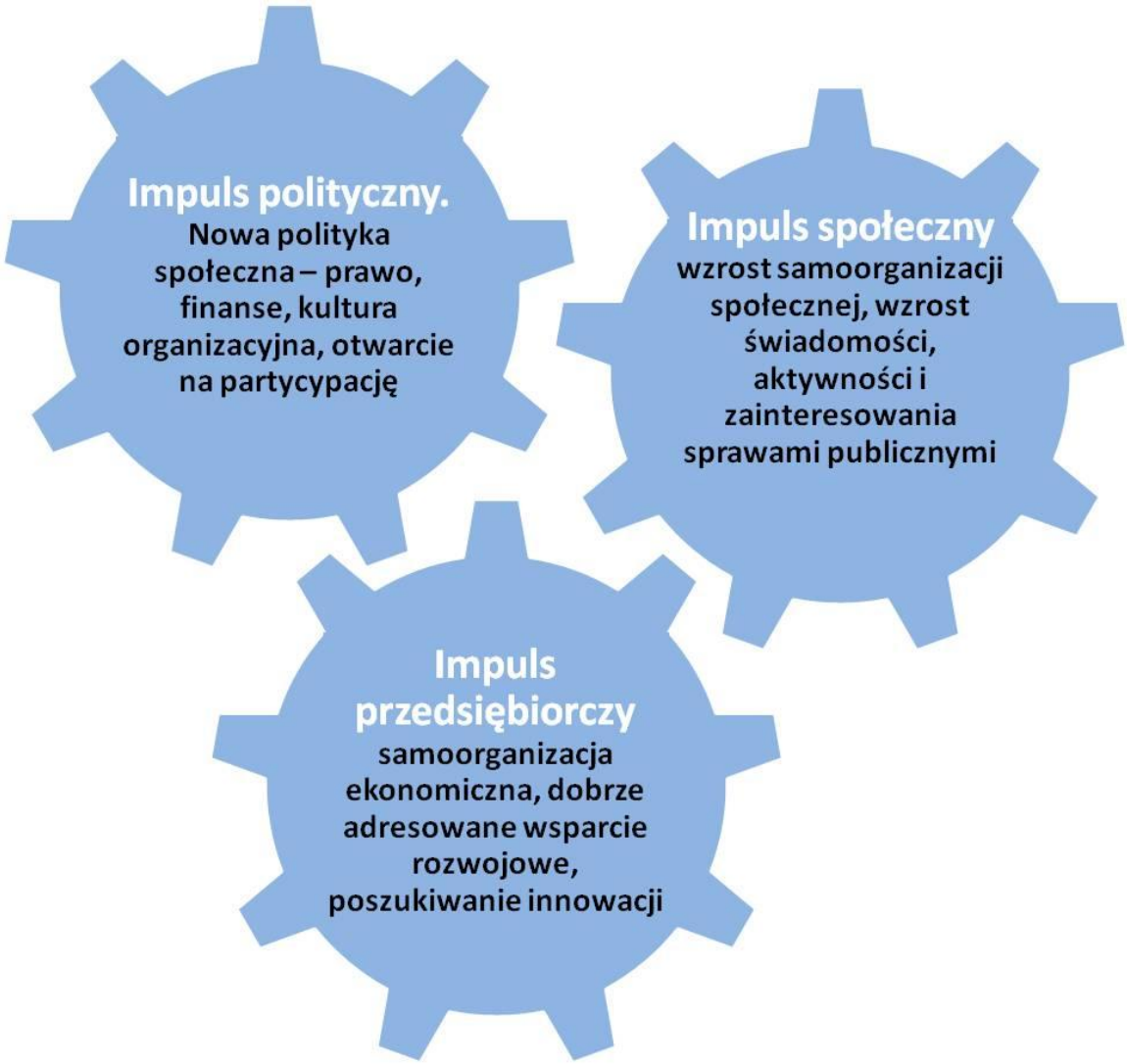
- rosnące znaczenie problematyki ekonomii społecznej na poziomie europejskim, co będzie miało bezpośrednie przełożenie na tworzenie nowych instrumentów prawnych i finansowych oddziałujących na prawodawstwo krajowe oraz możliwości wsparcia rozwoju ekonomii społecznej ze środków budżetu Unii Europejskiej; stanowić to może duży impuls rozwojowy, o ile zostaną podjęte działania systemowe, w ramach których zostaną wyciągnięte wnioski z okresu 2007-2014;
- olbrzymi, niewykorzystany potencjał ekonomii społecznej, łączący w sobie elementy o charakterze prozatrudnieniowym, integracyjnym, tworzący rozwój lokalny, dostarczający usług użyteczności publicznej i tworzący niezbędny kapitał społeczny. Sektor ma unikalne możliwości zatrudniania osób, których aktywizacja należy do najtrudniejszych, angażując jednocześnie zasoby społeczne obejmujące ponad 10 milionów obywateli. Jednocześnie ekonomia społeczna wpływa obecnie w niewielkim stopniu na gospodarkę, tworząc ok. 1,6% Produktu Krajowego Brutto i ok. 2,7 do 3,0% zatrudnienia w gospodarce. Dlatego podstawowy impuls musi oddziaływać na znaczące zwiększenie udziału sektora w wymiarze ekonomicznym;
- rozproszenie, brak koordynacji i słabą jakość dotychczasowego wsparcia dla rozwoju sektora. Wsparcie miało również charakter „miękki" jednak zbyt małym stopniu zakorzeniony lokalnie, z minimalnym jak na możliwości wsparciem tworzenia nowych miejsc pracy i brakiem wsparcia rozwojowego dla istniejących przedsiębiorstw społecznych. Wymaga to rekonstrukcji całego otoczenia prawno-finansowego i przesunięcia ciężaru działań ze wsparcia infrastrukturalnego na wsparcie bezpośrednie dla podmiotów i przedsiębiorstw oraz wyposażenie ich w kompetencje dotyczące zarówno roli społecznej jak i biznesowej;
- niezbędność aktywności samych obywateli oraz we wspólnotach samorządowych, oraz brakiem otwartości administracji publicznej. Mamy do czynienia z malejąca aktywnością obywateli oraz utrzymującym się słabym otwarciem administracji samorządowej na kooperację z obywatelami w zakresie współkreowania usług publicznych oraz przekazywaniu podmiotom ekonomii społecznej zadań publicznych do realizacji. Władze wspierają ale nie przekazują do realizacji zadań publicznych użyteczności publicznej (3-5% z konkursów). System relacji finansowych oparty jest na dofinansowywaniu klientystycznym a nie partnerskim. Podobnie wygląda sytuacja w relacjach z sektorem biznesowym, gdzie potrzebna jest zmiana postrzegania sektora ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.
- rozwój ekonomii społecznej uwarunkowany jest w dużym stopniu od świadomości na temat możliwości wykorzystania ekonomii społecznej w politykach publicznych i życiu codziennym wspólnot samorządowych. Wymaga to stałej pracy zarówno wśród osób podejmujących decyzje, zarządzających procesami i instytucjami, jak również dzieci i młodzieży.

Rozwój ekonomii społecznej powinien opierać się tym samym na trzech zintegrowanych ściśle ze sobą impulsach rozwojowych:

- **politycznym,** na rzecz **t**worzenia przyjaznego klimatu dla ekonomii społecznej. Impuls ten wynika z potrzeby otwarcia się administracji publicznej na sektor ekonomii społecznej, co

oznacza potrzebę zmian prawnych, oraz postaw pracowników administracji w zakresie kultury organizacyjnej. Oznacza to również zmianę podejścia polityczne do partycypacji w zakresie kreowania i realizowania polityk publicznych przez podmioty ekonomii społecznej, które powinny mieć pierwszeństwo jako zatrudniające osoby z lokalnych wspólnot samorządowych, działające nie dla komercjalizowania zysku, zakorzenione w lokalnym środowisku i działające również w oparciu o społeczne zasoby wolontariackie;

- **społecznym,** budującym świadomość społeczną i tworzącą nowe formy relacji we wspólnocie samorządowej. Bez uruchomienia potencjału społecznego, niemożliwe jest wdrożenie działań o charakterze politycznym. Partycypacja ma o tyle sens, gdy spotkają się dwie strony. Działania publiczne mogą tworzyć przestrzeń prawną, organizacyjną i finansową, jednak należy włożyć wiele wysiłku w przekonanie obywateli, iż zaangażowanie ma sens. Od zorganizowania się w sprawie ławki w parku do przedsiębiorstwa społecznego droga jest niedaleka. Zaś bez aktywności obywatelskiej ekonomia społeczna nie ruszy miejsca;
- **przedsiębiorczym,** umożliwiającym znalezienie miejsca i kompetencji ekonomii społecznej w sektorze szeroko rozumianej przedsiębiorczości. Dotychczasowym mankamentem ekonomii społecznej był zbyt słaby duch autentycznej przedsiębiorczości, jako sposobu produkowania dóbr i usług, a w konsekwencji tworzenia miejsc pracy. Ten element działania na nowo przemyślany, musi stać się nieodłącznym elementem nowej polityki publicznej w działaniach zarówno o charakterze standardowego wsparcia biznesowego jak i poszukiwania innowacji.

Rozdział II

Cele Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej

Rzeczpospolita Polska dostrzega sens ekonomii społecznej jako zjawiska tworzącego się oddolnie, angażującego lokalne społeczności i działającego autonomicznie. Nie oznacza to, że ekonomia społeczna nie potrzebuje interwencji ze strony publicznej. Rezultatem takiej interwencji, przy zachowaniu autonomii sektora, powinny być jego rozwój i wzmocnienie. Wynika to choćby z faktu, że obywatele i państwo jako całość mogą, jak próbowano to opisać w rozdziale I, skorzystać z faktu stabilnego i samowystarczalnego sektora ekonomii społecznej.

Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej nie opisuje całościowego rozwoju ekonomii społecznej, a jedynie definiuje działania, jakie podejmowane są przez władze publiczne i z wykorzystaniem środków publicznych, w celu wzmocnienia tego sektora. Wzmocnienie to nie jest celem samym w sobie, a ma przyczyniać się do realizacji krajowych celów rozwojowych, takich jak zwiększenie zatrudnienia (szczególnie osób z grup trudno zatrudnialnych), spójności społecznej i rozwoju kapitału społecznego.

Dlatego też **cel nadrzędny** KPRES brzmi:

W roku 2020 ekonomia społeczna stanowi ważny czynnik wzrostu zatrudnienia, spójności społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego.

Osiągnięcie celu nadrzędnego wymaga zdecydowanego zdynamizowania rozwoju ekonomii społecznej w Polsce, zarówno w ujęciu ilościowym, rozumianym jako:

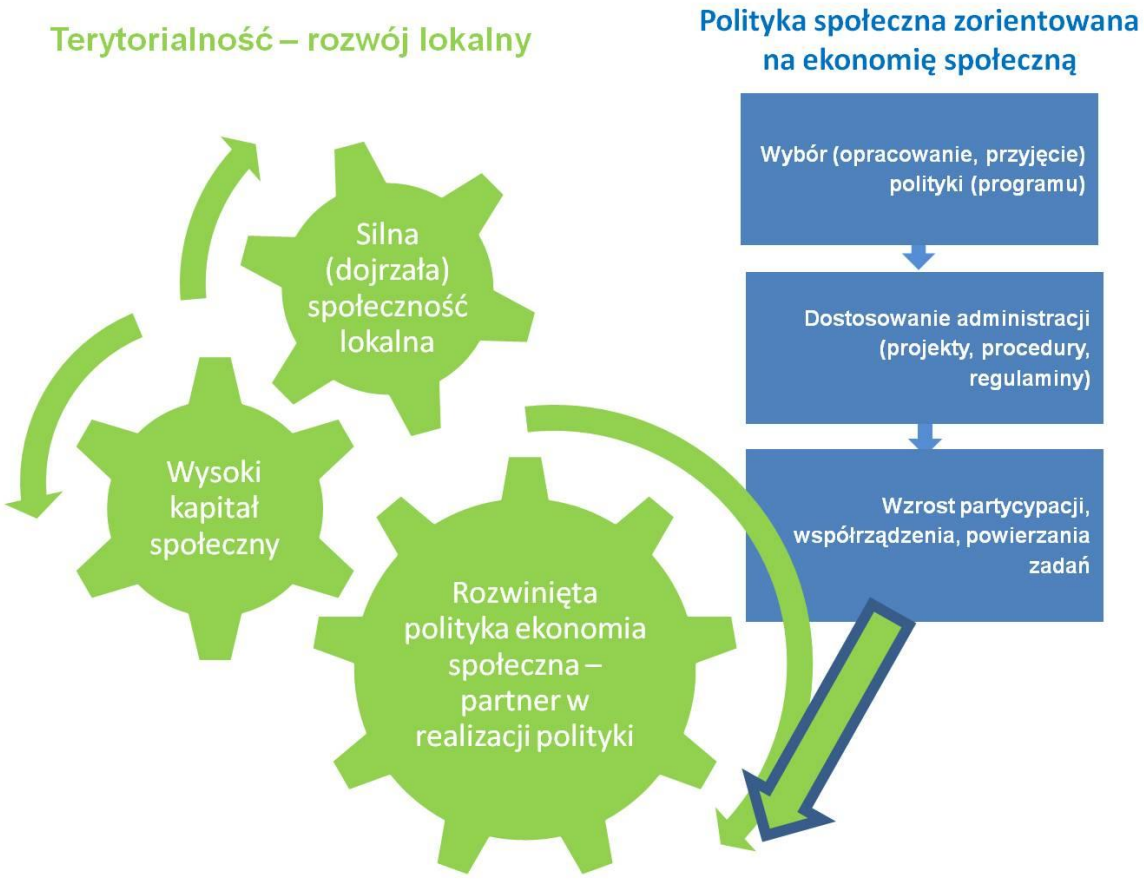
- liczba osób zaangażowanych w ekonomię społeczną;
- liczba działających podmiotów ekonomii społecznej;
- liczba działających przedsiębiorstw społecznych;

jak też jakościowym, rozumianym jako:

- tworzenie miejsc pracy dla osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji, zamieszkujących i stanowiących lokalne wspólnoty samorządowe;
- dostarczanie społecznościom lokalnym dobrej jakości usług użyteczności publicznej, zwłaszcza usług społecznych użyteczności publicznej;,
- osiągnięcie przez przedsiębiorstwa społeczne stabilnych podstaw swej działalności dzięki uzyskiwaniu przychodów z działalności gospodarczej.

Koncepcja zarysowana w Programie to przede wszystkim połączenie dwóch wzajemnie sprzężonych ze sobą porządków. Z jednej strony jest to podjęcie decyzji politycznej o zorientowaniu polityki społecznej na ekonomię społeczną, a co za tym idzie uruchomienia stosownych zmian w porządku prawnym, źródłach finansowania, zasobach organizacyjnych i ludzkich. Wymaga również wdrożenia zmian w kulturze organizacyjnej na rzecz zmian procedur postępowania, otwierania się na podmioty ekonomii społecznej i przedsiębiorstwa społeczne nie tylko jako wykonawcę czy klienta, ale jako partnera. Z drugiej strony mechanizm ten sprzężony jest z oddolną dojrzałością społeczności lokalnej, wzrostem kapitału społecznego i rozumieniem potrzeby partnerskiej i partycypacyjnej realizacji działań publicznych.

Nie ma wątpliwości, że budowa kapitału społecznego, odbudowa wspólnot samorządowych oraz ekonomia społeczna są sobie niezbędne, dlatego też tak mocno wyeksponowano problem społecznie odpowiedzialnego terytorium, które w połączeniu z nową polityką publiczną może stać się nowym impulsem rozwoju społecznego i spójności społecznej.

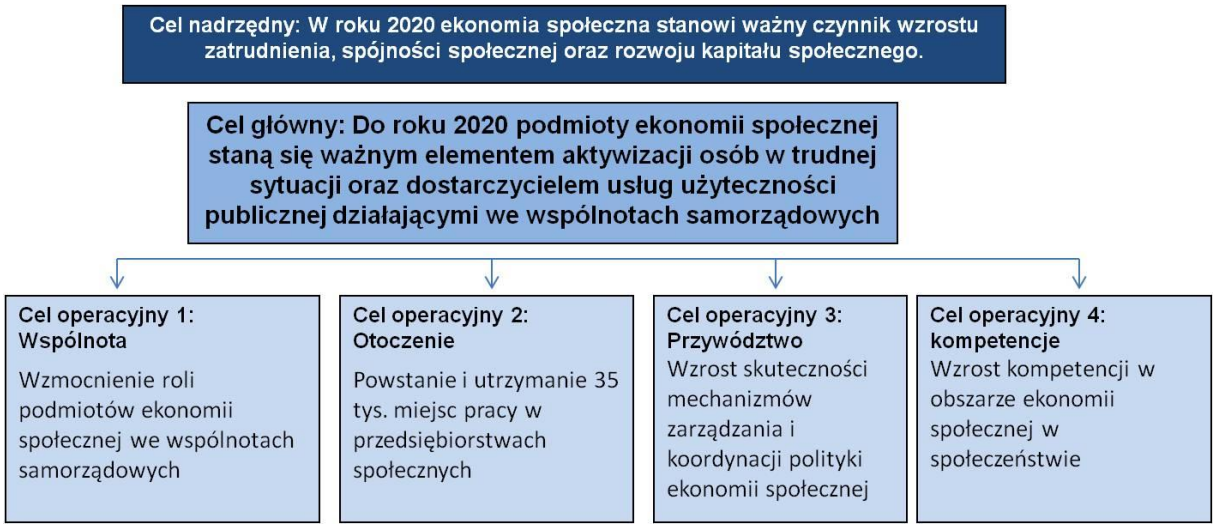
Zdynamizowanie rozwoju ekonomii społecznej w opisanych powyżej obszarach powinno doprowadzić również do osiągnięcia przez sektor ekonomii społecznej **masy krytycznej**, która sprawi, że zyska on możliwość **wpływania na rzeczywistość społeczną i gospodarczą** kraju.

Powyższe oznacza, że cel nadrzędny KPRES można przełożyć na bardziej praktycznie sformułowany cel strategiczny:

Do roku 2020 podmioty ekonomii społecznej staną się ważnym elementem aktywizacji osób w trudnej sytuacji na rynku pracy oraz dostarczycielem usług użyteczności publicznej działającymi we wspólnotach samorządowych.

Osiągnięcie tak sformułowanego celu strategicznego będzie możliwe dzięki skutecznemu podjęciu działań opisanych w poszczególnych priorytetach KPRES. Spodziewanymi efektami działań będą rezultaty niższego rzędu, które przełożą się na cztery rezultaty nadrzędne.

Strukturę KPRES pokazującą zależności między celem głównym, a celami operacyjnymi, a także poszczególnymi rezultatami oraz działaniami, prezentują modele logiczne, zaprezentowane w formie drzewa rezultatów (*results framework*). Na potrzeby projektowania interwencji w ramach KRPES zaprezentowanych zostało kilka modeli logicznych. Pierwszy pokazuje relację pomiędzy celem strategicznym, a celami operacyjnymi/rezultatami nadrzędnymi. Na kolejnych modelach przedstawiono relację pomiędzy celami głównymi, rezultatami nadrzędnymi i rezultatami niższego rzędu. Pozwala to lepiej zrozumieć logikę interwencji i dostrzec związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy poszczególnymi elementami.

W dalszym ciągu tego rozdziału objaśniamy znaczenie celów operacyjnych/rezultatów nadrzędnych dla osiągnięcia celu strategicznego oraz to, jakie rezultaty niższego rzędu się na nie składają i jakie działania mają doprowadzić do ich realizacji. Szczegółowy opis działań znajduje się w rozdziale III KPRES.

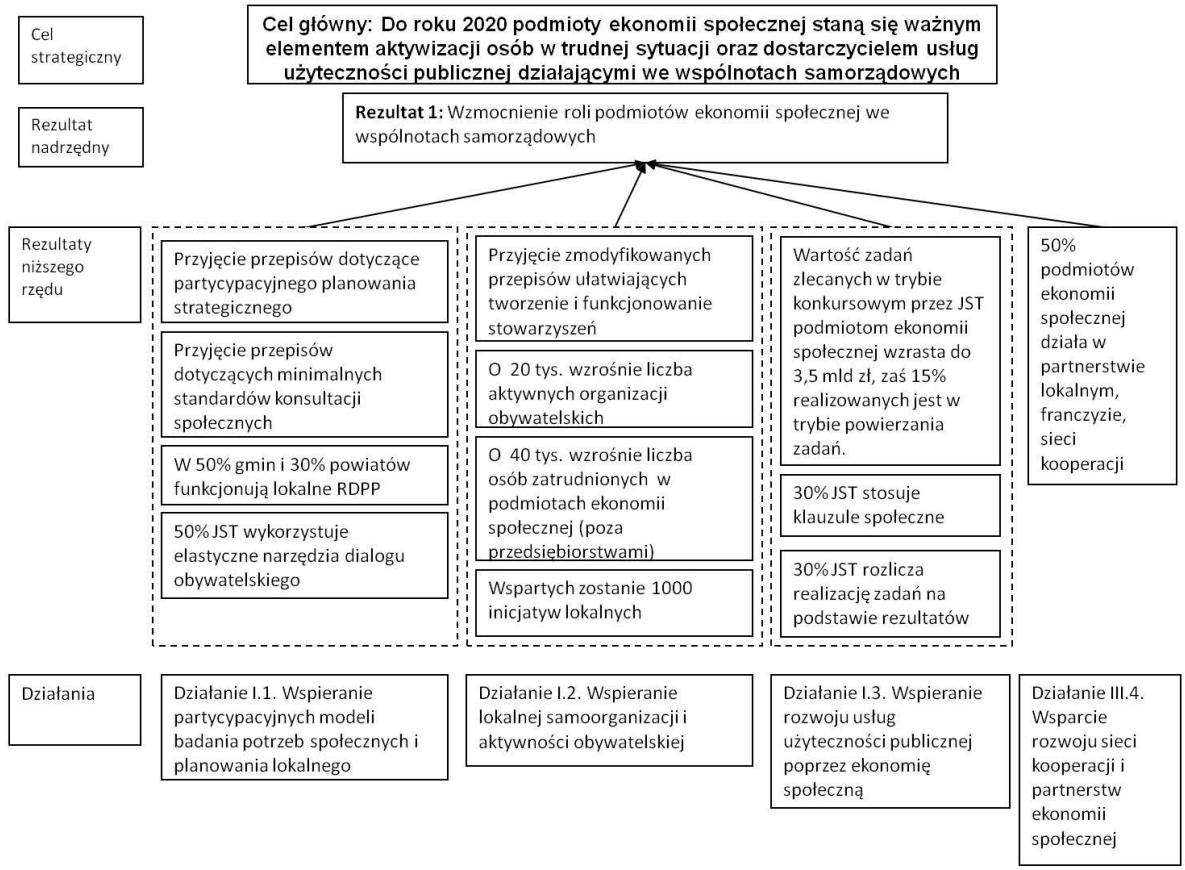
Cel operacyjny/Rezultat nadrzędny 1. Odpowiedzialna wspólnota. Wzmocnienie roli podmiotów ekonomii społecznej we wspólnotach samorządowych

Jednym z warunków koniecznych rozwoju ekonomii społecznej jest jej trwałe i wieloaspektowe osadzenie we wspólnocie samorządowej. Jak pokazują zarówno badania, jak i doświadczenia przedsiębiorców, silne powiązania przedsiębiorstw społecznych z lokalnymi aktorami, takimi jak administracja, przedsiębiorcy czy też organizacje obywatelskie, są jednym z podstawowych czynników sukcesu ekonomii społecznej.

Wzmocnienie lokalnych powiązań może zostać osiągnięte tylko wówczas, gdy istniał będzie **silny sektor obywatelski**, aktywnie biorący udział w życiu społecznym i gospodarczym oraz planowaniu strategicznym. Oznacza to zarówno tworzenie korzystnych ram prawnych dla partycypacji obywatelskiej (działanie I.1) i rozwoju III sektora (działanie I.2), jak i edukację obywatelską (działanie V). Mocno powiązane z kwestią wzmacniania sektora są działania mające na celu podnoszenie kompetencji, którym poświęcony został oddzielny blok rezultatów (IV).

Innym ważnym składnikiem odpowiedzialnej wspólnoty jest zwiększenie udziału podmiotów ekonomii społecznej w **realizacji usług społecznych** (działanie I.3). Służyć to będzie nie tylko ekonomicznemu wzmocnieniu przedsiębiorstw społecznych, ale przede wszystkim zwiększeniu zaangażowania lokalnej wspólnoty w realizację polityk publicznych.

Konieczne jest wreszcie **budowanie powiązań kooperacyjnych** na poziomie ponadlokalnym, czemu służyć mają m.in. klastry, partnerstwa, franczyza społeczna (działanie III.4). Włączenie przedsiębiorstw społecznych do współpracy w ramach szerszych, branżowych powiązań kooperacyjnych zapewniać będzie tym podmiotom możliwość nawiązywania **trwałych, stabilnych więzi gospodarczych**.

Cel operacyjny/Rezultat nadrzędny 2 Otoczenie. Powstanie i utrzymanie 35 tysięcy miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych.

Jednym z najbardziej namacalnych rezultatów KPRES, świadczących o znaczeniu ekonomii społecznej dla polskiego systemu społeczno-gospodarczego będzie przyczynienie się do utworzenia dzięki interwencji publicznej nowych miejsc pracy, szczególnie dla osób w trudnej sytuacji na rynku pracy i w sektorach istotnych z punktu widzenia wyzwań rozwojowych.

Zakłada się, że powstanie netto 35 tysięcy miejsc pracy w tym sektorze. Oznacza to, że przy wyznaczeniu tej wartości uwzględniono zarówno efekty bezpośredniego wsparcia dla powstawania nowych przedsiębiorstw społecznych, ale również założono, że część z tych przedsiębiorstw upadnie, pojawią się efekty uboczne, które będą zmniejszać rzeczywistą liczbę nowych miejsc pracy (np. efekt wypierania czy substytucji), ale również zachodzić będą zjawiska pozytywne, związane np. z występowaniem efektu mnożnikowego. Innymi słowy, wartość 35 tysięcy nie jest prostym przełożeniem planowanej do udzielenia liczby dofinansowań, ale uwzględnia założenie, że niektóre przedsiębiorstwa będą upadać, nowe miejsca pracy będą zastępować te już istniejące, ale również to, że niektóre będą się rozwijać. Niestety, na obecnym etapie brak jest wiarygodnych danych dotyczących wartości poszczególnych efektów. Dlatego też wartość ta powinna zostać zweryfikowana w pierwszych latach realizacji programu.

Rezultat ten nie będzie mógł zostać zrealizowany bez rezultatów niższego rzędu, obejmujących nowe rozwiązania prawne, finansowe i infrastrukturalne, ułatwiających stabilny rozwój przedsiębiorstw społecznych, dopasowanych do ich specyfiki i potrzeb.

Rozwiązania prawne powinny m.in. ułatwić zakładanie i prowadzenie przedsiębiorstwa społecznego, ale również mogą kształtować korzystne warunki współpracy między tego typu podmiotami oraz instytucjami publicznymi (działania II.1 i II.2).

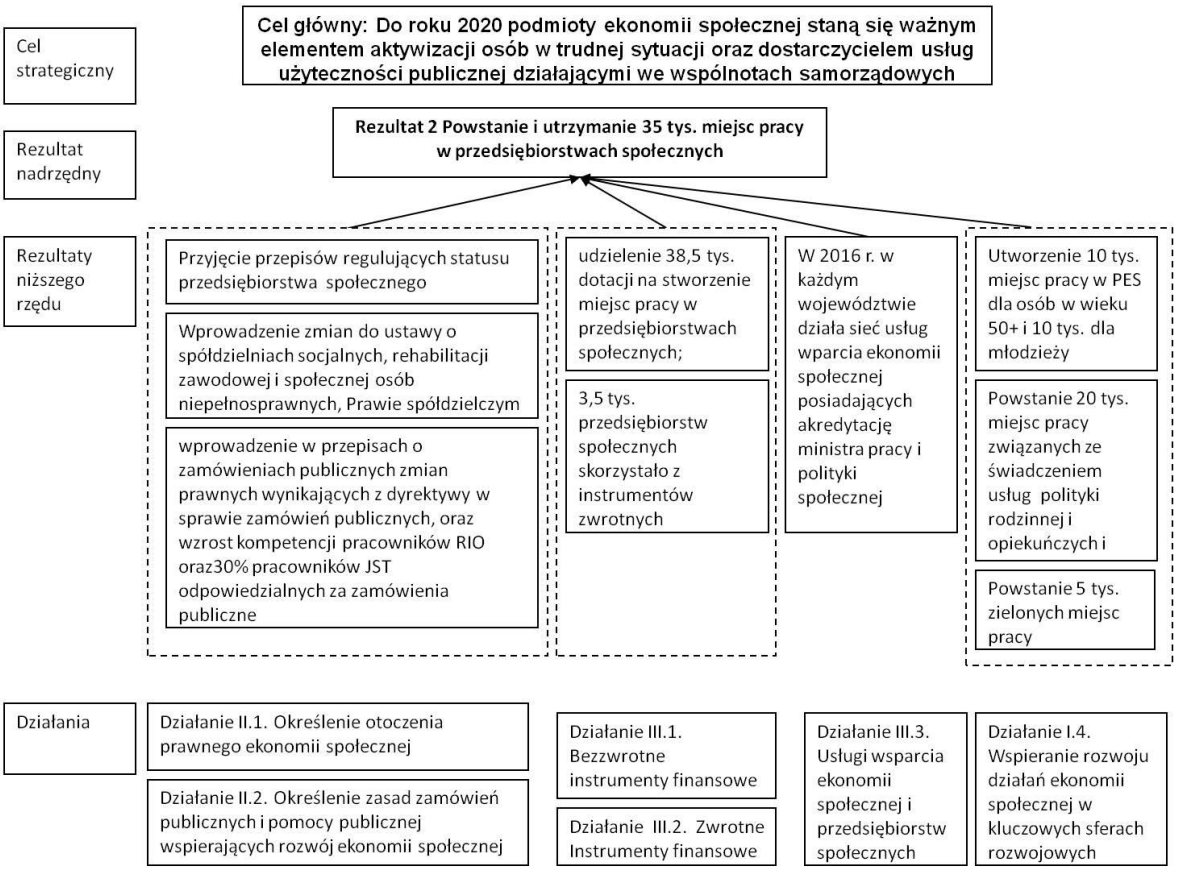
Do założenia i płynnego funkcjonowania przedsiębiorstwa potrzeba nie tylko sprzyjającego środowiska prawnego, ale również łatwego **dostępu do kapitału** (zarówno bezzwrotnego – działanie III.1, jak i zwrotnego – działanie III.2). Obecnie, z różnych powodów, przedsiębiorstwa społeczne mają bardzo ograniczone możliwości korzystania z oferty instytucji finansowych. Zmianie tej sytuacji powinno

służyć stworzenie nowych instrumentów finansowych i modyfikacja istniejących, uwzględniających specyfikę sektora.

Przedsiębiorstwa społeczne winny mieć również **dostęp do usług inkubacyjnych oraz profesjonalnej wiedzy** na temat zakładania i prowadzenia firmy. Wiedza taka dostępna będzie dzięki sieci wyspecjalizowanych instytucji wsparcia (działanie III.3). Sieć wsparcia zajmować się również powinna animowaniem lokalnej aktywności społecznej oraz budowaniu współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego (w tym instytucjami pomocy społecznej i urzędami pracy), organizacjami obywatelskimi, przedsiębiorcami oraz podmiotami świadczącymi usługi reintegracji społecznej i zawodowej dla promowania i wdrażania idei ekonomii społecznej.

Na 35 tysięcy miejsc pracy, które powinny być rezultatem działań zawartych w tym bloku, składać się powinny przede wszystkim nowe **miejsca pracy dla młodzieży, w zielonej gospodarce** (działanie I.4) **i usługach społecznych użyteczności publicznej,** oraz w działaniach związanych z restrukturyzacją zwłaszcza dla **osób starszych** (działanie I.4., działanie II.1).

Na podstawie doświadczeń krajowych i zagranicznych widać, że ekonomia społeczna w tych obszarach spełnia swoją rolę. Ponadto obszary te są istotne z punktu widzenia wyzwań rozwojowych stojących przed Polską.

Cel operacyjny/Rezultat nadrzędny 3. Przywództwo. Poprawienie mechanizmów zarządzania i koordynacji w obszarze polityki wspierania ekonomii społecznej.

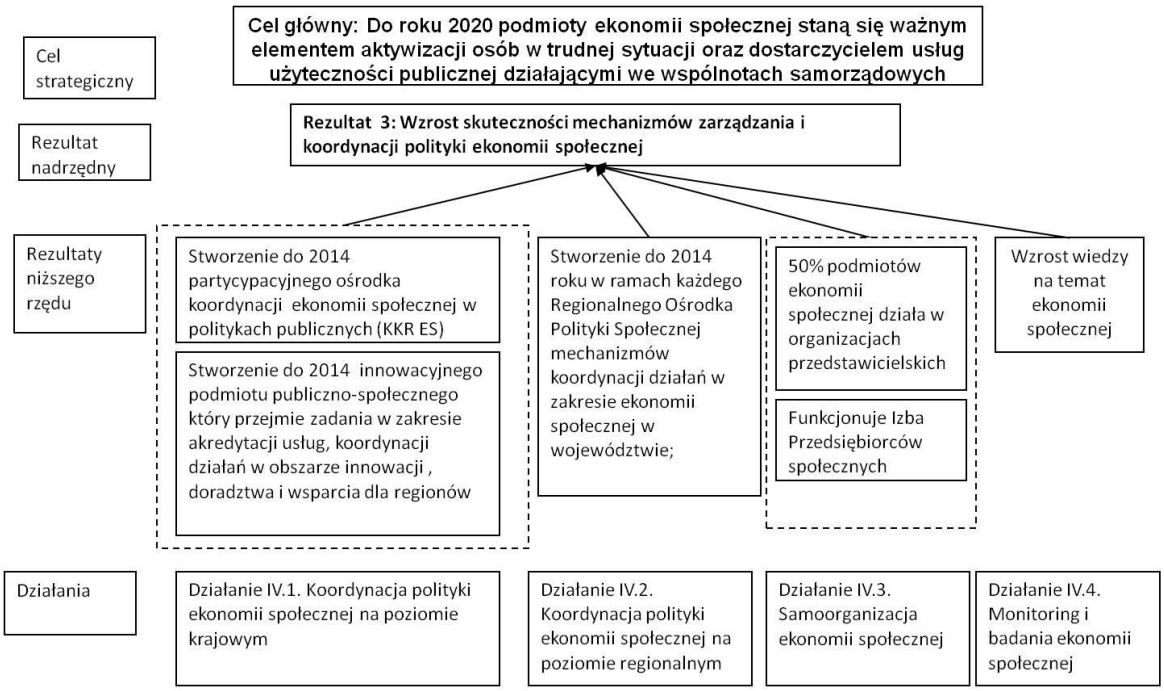
Budowa odpowiedzialnej wspólnoty lokalnej oraz poprawa otoczenia prawnego, finansowego i infrastrukturalnego nie mogą obyć się bez należytego skoordynowania działań mających na celu wspieranie ekonomii społecznej, zarówno na poziomie lokalnym, regionalnym jak i krajowym (działanie IV.1. i działanie IV.2).

Koordynacja działań służyć ma również zapewnieniu spójności polityk państwa w kwestiach działań na rzecz wzrostu zatrudnienia, różnych grup w trudnej sytuacji na rynku pracy, pomocy społecznej, przedsiębiorczości, rozwoju lokalnego oraz włączaniu ekonomii społecznej w realizację tych polityk.

W związku z powyższym wyznaczony zostanie **silny ośrodek koordynujący** działania związane z ekonomią społeczną w strukturach rządu. Ze względu na międzysektorowość ekonomii społecznej – realizacja KPRES powinna być nadzorowana przez ciało składające się zarówno z przedstawicieli administracji, sektora pozarządowego, jak i partnerów społecznych.

Z drugiej strony, ze względu na istotowo oddolny charakter ekonomii społecznej, ważne jest **wspieranie samoorganizacji** jej podmiotów i tworzenia ich silnej reprezentacji, która będzie wyrazicielką interesów sektora i zapewni komunikację między przedsiębiorstwami społecznymi a instytucjami publicznymi (działanie IV.3).

Wreszcie dobra koordynacja działań, a przez to efektywne ich realizowanie, nie będzie możliwa bez **pogłębiania wiedzy** na temat sektora ekonomii społecznej oraz stałego monitoringu określonych w KPRES wskaźników (działanie IV.4.)

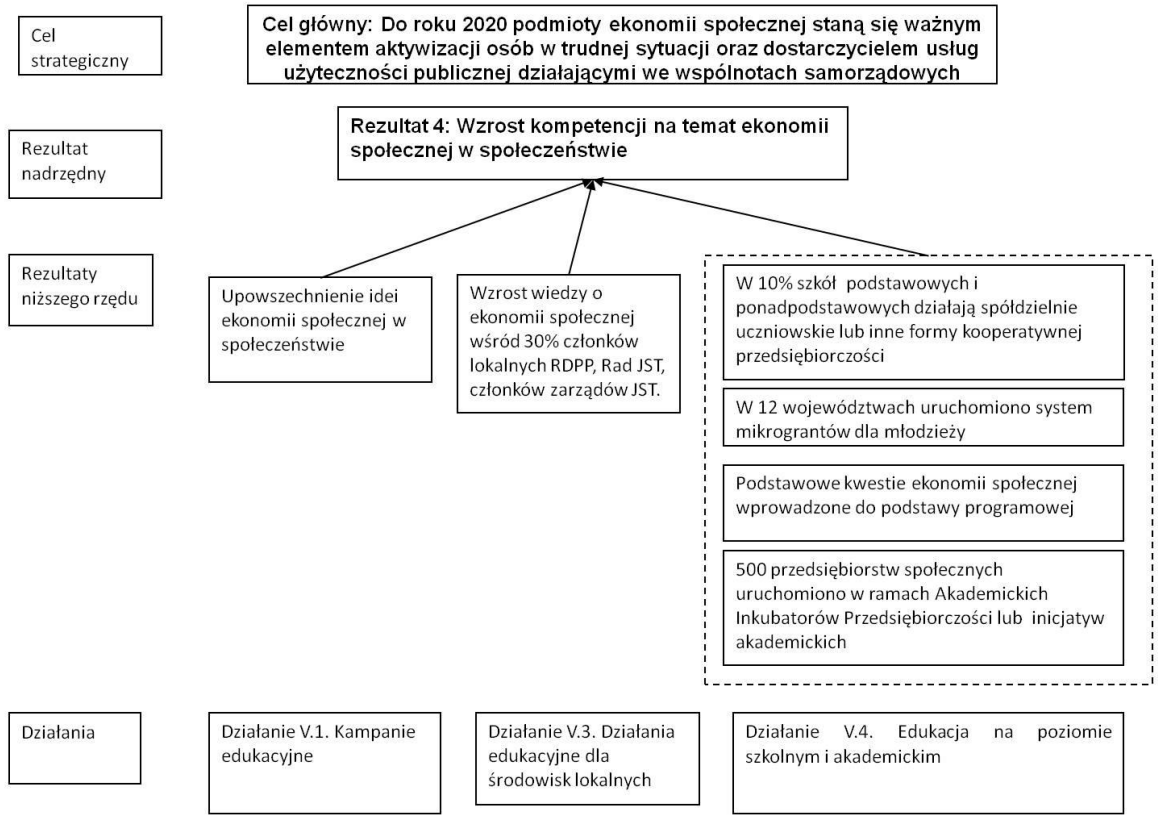

Cel operacyjny/Rezultat nadrzędny 4. Kompetencje. Wzrost kompetencji w obszarze ekonomii społecznej w społeczeństwie.

Bez świadomości, jakie korzyści może przynieść ekonomia społeczna oraz – przede wszystkim – bez kształtowania odpowiednich umiejętności i postaw potrzebnych dla funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych (takich jak przedsiębiorczość, umiejętność współpracy, zaangażowanie na rzecz wspólnoty) nie może być mowy o rzeczywistym i trwałym wzroście znaczenia ekonomii społecznej.

Rozwijanie tych kompetencji powinno odbywać się zarówno w ramach edukacji formalnej (na wszystkich szczeblach edukacji) jak i pozaformalnej. Obecność zagadnień związanych z ekonomią społeczną w szkołach i na uczelniach dotyczy nie tylko programów nauczania, ale również praktycznych realizacji w formie spółdzielni uczniowskich czy przedsiębiorstw społecznych powstających w ramach AIP (Działanie V.4.).

Działania edukacyjne adresowane będą nie tylko do aktualnych i potencjalnych przedsiębiorców społecznych, ale również do ogółu społeczeństwa: dzieci i młodzieży, członków wspólnot lokalnych, przedsiębiorców, samorządowców itd. Poziom kompetencji tych grup może wpływać na warunki powstawania i funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych (działania V.3. i V.1.).

Wskaźniki osiągnięcia rezultatów

Wyznaczanie konkretnych celów oraz rezultatów, które powinny być osiągnięte dzięki realizacji Programu ma sens tylko wtedy, kiedy możliwa jest weryfikacja stopnia ich osiągnięcia. Dlatego też konieczne jest wyznaczenie wskaźników monitorowania. Służą one ocenie, w jakim stopniu udaje się osiągać założone cele i rezultaty. Wskaźniki są jednym z elementów monitorowania realizacji Programu. Co roku dokonywany będzie przegląd stopnia realizacji KPRES, w ramach którego analizowany będzie poziom osiągnięcia poszczególnych wskaźników.

CEL	Wskaźnik
W roku 2020 ekonomia społeczna stanowi ważny czynnik wzrostu zatrudnienia, spójności społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego	Liczba podmiotów ekonomii społecznej
	Liczba przedsiębiorstw społecznych
	Liczba osób pracujących w PES i w PS
Rezultat nadrzędny 1. Odpowiedzialna wspólnota. Wzmocnienie powiązań podmiotów ekonomii społecznej ze społecznością lokalną i ponadlokalną	Odsetek JST które uzyskały status gminy / powiaty przyjaznego ekonomii społecznej
	Odsetek budżetu JST przekazanych podmiotom ES
	Odsetek PES oceniających jako ważne dla swojego funkcjonowania wsparcie otrzymane od społeczności lokalnej
Rezultat nadrzędny 2 Otoczenie. Powstanie i utrzymanie 35 tysięcy miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych.	Liczba miejsc pracy netto utworzonych w PS
Rezultat nadrzędny 3. Przywództwo. Poprawienie mechanizmów zarządzania i	Odsetek kluczowych interesariuszy pozytywnie oceniających system zarządzania i koordynacji w

koordynacji w obszarze polityki wspierania ekonomii społecznej.	obszarze wspierania ekonomii społecznej
Rezultat nadrzędny 4. Kompetencje. Wzrost kompetencji w obszarze ekonomii społecznej w społeczeństwie.	Syntetyczny wskaźnik postrzegania ekonomii społecznej w społeczeństwie

Wskaźniki szczegółowe do działań stanowią załącznik nr 1 Programu

Elastyczność i zarządzanie Programem

Obecny kryzys gospodarczy a także przemiany społeczne dotykające zarówno Polskę jak i Europę, a w szczególności lokalne rynki pracy, wymuszają na realizatorach długofalowych polityk ciągłe reagowanie na zmiany. Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej jako program nacechowany innowacyjnością zakłada możliwość corocznego reagowania na zachodzące zmiany a także zarządzania nimi w oparciu o wbudowany system monitorowania, ewaluacji i raportowania o stanie ekonomii społecznej na poziomie Polski i poszczególnych regionów.

Na zarządzanie zmianą należy patrzeć jednak nie tylko jako na podejmowanie czynności naprawczych w sytuacjach, gdy postęp realizacji danego wskaźnika będzie odbiegał od założeń. Chodzi raczej o otwartość na nowe wyzwania i rozwiązania, które mogłyby się w trakcie realizacji KPRES pojawić oraz o takie ich wykorzystanie, które być może lepiej niż działania opisane w obecnej wersji dokumentu, pozwolą zrealizować cele opisane powyżej.

Komitety na poziomie regionalnym i krajowym odpowiedzialne za podejmowanie decyzji oraz odpowiednio umocowane komórki odpowiedzialne za ich wdrożenie i realizację zostały zarówno jasno zdefiniowane jak i wyposażone w niezbędne kompetencje.

Krajowy Program będzie więc poddawany monitoringowi oraz okresowej ewaluacji w zakresie wybranych zagadnień za pośrednictwem Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej, o którym mowa w Priorytecie IV, Działanie IV.1. Działania te będą podejmowane zarówno regionalnie jak i na poziomie krajowym. W oparciu o ich wyniki sporządzany będzie raport o stanie ekonomii społecznej na poziomie poszczególnych regionów i kraju. W oparciu o sporządzony raport i rekomendacje z badań corocznie międzysektorowe zespoły regionalne i komitet krajowy będą podejmowały decyzje odnośnie niezbędnych zmian i kierunków rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej oraz realizacji regionalnych planów i planu krajowego. Krajowy Komitet będzie również wyznaczał kierunki poszukiwań nowych rozwiązań w zakresie projektów innowacyjnych, będących odpowiedzią na zmieniające się otoczenie lub nowe potrzeby wynikające z realizacji KPRES, a także dbał o spójność KPRES i regionalnych programów rozwoju ekonomii społecznej. W ramach KPRES stymulowane będą również badania naukowe które będą przyczyniały się do optymalizacji realizacji celów KPRES. Szczególną rolę KPRES będzie odgrywał w zakresie restrukturyzacji lokalnych rynków pracy – gdzie wprowadzone nowe rozwiązania oparte na partnerskim współdziałaniu i dialogu z równocześnie wprowadzoną standaryzacją usług na rzecz ekonomii społecznej, wymagać będą stałego monitorowania efektywności i adekwatności zaproponowanych rozwiązań.

Dodatkowo w roku 2017 zostanie przeprowadzony kompleksowy śródokresowy przegląd programu i planów regionalnych, a w jego parciu poszczególne komitety regionalne i komitet na poziomie krajowym podejmą decyzje o zmianach w KPRES i Programach regionalnych..

Rozdział III

Priorytety Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej

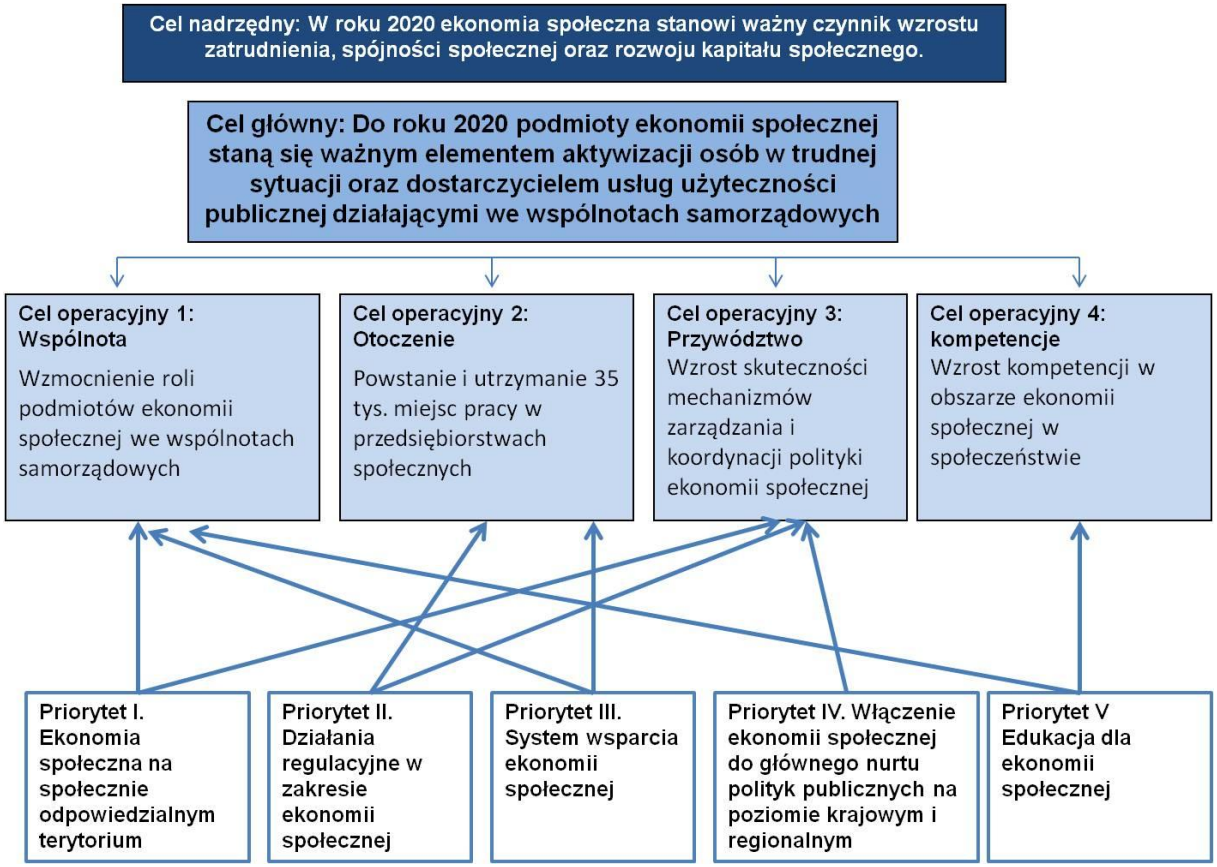
Osiągnięcie celów Programu będzie możliwe dzięki realizacji działań mieszczących się w ramach pięciu kluczowych priorytetów oraz dziewiętnastu kierunków interwencji publicznej. Priorytety, jak i kierunki, zostały określone na podstawie analizy celów, które mają realizować, oraz na podstawie zidentyfikowanych potrzeb ekonomii społecznej.

Cel operacyjny 1: *Odpowiedzialna wspólnota* realizowany jest za pomocą Priorytetu I, który oprócz wymiaru operacjonalizacji, wskazuje przesłanie głównego kierunku rozwoju ekonomii społecznej w realizacji usług prozatrudnieniowych i usług użyteczności publicznej, oraz Priorytetu III w zakresie tworzenia sieci współpracy, wspierania animacji lokalnej oraz Priorytetu V w zakresie edukacji.

Cel operacyjny 2: *Otoczenie* realizowany jest za pomocą Priorytetów II i III, definiujących zadania w zakresie tworzenia przyjaznego otoczenia prawnego, organizacyjnego i finansowego – tworzącego infrastrukturalne oparcie dla rozwoju sektora ekonomii społecznej, oraz zapisów Priorytetu I określającego preferencje dla rozwoju.

Cel operacyjny 3: *Przywództwo* realizowany jest za pomocą Priorytetu IV, obejmującego kwestie koordynacji działań na poziomie krajowym i regionalnym, kwestie włączenia ekonomii społecznej w główny nurt polityk publicznych oraz problematykę wsparcia dla działań sieciujących i rzeczniczych sektora ekonomii społecznej, oraz mechanizmów Priorytetu III w zakresie budowy sieci współpracy i Priorytetu V w zakresie upowszechniania kompetencji.

Cel operacyjny 4: *Kompetencje dla ekonomii społecznej* realizowany jest za pomocą Priorytetu V, obejmującego kwestie świadomościowe, edukacyjne i kompetencyjne na rzecz ekonomii społecznej.

Wszystkie priorytety, działania i konkretne kierunki interwencji zostały określone w taki sposób, aby można było w sposób precyzyjny określić zadania do wykonania oraz sposób ich oceny.

Priorytet I. Ekonomia społeczna na społecznie odpowiedzialnym terytorium.

Rozwój sektora ekonomii społecznej powinien opierać się na działaniach zakorzenionych w społeczności lokalnej, nastawieniu na kwestie społeczne, aktywność lokalną i lokalny rynek wewnętrzny. Oznacza to, że produkty i usługi oferowane przez przedsiębiorstwa społeczne i podmioty ekonomii społecznej muszą odpowiadać potrzebom odbiorców we wspólnocie lokalnej. Działanie to może i powinno być zbieżne z konstytucyjnymi obowiązkami wspólnoty samorządowej, których celem jest bieżące i nieprzerwane zaspokajanie zbiorowych potrzeb ludności w drodze świadczenia powszechnie dostępnych usług użyteczności publicznej.

Istotą tych usług jest sposób ich realizacji nie oparty na zysku, adresowanie ich do ogółu obywateli, przy zapewnieniu dostosowania do zróżnicowanych potrzeb. Ich kluczowym celem jest zapewnienie realizacji podstawowych praw i ochrona osób najbardziej podatnych na zagrożenia.

Rozwój ekonomii społecznej pojawiać się będzie tam, gdzie występować będzie partnerstwo i zaufanie, jako element wzajemnych relacji obywateli, instytucji i podmiotów we wspólnocie samorządowej, a w szczególności relacji publiczno-społecznych. Tym samym realny rozwój ekonomii społecznej zależny jest od ukształtowania partycypacyjnej, świadomej polityki wspólnoty samorządowej, łączącej solidarność i przedsiębiorczość. Priorytet ten realizowany będzie poprzez następujące kierunki interwencji publicznej (działania):

Działanie I.1. Wspieranie partycypacyjnych modeli badania potrzeb społecznych i planowania lokalnego.

Istotą społecznie odpowiedzialnego terytorium i rozwoju usług użyteczności publicznej zgodnego z potrzebami społecznymi, jest tworzenie dynamicznej diagnozy lokalnej oraz planowania lokalnego. Dynamizm oznacza zarówno cykliczność prowadzenia diagnozy, jak też udział społeczności lokalnej w jej tworzeniu. Wymaga to zapewnienia dostępu do informacji, jak również aktywnej dyskusji lokalnej. Dlatego też wspierane będą następujące zadania (kierunki interwencji publicznej):

1) przygotowanie i wdrożenie zmian prawnych, zmierzających do uporządkowania programowania strategicznego samorządu lokalnego w obszarze polityki społecznej oraz trybu i sposobu przeprowadzania konsultacji społecznych i dialogu społecznego oraz obywatelskiego, co umożliwi planowe i efektywne kreowanie rozwoju usług społecznych poprzez:
   a) dokonanie przeglądu i uporządkowania aktów prawnych, z uwagi na zobowiązania do tworzenia programów i strategii o charakterze gminnym i powiatowym w obszarze polityki społecznej lub całościowej strategii rozwoju;
   b) wprowadzenie obowiązku przygotowania jednolitej strategii polityki społecznej gminy (lub części społecznej strategii rozwoju) na poziomie gminy i województwa, zastępując gminne i powiatowe strategie rozwiązywania problemów społecznych znajdujących również swoje odzwierciedlenia w programach rozwoju gospodarczego;
   c) wprowadzenie jednolitych trzyletnich programów polityki społecznej, obejmujących wszystkie dotychczasowe programy, w tym program współpracy z organizacjami pozarządowymi, wraz z planem finansowym i wskaźnikami realizacyjnymi;
   d) określenie zapisów dotyczących minimalnych wymogów w zakresie systemu konsultacji strategii i programów ze społecznością lokalną i organizacjami obywatelskimi oraz partnerami społeczno-gospodarczymi;

   zgodnie z zapisami Krajowego Programu Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym.
2) przygotowanie i wdrożenie środków komunikacji elektronicznej, w szczególności: narzędzia do konsultacji on-line, nowego interaktywnego modułu wspomagającego proces konsultacji i jednocześnie pełniącego zadania Biuletynu Informacji Publicznej (BIP);

3) metodyczne wspieranie, animowanie i promowanie elastycznych narzędzi dialogu obywatelskiego (m. in. stałe konferencje, sondaże deliberatywne, panele obywatelskie) oraz budżetu obywatelskiego poszerzanego stopniowo do coraz większych obszarów polityk publicznych;

4) wspieranie rozwoju edukacji obywatelskiej, w zakresie funkcjonowania wspólnot samorządowych, prawa do partycypacji, oraz procedur i metod udziału w podejmowaniu decyzji, dialogu z różnymi partnerami publicznymi i niepublicznymi oraz obywatelami, na rzecz rozwiązywania podstawowych obszarów problemowych oraz rozwojowych wspólnot samorządowych;

5) przygotowanie i wdrożenie modelu działania gminnych, powiatowych i wojewódzkich rad działalności pożytku publicznego, wraz ze szkoleniem członków rad w zakresie partycypacyjnych metod planowania lokalnego (Priorytet V);

6) promowanie i wspieranie wspólnych projektów samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych w zakresie wykorzystywania przestrzeni publicznych dla aktywności obywatelskiej oraz przekazywanie jednostkom pomocniczym i lokalnym grupom zadań wraz ze środkami na ich finansowanie;

7) wspieranie dostępu obywateli do bezpłatnych porad prawnych i obywatelskich jako istotnego instrumentu, który przeciwdziała wykluczeniu społecznemu oraz wspiera obywateli w powrocie do aktywności życiowej i społecznej.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
	6							
	7.							
Źródła finansowania	▪ Budżet ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (1); ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11, Priorytet 11.3. (2, 3, 5); ▪ Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (4, 6) ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11, Priorytet 11.4. (7);							
Koordynacja	Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego							

Działanie I.2. Wspieranie lokalnej samoorganizacji i aktywności obywatelskiej.

Rozwój ekonomii społecznej nie jest możliwy bez rozwoju inicjatyw i organizacji obywatelskich na poziomie lokalnym, które następnie profesjonalizują swoje działania w zakresie udziału w społeczności lokalnej. Dlatego też wspierane będą następujące zadania:

1) przygotowanie i wdrożenie zmian prawnych ułatwiających zrzeszanie się i aktywność obywateli, mające na celu:

a) zmniejszenie liczby osób niezbędnych do założenia stowarzyszenia rejestrowego;

b) nadanie stowarzyszeniom zwykłym praw ułomnej osoby prawnej, umożliwiające działania zlecone przez administrację samorządową;

c) wprowadzenie możliwości prowadzenia uproszczonej rachunkowości przez małe organizacje obywatelskie;

d) uproszczenie realizacji inicjatywy lokalnej;

e) przyspieszenie i ułatwienie rejestracji organizacji obywatelskich i przedsiębiorstw społecznych w KRS;

f) wypracowanie jednolitej polityki zwłaszcza w zakresie fiskalnym dotyczącej działań wzajemnościowych, zmierzającej do wspierania przez państwo i partnerów gospodarczych rozwoju tych obywatelskich działań;

2) wspieranie rozwoju instytucjonalnego i wsparcia rozwoju nowopowstających organizacji obywatelskich działających lub rozpoczynających działalność w sferze usług społecznych użyteczności publicznej poprzez:

a) regionalne konkursy FIO wspierające instytucjonalnie nowe podmioty obywatelskie mikrograntami rozwojowymi;

b) systemowe szkolenia (m.in. doradztwo, tutoring i superwizje) dla animatorów i liderów lokalnych działających w sferze społecznej, gospodarczej i kulturowej;

3) promowanie działań ruchów społecznych, nie wymagających formalizacji prawnej, umożliwiając wsparcie realizowanych przedsięwzięć o charakterze sieciującym, promującym dialog lub postawy wspólnotowe;

4) wspieranie rozwoju jednostek pomocniczych gminy (rady dzielnic, osiedli, radcy sołeckie) poprzez:

a) wsparcie merytoryczne członków organów jednostek pomocniczych (szkolenia, doradztwo)

b) promowanie rozwiązań prawnych wypracowanych w poszczególnych samorządach wzmacniających społeczną odpowiedzialność mieszkańców za terytorium;

8) promowanie i wspieranie wolontariatu w ramach staży dla młodych bezrobotnych w organizacjach obywatelskich jako formuły zdobywania kompetencji obywatelskich, społecznych i zawodowych w postaci wolontariatu długoterminowego;

9) prowadzenie krajowych i regionalnych działań na rzecz wspierania rozwoju instytucji inicjatywy lokalnej jako istotnego elementu rozwoju aktywności lokalnej na rzecz usług użyteczności publicznej poprzez specjalne konkursy wspierające najlepsze praktyki samorządów lokalnych;

10) wspieranie innowacji społecznych, animowania i prowadzenia współpracy społecznej, gospodarczej i kulturowej na poziomie lokalnym.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
	6							
	7							

	8							
	9							
	10							
Źródła finansowania	▪ Budżet ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego (1, 3, 9, 10), ▪ Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (2a, 4, 5), ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11, Priorytet 11.4. (2b); ▪ Fundusz Pracy, w zakresie stypendium, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich w zakresie wsparcia organizacji (8);							
Koordynacja	Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego,							

Działanie I.3. Wspieranie rozwoju usług użyteczności publicznej poprzez ekonomię społeczną.

Wzajemne relacje sektora ekonomii społecznej z samorządem gminnym i powiatowym wymagają zintegrowanych działań na rzecz aktywnego włączenia się w realizację lokalnych usług użyteczności publicznej. W debacie europejskiej wskazuje się w szczególności na rozwój usług uzupełniających i wspierających rolę rodziny, w tym: opieki nad dziećmi, usług w zakresie opieki nad osobami starszymi i niesamodzielnymi oraz osobami niepełnosprawnymi. Dotyczy to zarówno działań o charakterze prawnym, organizacjnym, jak i edukacyjnym. Dlatego też wspierane będą następujące zadania:

1) działania o charakterze metodycznym stanowiące kontynuację działań projektu współfinansowanego ze środków EFS „Tworzenie i rozwijanie standardów usług pomocy i integracji społecznej" (Priorytet I Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki) mające na celu:
   a) wypracowywanie kolejnych standardów poszczególnych typów usług społecznych użyteczności publicznej (interesu ogólnego) wraz z określeniem ich poziomu minimalnego i optymalnego ;
   b) promowanie i wdrożenie projektów innowacyjnych testujących innowacje
   c) tworzenie wspólnie z organizacjami samorządowymi bazy dobrych praktyk usług społecznych użyteczności publicznej wraz kosztami ich realizacji, wykorzystując również efekty projektów innowacyjnych, w tym realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.
2) działania o charakterze systemowym, wspierającym działania lokalne i regionalne, wykorzystujące doświadczenia projektu „Modelowy system na rzecz integracji społecznej" mające na celu powołanie Ogólnopolskiej Platformy Usług Społecznych jako partnerstwa publiczno-społecznego z udziałem przedstawicieli MPiPS, zrzeszeń jednostek samorządu terytorialnego, oraz federacji organizacji obywatelskich zrzeszających organizacje realizujące usługi społeczne, mające na celu:
   a) monitoring realizacji polityki i badanie jakości usług społecznych przez organizacje podmioty ekonomii społecznej (w tym organizacje obywatelskie);
   b) standaryzację usług społecznych i współpracy publiczno-społecznej w ramach realizacji usług;wypracowywania założeń aktów prawnych odnoszących się do realizacji usług społecznych;
   c) działalność edukacyjną w zakresie wdrażania standardów usług społecznych.

3) działania o charakterze prawno-edukacyjnym:

   a) przygotowanie i wdrożenie zmian prawnych określających zasady i tryb współpracy przy zlecaniu zadań użyteczności publicznej, poprzez rezultaty a nie zasady kosztowe, co znacznie wzmocni rolę zlecania zadań publicznych;

   b) przygotowanie i wdrożenie w lokalnych dokumentach planistycznych i rozwoju w ramach prawa miejscowego zapisów dotyczących stosowania klauzul społecznych w zamówieniach publicznych określonych w ustawie – Prawo zamówień publicznych, przy zakupie usług

społecznych użyteczności publicznej w trybie zamówień publicznych. Zapisy te powinny zostać określone w drodze publicznej dyskusji nad treścią lokalnych dokumentów planistycznych i rozwoju;

c) wprowadzenie w przepisach ustaw samorządowych instytucji kontraktu lokalnego, zawieranego przez samorząd wojewódzki z samorządami gminnymi i powiatowymi, w którym:

- samorząd lokalny dobrowolnie przystępuje do projektu współpracy z samorządem województwa, buduje partnerstwo lokalne na rzecz wdrażania kontraktu, opracowuje plan w działaniu na okres dwóch lat.;
- samorząd województwa pomaga samorządowi lokalnemu tworzyć „plan w działaniu" (w tym wspólne rekomendacje w ramach corocznej oceny zasobów pomocy społecznej) jako krótkoterminowy plan zmiany społecznej, połączony z działaniami w sferze rozwoju usług społecznych użyteczności publicznej, wspiera uzgodnione działania, obejmuje samorząd lokalny superwizją, i dokonuje oceny wykonania.

Działania samorządu województwa mogą realizować swoje zadania za pośrednictwem lub przy pomocy podmiotów realizujących usługi w zakresie animacji lokalnej o których mowa w Działaniu III.3. Programu. Kontrakt może mieć zastosowanie również w innych obszarach rozwojowych.

d) organizowanie regionalnych działań edukacyjnych na rzecz zmiany sposobu realizacji zadań użyteczności publicznej poprzez włączenie sektora ekonomii społecznej;

e) organizowanie regionalnych działań na rzecz wdrożenia w gminach, powiatach i województwach klauzul społecznych w zamówieniach publicznych jako trwałego elementu realizacji usług użyteczności publicznej poprzez działania o charakterze edukacyjnym, szkoleniowym.

4) działania o charakterze rozwojowym:

a) wdrożenie na poziomie samorządów wojewódzkich ścieżek finansowania, o które mogłyby aplikować gminy lub grupy gmin (związki celowe) na podstawie kontraktu z samorządem województwa;

b) aplikacja o środki możliwa będzie o ile gminy uzgodnią w partnerstwie z organizacjami i innymi partnerami, zakres realizowanych działań, wraz ze wskaźnikami produktu i rezultatów. Uzgodnienie przybierałoby postać lokalnego projektu rozwojowego, przyjmowanego na okres 3 lat zgodnie z przepisami i możliwościami ustawy o finansach publicznych i zgodnego z dokumentami strategicznymi gmin.

c) zakres realizowanych działań obejmowałby usługi użyteczności publicznej określone przez samorząd województwa na podstawie wytycznych ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego oraz na podstawie regionalnych rekomendacji z oceny zasobów pomocy społecznej. Konkretny rodzaj usług, stopień i intensywność ich realizacji byłby przedmiotem samodzielnego ustalenia na poziomie lokalnym.

d) realizacja usług w co najmniej 70% byłaby zlecana w trybie pożytku publicznego podmiotom ekonomii społecznej (w tym organizacjom obywatelskim).

zgodnie z zapisami i planem finansowym Krajowego Programu Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym

Do usług społecznych użyteczności publicznej (usług społecznych interesu ogólnego) posługując się Polską Klasyfikacją Działalności (PKD) 2007 w związku z realizacją programu, należy zaliczyć:

SEKCJA N DZIAŁALNOŚĆ W ZAKRESIE USŁUG ADMINISTROWANIA I DZIAŁALNOŚĆ WSPIERAJĄCA

Dział 78 Działalność związana z zatrudnieniem

- Podklasa 78.10.Z Działalność związana z wyszukiwaniem miejsc pracy i pozyskiwaniem pracowników

SEKCJA P EDUKACJA

- Podklasa 85.10.Z Wychowanie przedszkolne
- Podklasa 85.51.Z Pozaszkolne formy edukacji sportowej oraz zajęć sportowych i rekreacyjnych
- Podklasa 85.5 Pozaszkolne formy edukacji
- Podklasa 85.60.Z Działalność wspomagająca edukację

SEKCJA Q OPIEKA ZDROWOTNA I POMOC SPOŁECZNA

Dział 87 Pomoc społeczna z zakwaterowaniem

- Podklasa 87.10.Z Pomoc społeczna z zakwaterowaniem zapewniająca opiekę pielęgniarską
- Podklasa 87.20.Z Pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób z zaburzeniami psychicznymi
- Podklasa 87.30.Z Pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób w podeszłym wieku i osób
- niepełnosprawnych
- Podklasa 87.90.Z Pozostała pomoc społeczna z zakwaterowaniem

Dział 88 Pomoc społeczna bez zakwaterowania

- 88.10.Z Pomoc społeczna bez zakwaterowania dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych
- 88.91.Z Opieka dzienna nad dziećmi
- 88.99.Z Pozostała pomoc społeczna

Tym samym budowałoby to kooperację między samorządem wojewódzkim i lokalnym; (dobre rządzenie) oraz kooperację międzysektorową wewnątrz samorządu (kapitał społeczny). Prowadziłoby to jednocześnie do rozwoju usług użyteczności publicznej (interesu ogólnego) oraz rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych. Działanie to powinno być wspierane przez usługi animacji lokalnej.

5) stałe poszerzanie zlecania zadań publicznych dla podmiotów ekonomii społecznej w realizacji usług użyteczności publicznej w formie wspierania oraz powierzania zadań publicznych. Poszerzanie możliwe będzie dzięki procesom edukacyjnym, jak również procesom prawno-organizacyjnym zapowiedzianym w priorytecie.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	1c,d							
	2							
	3							
Źródła finansowania	▪ Budżet ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (3a, b, c) ; ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet 9.7. (1, 2); ▪ Regionalne Programy Operacyjne, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.7. (3d, e, 4); ▪ Budżet jednostek samorządu terytorialnego (5)							
Koordynacja	Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorządy województw, powiatów i gmin							

Działanie I.4. Wspieranie rozwoju działań ekonomii społecznej w kluczowych sferach rozwojowych.

Ważnym elementem proponowanych kierunków rozwoju ekonomii społecznej jest włączenie się w działania związane z programami o charakterze rozwojowym, wpisujących się w modernizację służb społecznych, politykę zrównoważonego rozwoju oraz rozwoju regionalnego i lokalnego.

1) wspieranie działań na rzecz *zrównoważonego rozwoju* poprzez:

   a) rozwój podmiotów ekonomii społecznej promujących system edukacji ekologicznej obywateli, w tym prawa do informacji o stanie środowiska i zagrożeniach, jak również edukacji związanej z działaniami kryzysowymi;

   b) rozwój przedsiębiorstw społecznych w zakresie selektywnego zbierania odpadów, recyklingu i innych usług związanych z trzymaniem czystości i porządku w gminach; w zakresie melioracji wodnych oraz usług leśnych oraz działających w obszarze odnawialnych źródeł energii;

   c) rozwój projektów w zakresie rolnictwa społecznego obejmujące działania w zakresie, reintegracji społecznej oraz rehabilitacji społecznej i zawodowej umożliwiających osobom w trudnej sytuacji ponowne wejście w kontakt z działalnością produkcyjną i naturą, przyczyniają się do lepszego samopoczucia tych osób, poprawiają ich stan zdrowia i włączenie społeczne.

2) wspieranie działań na rzecz *rozwoju społeczności lokalnej, tożsamości i edukacji kulturowej*, poprzez:

   a) kreowanie rozwiązań prawnych oraz finansowanie projektów rozwijających turystykę społeczną;

   b) wypracowywanie i wdrażanie innowacji społecznych;

   c) realizacja projektów budownictwa społecznego;

   d) finansowanie działań rozwijających lokalne projekty kulturalne, łączące tworzenie trwałych miejsc pracy z animacją społeczną wykorzystującą lokalny potencjał kulturowy.

3) wspieranie działań na rzecz *solidarności pokoleń*, poprzez:

   a) wspieranie zatrudnienia absolwentów w podmiotach ekonomii społecznej i przedsiębiorstwach społecznych;

   b) wspieranie zakładania i prowadzenia przedsiębiorstw społecznych przez pracowników w wieku przedemerytalnym jako narzędzie przedłużania aktywności zawodowej oraz wspieranie zatrudnienia pracowników po 45 roku życia w przedsiębiorstwach społecznych, wykorzystującego ich doświadczenie i kompetencje zawodowe;

   c) rozwój przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej wspierających politykę rodzinną: żłobki, kluby dziecięce i dzienni opiekunowie, punkty przedszkolne, świetlice i szkoły, placówki wypoczynek letni i zimowy opieka nad osobami zależnymi tylko jako podmioty o charakterze opiekuńczym i edukacyjnym, ale również integrującym społeczność lokalną; placówki wsparcia dziennego, grupy rówieśnicze;

   d) wspieranie projektów przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej adresujących swoje działania gospodarcze do starszych konsumentów, realizujących ich oczekiwania i potrzeby w zakresie m.in. usług społecznych, edukacyjnych i organizacji czasu wolnego, turystyki młodzieżowej i senioralnej, a także wspierających ich w utrzymaniu aktywności społecznej i zawodowej oraz dobrego stanu zdrowia (tworzenie warunków do rozwoju tzw. srebrnej gospodarki).

4) Wspieranie rozwoju *usług aktywnej integracji* poprzez:

   a) zmiany w przepisach dotyczących zatrudnienia socjalnego, umożliwiające finansowanie usług reintegracji społecznej i zawodowej w centrach i klubach integracji społecznej, realizujących wymagany standard usług oraz posiadających certyfikat (akredytację) ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego na zasadach określonych w Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020;

   b) włączenie problematyki ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej do minimum programowego systemu kształcenia pracowników instytucji pomocy i integracji społecznej, w tym przeprowadzenie próby uzyskiwania specjalizacji pracowników socjalnych z zakresu ekonomii społecznej;

c) przygotowanie, wdrożenie i wspieranie systemu zatrudnienia monitorowanego (połączonego z programem społecznym) w przedsiębiorstwach społecznych osób wykluczonych bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym, jako elementu ścieżki integracji i reintegracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;

d) wdrożenie i rozwój systemowych działań przedsiębiorstw społecznych jako formy zatrudnienia przejściowego dla osób wychodzących z warsztatów terapii zajęciowej, centrów integracji społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych i innych tego typu placówek.

5) Wspieranie rozwoju i wykorzystania przedsiębiorczości społecznej w *procesach wspierających zmiany dotychczasowej ścieżki zawodowej pracowników*:

a) wykorzystanie przedsiębiorczości społecznej w procesach outplacementu i adaptacji zawodowej, możliwości tworzenia przedsiębiorstw społecznych w związku z procesami restrukturyzacyjnymi, w szczególności dla pracowników 50+;

b) wspieranie rekonwersji osób odchodzących z wojska i innych służb mundurowych, poprzez stworzenie specjalnej ścieżki w oparciu o instrumenty przedsiębiorczości społecznej dla żołnierzy kontraktowych odchodzących z wojska.

Powyższe kierunki rozwoju przedsiębiorstw społecznych wspierane będą za pomocą kryteriów dostępu, kryteriów strategicznych i innych preferencji określonych przez właściwe władze regionalne i lokalne, zgodnie z potrzebami danego środowiska i dokumentami strategicznymi określającymi dziedziny szczególnie istotne dla danej wspólnoty samorządowej. Ponadto kierunki rozwojowe wspierane będą poprzez projekty innowacyjne umożliwiające tworzenie walidowanych wzorów przedsiębiorstw w działaniach regionalnych i lokalnych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
Źródła finansowania	▪ Fundusz Pracy (1, 2, 3, 4cd, 5) w ramach preferowania rodzajów działalności i programów specjalnych, w zakresie zgodnym z ustawą; ▪ Regionalne Programy Operacyjne, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8 (1, 2, 3, 4cd, 5) w ramach preferowania rodzajów działalności i oraz wspierania konkretnych typów projektów; ▪ Regionalne Programy Operacyjne, Cel 8, Priorytet inwestycyjny 8.8 (3c) w zakresie żłobków, klubów dziecięcych i dziennych opiekunów; ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020,, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8 (1, 2, 3, 4cd, 5) w zakresie innowacji); ▪ Budżet ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (4ab)							

Koordynacja	minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego, minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorządy województw, samorządy powiatowe.

Oczekiwane efekty Priorytetu 1

Osiągnięte dzięki realizacji Priorytetu 1 rezultaty prowadzić będą do wzrostu aktywności obywatelskiej oraz znaczącego zwiększenia partycypacji podmiotów ekonomi społecznej w kreowaniu, realizacji i ocenie polityk publicznych jednostkach samorządu terytorialnego. Równocześnie wiązać się one będą ze wzrostem otwarcie władz samorządowych na współpracę z podmiotami ekonomii społecznej. Wszystkie te działania prowadzić będą do osiągnięcia pierwszego rezultatu nadrzędnego KRPES, czyli **wzmocnieniu roli podmiotów ekonomii społecznej we wspólnotach samorządowych.** Rezultaty te będą również miały wpływ powstanie w przedsiębiorstwach społecznych 35 tys. miejsc pracy (co jest Rezultatem II KRPES).

Działania I.1.	▪ wprowadzenie do roku 2016 we wszystkich gminach i powiatach nowego systemu programowania polityki społecznej wraz z systemem konsultacji społecznych; ▪ wdrożenie do roku 2016 narzędzi elektronicznych dostarczających dane porównawcze umożliwiające tworzenie programów polityki społecznej na poziomie gmin i powiatów; ▪ stworzenie do roku 2020 w 50% gmin i 30% powiatów rad działalności pożytku publicznego;
Działania I.2.	▪ zwiększenie liczby aktywnych organizacji obywatelskich o 20 tys. w stosunku do roku 2011; ▪ wprowadzenie w 80% jednostek samorządu terytorialnego procedur realizowania inicjatywy lokalnej; ▪ zwiększenie liczby inicjatyw lokalnych do co najmniej 1000 rocznie ▪ objęcie wolontariatem długoterminowym w organizacjach obywatelskich 5 tys. osób młodych, do 2020 roku;
Działania I.3.	▪ wprowadzenie w 30% JST rozliczanie realizacji zadań na podstawie rezultatów; ▪ zwiększenie realizacji zadań publicznych zlecanych w trybie konkursowym przez jednostki samorządu terytorialnego podmiotom ekonomii społecznej do 3,5 mld z budżetów jednostek samorządu terytorialnego; ▪ zwiększenie liczby powierzanych zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej do 15% zadań zlecanych w trybie konkursowym; ▪ zwiększenie zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej nie będących przedsiębiorstwami o 40 tys. osób w stosunku do 2010;
Działania I.4.	▪ stworzenie i trwałe utrzymanie nowych 10 tys. miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla młodzieży; ▪ stworzenie i trwałe utrzymanie nowych 20 tys. miejsc pracy przedsiębiorstwach społecznych w działających w sferze usług społecznych użyteczności publicznej w szczególności usług opiekuńczych i związanych z polityką rodzinną; ▪ stworzenie i trwałe utrzymanie nowych 10 tys. miejsc pracy przedsiębiorstwach społecznych dla osób 50+; ▪ stworzenie i trwałe utrzymanie 5 tys. zielonych miejsc pracy przedsiębiorstwach społecznych.

Priorytet II. Działania regulacyjne w zakresie ekonomii społecznej.

Ekonomia społeczna rozwija się jako kategoria teoretyczna i jako działalność praktyczna, prowadzona na podstawie wielu szczegółowych rozwiązań prawnych. Nie doczekała się jednak jednolitych, spójnych rozwiązań regulacyjnych, które tworzyłyby spójne podstawy dla jej działania i stanowiłyby wyraźny impuls dla jej rozwoju. Jednym z kluczowych priorytetów jest uporządkowanie definicyjne obszaru ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, wspieranych przez państwo nie tylko poprzez tworzenie nowych rozwiązań prawnych, lecz także modyfikację dotychczasowych regulacji, które hamują rozwój ekonomii społecznej. Przy realizacji tych działań należy wykorzystać doświadczenia i dorobek grupy prawnej Zespołu ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej.

Działanie II.1. Określenie otoczenia prawnego ekonomii społecznej

Zaprojektowanie i uruchomienie działań adresowanych do sektora ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, szczególnie tych przewidzianych do realizacji w ramach nowej perspektywy finansowej 2014-2020, wymaga zdefiniowania obszaru ekonomii społecznej oraz pojęcia przedsiębiorstwa społecznego. Pozwoli to na uporządkowanie systemu prawnego, jasne wskazanie miejsca i roli ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w systemie społeczno-gospodarczym, a także na lepsze adresowanie wsparcia kierowanego do przedsiębiorstw społecznych. Dlatego realizowane będą następujące zadania:

1) wdrożone zostaną podstawowe rozwiązania regulacyjne, definiujące pojęcie przedsiębiorstwa społecznego na gruncie prawnym oraz nastąpi określenie podstawowych obowiązków i uprawnień przedsiębiorstw społecznych oraz zasad i form ich wsparcia ze strony państwa poprzez ustawę o ekonomii społecznej i przedsiębiorstwie społecznym. Przedsiębiorstwo społeczne będzie statusem, jaki będą mogły uzyskać podmioty prowadzące działalność gospodarczą, które spełniają łącznie następujące warunki:
   a) zatrudniają co najmniej 50% osób bezrobotnych, niepełnosprawnych (w przypadku niepełnosprawnych w stopniu znacznym i umiarkowanym 30%) czy też należących do innych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, albo jako rozwiązanie alternatywne;
   b) realizują usługi socjalne, usługi na rzecz niepełnosprawnych, usługi budownictwa społecznego, edukacji lub kultury, rozwoju społeczności lokalnych i regionalnych, turystyki społecznej;
   c) nie dystrybuują zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, ale przeznaczają minimum 10% zysku lub nadwyżki bilansowej na reintegrację zawodową i społeczną – w przypadku przedsiębiorstw o charakterze zatrudnieniowym, lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo, zaś pozostałe środki przeznacza na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa;
   d) nie wypłacają zarządowi i pracownikom wynagrodzeń wyższych niż trzykrotność przeciętnego wynagrodzenia;
   e) posiadają organ konsultacyjno-doradczy, w skład którego wchodzą przedstawiciele pracowników, innych zatrudnionych osób i wolontariuszy udzielających świadczeń przedsiębiorstwu, jak również mogą wchodzić przedstawiciele stałych odbiorców towarów lub usług przedsiębiorstwa. Z obowiązku tego zwolnione są małe przedsiębiorstwa oraz spółdzielnie.

Posiadanie statusu przedsiębiorstwa społecznego będzie dawało możliwość:

   a) zwolnień podatkowych związanych z przeznaczeniem zysku lub nadwyżki bilansowej na: reintegrację zawodową i społeczną pracowników przedsiębiorstwa, zasilenie niepodzielnego funduszu służącego akumulacji kapitału przedsiębiorstwa lub na działania związane ze wsparciem rozwoju społeczności lokalnej;

b) częściowego refundowania składek na ubezpieczenie społeczne od osób bezrobotnych, niepełnosprawnych czy też innych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym;

c) do rozważenia ulgi w opłatach na PFRON i Fundusz Pracy dla podmiotów dokonujących zakupu usług od przedsiębiorstwa społecznego;

d) promowania w zakupach określonych usług użyteczności publicznej i innych, nieobjętych Prawem zamówień publicznych, na zasadach określonych w programach współpracy z organizacjami pozarządowymi lub innych programach samorządowych;

e) korzystania z funduszy pożyczkowych i poręczeniowych adresowanych do przedsiębiorstw społecznych.

2) wdrożone zostaną zmiany w zakresie spółdzielczości socjalnej dotyczące m.in.:

a) wprowadzenia możliwości tworzenia spółdzielni również przez młodzież poszukującą pracy, rolników oraz osoby zatrudnione na umowach cywilno-prawnych o niskich dochodach jako nowe kategorie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;

b) uelastycznienia zasad podziału nadwyżki bilansowej pomiędzy poszczególne fundusze, oraz zwolnienia z podatku dochodowego tej części nadwyżki bilansowej, która przeznaczana jest na wspólny, niepodzielny fundusz zasobowy;

c) wprowadzenia wskaźnika zatrudnienia 30% osób zagrożonych wykluczeniem społecznym o ile prowadzą one działania w sferze usług społecznych użyteczności publicznej;

d) uszczegółowienia i zreformowania pojęć i zakresu wydatków przeznaczanych na reintegrację zawodową i społeczną;

e) uproszczenia procedur likwidacyjnych oraz określenia sposobu rozdysponowania majątku wyłącznie na cele społecznie użyteczne w wyniku likwidacji spółdzielni powstałej w wyniku wsparcia publicznego lub środków UE;

3) wdrożone zostaną rozwiązania regulacyjne dotyczące wsparcia zatrudniania osób niepełnosprawnych, w ramach procesu reintegracji społecznej i zawodowej oraz systemu wsparcia na rzecz aktywizacji zawodowej w sektorze ekonomii społecznej. Najistotniejsze będą działania mające na celu:

a) połączenie działań warsztatów terapii zajęciowej z możliwościami aktywizowania zawodowego ich uczestników w formie staży, praktyk zawodowych i zatrudnienia w przedsiębiorstwach społecznych i Zakładach Aktywności Zawodowej; Umożliwienie uczestnikom WTZ odbycia staży w podmiotach ekonomii społecznej (np. ZAZ, spółdzielnia socjalna) bez utraty prawa dalszego uczestnictwa w WTZ;

b) stworzenie systemu zatrudnienia wspomaganego, obejmującego działania przygotowujące do podjęcia zatrudnienia, poszukiwanie pracy, zaangażowanie pracodawcy oraz wsparcie w miejscu pracy i poza nim;

c) włączenie podmiotów ekonomii społecznej do sektora usług wspierających osoby niepełnosprawne w zakresie doradztwa, usług asystenckich, asystentów pracy i koordynatorów zatrudnienia wspomaganego;

d) obniżenie obowiązkowych wpłat na PFRON z tytułu zakupu usługi lub produkcji od podmiotu ekonomii społecznej zatrudniającego poniżej 25 pracowników, który zatrudnia nie mniej niż 40% osób niepełnosprawnych będących: 1) osobami niepełnosprawnymi zaliczonymi do znacznego stopnia niepełnosprawności lub 2) osobami niewidomymi, psychicznie chorymi lub upośledzonymi umysłowo lub osobami z całościowymi zaburzeniami rozwojowymi lub epilepsją – zaliczonymi do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności lub 60% osób niepełnosprawnych zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;

e) rozważenie sprecyzowania zapisów prawnych dotyczących ZAZ uwzględniających ich hybrydowy charakter podmiotu reintegracyjnego prowadzącego działalność gospodarczą w skali umożliwiającej realizację podstawowego—zadania ZAZ – rehabilitacji zawodowej, społecznej i leczniczej, oraz kontynuacja wspierania zakładów aktywności zawodowej w działaniach zmierzających do włączania pracowników ZAZ w otwarty rynek pracy;

4) nastąpi opracowanie i wdrożenie w życie zmian prawnych odnoszących się do spółdzielni pracy i spółdzielni inwalidów i niewidomych m.in.

   a) obniżenie minimalnej obowiązkowej liczby członków spółdzielni zrzeszających osoby fizyczne do 5 osób;

   b) umożliwienie prowadzenia uproszczonej księgowości w małych spółdzielniach;

   c) wprowadzenie możliwości funkcjonowania spółdzielni non profit na podobnych zasadach jak spółki non profit;

   d) możliwości przekształcania spółek w spółdzielnie;

   e) problematyki preferowania akumulacji kapitału w spółdzielniach.

5) Po przyjęciu rozwiązań prawnych zapisy będą podlegały monitoringowi i ewentualnym modyfikacjom. Co dwa lata przeprowadzany będzie proces monitorowania trafności i aktualności regulacji prawnych dotyczących przedsiębiorstw społecznych, rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, spółdzielni socjalnych, działalności pożytku publicznego. Ponadto prowadzone będą prace analityczne odnoszące się do innych, poza gospodarczą, form działalności ekonomii społecznej, jak działalność kulturalna i edukacyjna, rozwój społeczności lokalnych; turystyka społeczna jak również wzajemnościowych form ekonomii społecznej.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
Źródła finansowania	▪ Budżet ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (1, 2, 3 , 4, 5),							
Koordynacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego							

Działanie II.2. Określenie zasad zamówień publicznych i pomocy publicznej wspierających rozwój ekonomii społecznej.

Dla rozwoju sektora ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstw społecznych niezwykle istotne są rozwiązania prawne, które mają wpływ na warunki prowadzenia działalności gospodarczej przedsiębiorstw społecznych. W ramach przygotowywanych działań wykorzystane zostaną osiągnięcia ponadnarodowego partnerstwa „Lepsza przyszłość ekonomii społecznej" *(Network for better future of social economy)*, którego polskim partnerem jest MRR oraz działań systemowych podejmowanych przez MPiPS. W zakresie zamówień publicznych, projektowane działania będą miały charakter komplementarny w stosunku do Krajowego Planu Działań w zakresie zrównoważonych zamówień publicznych na lata 2013-2016, opracowanego przez Urząd Zamówień Publicznych, jak również planów na następne lata do 2020 roku.

Dlatego też, realizowane będą następujące zadania:

1) określona zostanie zasada, aby przy wyborze dostarczycieli i organizatorów usług społecznych użyteczności publicznej należy – przy stosowaniu przepisów ustawy Prawo zamówień Publicznych (Pzp), oprócz kryterium ceny stosować kryterium jakościowe, określone w uchwale organu stanowiącego jednostki samorządu terytorialnego. Możliwe byłyby tu do wykorzystania standardy jakości wypracowane w ramach realizowanego w Priorytecie I PO KL projektu

„Tworzenie i rozwijanie standardów jakości usług instytucji pomocy i integracji społecznej”, pod warunkiem, że spełniają one wymagania określone w art. 91 ustawy PZP;

2) wprowadzenie zmian w obecnie obowiązujących przepisach o zamówieniach publicznych polegających na:

   a) uelastycznieniu zapisów odnośnie zamówień zastrzeżonych oraz „klauzul społecznych”, odnosząc je nie tylko do ubiegania się o zamówienia, lecz także wykonywania zamówień, co oznacza iż przedsiębiorcy, którzy zobowiążą się do zatrudniania osób zagrożonych wykluczeniem jako partnera lub podwykonawcy, spełnialiby wymogi art. 22 i 29 ust. 4 PZP. Zachęcałoby to do współpracy, jak i zlecania podwykonawstwa podmiotom zatrudniającym osoby bezrobotne, niepełnosprawne lub inne osoby zagrożone wykluczeniem społecznym;

   b) zobowiązaniu zamawiających do odrzucania ofert wykonawców, którzy nie respektują zasad wynagradzania za pracę ustalonych w przepisach powszechnie obowiązujących. Nie ingerując w podstawy zatrudniania osób przez wykonawców ubiegających się o zamówienie, nakazano wymagane przepisami europejskimi respektowanie poziomu wynagrodzenia wynikającego z przepisów o płacy minimalnej przy kalkulacji kosztorysów w ofertach. Dodatkowym elementem byłoby jasne określenie zapisu zobowiązującego wykonawcę do przedstawiania kalkulacji na żądanie zamawiającego;

3) wprowadzenie w przepisach Prawa zamówień publicznych zmian wynikających z przyjętej nowej dyrektywy w sprawie zamówień publicznych z projektu KOM(2011) 896, w szczególności odnoszących się do:

   a) kwestii zamówień „zastrzeżonych”, w zakresie przedsiębiorstw zatrudniających osoby niepełnosprawne oraz mające trudności na rynku pracy;

   b) progów od których stosuje się zapisy ustawy Prawo zamówień publicznych, dla usług społecznych, wraz z odpowiednią procedurą zamówień dla usług społecznych;

   c) rażąco niskiej oferty, w tym obowiązków wykonawcy do przedstawienia kalkulacji zwłaszcza w zakresie zatrudniania;

   d) warunków wykonania zamówienia;

4) wprowadzeniu do ustawy o przedsiębiorstwie społecznym zapisu umożliwiającego zamawiającemu dokonywanie zamówień, których przedmiotem są usługi i dostawy nie objęte ustawą Prawo zamówień publicznych, wyłącznie w przedsiębiorstwach społecznych lub innych podmiotach ekonomii społecznej; określonych zarówno w prawie polskim jak przepisach krajach UE zamówienia takie muszą być dokonywane w sposób celowy i oszczędny, z zachowaniem zasad uzyskiwania najlepszych efektów z danych nakładów oraz optymalnego doboru metod i środków służących osiągnięciu założonych celów;

5) włączenie do przepisów regulujących stosowanie pomocy publicznej stosownych procedur jako rekompensat za wykonywanie usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym, zaspokajających potrzeby społeczne w zakresie opieki zdrowotnej i opieki długoterminowej, opieki nad dziećmi, dostępu do i reintegracji na rynku pracy, mieszkalnictwa socjalnego, opieki nad słabszymi grupami społecznymi oraz włączenia społecznego tych grup, w powiązaniu z realizowaniem tych usług przez przedsiębiorstwa społeczne;

6) przygotowaniu i realizacji w uzgodnieniu z Urzędem Zamówień Publicznych i Krajową Radą Regionalnych Izb Obrachunkowych kompleksowego procesu edukacyjnego skierowanego do pracowników administracji publicznej, Regionalnych Izb Obrachunkowych i przedsiębiorstw społecznych, a w szczególności:

   a) opracowanie podręcznika skierowanego do zamawiających zawierającego przykłady skutecznego stosowania aspektów społecznych w organizowanych postępowaniach przetargowych, stanowiące wspólne wytyczne Urzędu Zamówień Publicznych, Krajowej Rady RIO, Ministra Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministra Rozwoju Regionalnego;

   b) stworzenie bazy Specyfikacji Istotnych Warunków Zamówienia (SIWZ) gdzie zastosowano klauzule społeczne lub zamówienia zastrzeżone, interpretacji prawnych i wyjaśnień instytucji publicznych w tym zakresie;

c) przygotowanie i prowadzenie szkoleń w zakresie zmian w przepisach ustawy Prawo zamówień publicznych dotyczących społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, które będą wynikały z transpozycji nowej dyrektywy w sprawie zamówień publicznych.

Zmiany prawne będą monitorowane z uwagi na ich wpływ na funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1	■	■					
	2	■	■	■	■	■	■	■
	3		■	■				
	4	■						
	5	■	■					
	6		■	■	■	■	■	■
Źródła finansowania	▪ Budżet Urzędu Zamówień Publicznych (1, 2, 3), ▪ Budżet ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (4); ▪ Budżet Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (5); ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11, Priorytet inwestycyjny 11.3 (6)							
Koordynacja	Pełnomocnik rządu do spraw równego traktowania, Prezes Urzędu Zamówień Publicznych, Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego							

Oczekiwane efekty Priorytetu 2

Rezultaty Priorytetu 2 w zakresie uporządkowania prawnego funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych, oraz otoczenia prawnego, przyczynią się do osiągnięcia Rezultatu nadrzędnego II, czyli powstania 35 tys. miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych. , Uporządkowanie przepisów prawnych umożliwi zarówno tworzenie nowych jak i funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych. Rezultaty te służyć będą również realizacji rezultatów celu III z uwagi na fakt iż zmiany prawne umożliwi powstanie izby przedsiębiorstw społecznych, stanowiącej istotny element koordynacji polityki wobec ekonomii społecznej.

Działania II.1.	▪ przyjęcie przepisów regulujących status przedsiębiorstwa społecznego w 2014, a następnie pełne wdrożenie przepisów, oraz stały monitoring; ▪ zmiany i stały monitoring przepisów dotyczących zatrudniania osób niepełnosprawnych; ▪ zmiany i stały monitoring przepisów dotyczących spółdzielni socjalnych; ▪ zmiany i stały monitoring przepisów Prawo spółdzielcze;
Działania II.2.	▪ wdrożenie w przepisach o zamówieniach publicznych w terminie nie później niż dwunastu miesięcy od ich przyjęcia zmian prawnych wynikających z dyrektywy w sprawie zamówień publicznych; ▪ przeszkolenie do 2020 pracowników Regionalnych Izb Obrachunkowych odpowiedzialnych za kontrole w jednostkach samorządu terytorialnego

oraz 30% pracowników jednostek samorządu terytorialnego odpowiedzialnych za zamówienia publiczne;

- osiągnięcie w 2020 roku 15% poziomu „społecznych" zamówień publicznych na szczeblu krajowym mierzonego w oparciu o metodologię UZP;
- stosowanie klauzul społecznych w zamówieniach publicznych lub/i zamówień zastrzeżonych przez co najmniej 30% jednostek samorządu terytorialnego w 2020 roku;

Priorytet III. System wsparcia ekonomii społecznej.

Jedną z ważniejszych potrzeb rozwijającej się ekonomii społecznej w Polsce jest zbudowanie systemu wsparcia dla podmiotów tego sektora. Dotyczy to działań o charakterze doradczo–usługowym, a przede wszystkim ułatwienia dostępu do kapitału finansowego. Jego powszechny brak to jedna z głównych przyczyn słabości ilościowej i jakościowej ekonomii społecznej.

Środki finansowe przeznaczane na rozwój ekonomii społecznej, powinny być przeznaczane głównie na wsparcie bezpośrednie przedsiębiorstw społecznych i sektora ekonomii społecznej. Wsparcie finansowe przedsiębiorstw społecznych świadczone będzie w formie dofinansowania (na założenie przedsiębiorstwa społecznego oraz na prowadzenie działalności pożytku publicznego) oraz pożyczek i poręczeń (na rozwój gospodarczy istniejących przedsiębiorstw społecznych). Pomoc finansowa dla przedsiębiorstw społecznych powinna być ściśle powiązana z ofertą szkoleń i doradztwa oraz ze sprecyzowanymi oczekiwaniami dotyczącymi efektów ich działania. Takie rozwiązanie zwiększy efekty społeczne i gospodarcze działających przedsiębiorstw społecznych.

Działanie III.1. Bezzwrotne instrumenty finansowe.

Tworzenie warunków sprzyjających powstawaniu podmiotów ekonomii społecznej nie prowadzących działalności gospodarczej oraz przedsiębiorstw społecznych jest jednym z podstawowych celów Programu. Szczególne znaczenie ma bezpośrednie wsparcie zakładania przedsiębiorstw społecznych i tworzenia miejsc pracy dla osób pozostających dotychczas poza rynkiem pracy. Dlatego też realizowane będą następujące działania:

1) udzielanie dofinansowania na tworzenie przedsiębiorstw społecznych i innych podmiotów, oraz finansowania części ich funkcjonowania w ramach działalności integracyjnej i w sferze pożytku publicznego. Środki na ten cel powinny zostać określone jako odpowiednie procenty wydatków w ramach systemu rynku pracy oraz wsparcia na rzecz osób niepełnosprawnych (Fundusz Pracy i Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych). Wymagać to będzie:
   a) kompleksowe ujednolicenie uregulowań prawnych – w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych – finansowania na zasadach *start up* dofinansowań nastawionych na tworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych, w tym przez osoby kończące edukację na ostatnim roku studiów lub szkół zawodowych, wraz ze wsparciem doradczym i pomostowym przez pierwsze dwanaście miesięcy funkcjonowania;
   b) wsparcie finansowe na utworzenie przedsiębiorstwa społecznego powinno jednocześnie łączyć elementy szkoleniowe (w tym szkoleń zawodowych), indywidualnego mentoringu, udzielanego na etapie zakładania i pierwszych sześciu miesięcy działalności, oraz wsparcia pomostowego, ułatwiającego funkcjonowanie w pierwszych dwunastu miesiącach istnienia przedsiębiorstwa;
   c) udzielanie dofinansowania realizowane będzie przez powiatowe urzędy pracy, które mogą zlecić je w trybie przepisów o działalności pożytku publicznego podmiotom realizującym usługi rozwoju ekonomii społecznej;
   d) uzgodnienia poziomu wsparcia tworzenia przedsiębiorstw społecznych w regionalnym programie rozwoju ekonomii społecznej, poprzez szacunkowe określenie wysokości

minimalnych środków w ramach środków Funduszu Pracy i Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, w uzgodnieniu z samorządami powiatów w wysokości od 5 do 10 miejsc pracy rocznie w przedsiębiorstwach społecznych. Oznaczałoby to planowanie w ramach powiatowych budżetów PUP środków na tworzenie przedsiębiorstw społecznych i wspieranie podmiotów ekonomii społecznej. Udział ten będzie wspierany dodatkowymi środkami europejskimi, zależnie od aktywności działań danego PUP;

e) przyznanie dofinansowania na tworzenie oraz działania lub realizację usług podmiotów ekonomii społecznej nie będących przedsiębiorstwami społecznymi w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej lub reintegracji zawodowej i społecznej. Jednym z warunków przyznania dofinansowania powinno być spełnienie standardów jakości realizacji usług w tym zakresie, określonych w przepisach ustaw o zatrudnieniu socjalnym i innych;

2) wprowadzenie możliwości wsparcia inwestycyjnego przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej poprzez finansowanie kosztów zakupu lub remontu nieruchomości tworzących nowe możliwości rozwojowe, zgodne z potrzebami lokalnej polityki społecznej.

3) wypracowanie zasad oceny przyznawania środków finansowych, powiązane z efektywnością. Przyznanie i wykorzystanie środków finansowych powinno być powiązane z deklarowanymi efektami działalności przedsiębiorstwa społecznego, a uzyskanie dodatkowej dofinansowania premiującego skuteczność powinno być możliwe tylko w przypadku przedsiębiorstw, które osiągnęły założone efekty. W przyszłości, w przypadku rozwoju adekwatnych, rzetelnych i możliwych do stosowania na szeroką skalę metod pomiaru społecznej wartości dodanej przedsiębiorstw społecznych, wskazane jest wykorzystanie tych metod jako kryterium przyznawania i rozliczania przyznanych środków finansowych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
Źródła finansowania	▪ Fundusz Pracy (1), ▪ Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (1), ▪ Regionalny Program Operacyjny, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8 (1), ▪ Regionalny Program Operacyjny, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.3 (2), ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8 (3); ▪ Środki jednostek samorządu terytorialnego (1e);							
Koordynacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego samorząd wojewódzki							

Działanie III.2. Zwrotne Instrumenty finansowe.

Głównym instrumentem wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych w sferze działalności gospodarczej powinien być system instrumentów finansowych o charakterze zwrotnym: pożyczek i poręczeń. Dlatego też realizowane będzie następujące wsparcie:

1) od 2013 do 2015 roku realizowany będzie pilotaż programu pożyczkowego, umożliwiającego przetestowanie nowych sposobów finansowania przedsiębiorstw społecznych. Działania te realizowane będą za pomocą pięciu makroregionalnych funduszy pożyczkowych. Pilotaż ma na celu przetestowanie procedur i funkcjonalności przyszłego funduszu pożyczkowego i poręczeniowego;

2) po ewaluacji przeprowadzonej w 2014 roku, utworzony zostanie od roku 2015 Krajowy Fundusz Przedsiębiorczości Społecznej, którego celem będzie udzielanie pożyczek oraz poręczeń. Fundusz finansowany będzie ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, 1% podatku CIT, oraz źródeł prywatnych. Fundusz będzie umiejscowiony w Banku Gospodarstwa Krajowego. W ramach Funduszu możliwe będą do zastosowania różne instrumenty zwrotne, takie jak:

   - pożyczki krótkoterminowe (do 2 lat) na utrzymanie płynności (np. pomostowe, pod cesje, itp);
   - pożyczki średnio i długoterminowe (do 5 lat) z celem na rozwój, inwestycje, na budowanie aktywów;
   - pożyczki podporządkowane do 5 lat z przeznaczeniem na zwiększenie funduszy własnych;
   - społeczny fundusz kapitałowy – „social venture capital";
   - poręczenia i reporęczenia.

   Operator Funduszu w każdym z 16 województw wyłoni w drodze konkursu pośredników finansowych (banki, fundusze pożyczkowe i poręczeniowe) na dystrybucję finansowych instrumentów zwrotnych. Każdy z pośredników będzie mógł mieć przyznany limit środków do zarządzania z przeznaczeniem na wsparcie dla przedsiębiorstw społecznych na konkretne instrumenty finansowe na 2 -3 lata stosownie do złożonej aplikacji. Dopuszcza się istnienie kilku pośredników w danym województwie. Fundusz będzie wspierać w szczególności te działania, które będą angażowały dodatkowe środki prywatne.

   Szczegółowe zasady udzielania pożyczek i poręczeń określa załącznik nr 2 Programu.

3) wspierane będzie testowanie i uruchomienie innowacyjnych form finansowania działalności podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, np. spółdzielni pożyczkowych, funduszy poręczeń wzajemnych i innych, tworzonych na poziomie lokalnym i regionalnym przez podmioty ekonomii społecznej i jednostki samorządu terytorialnego oraz podmioty prywatne. W szczególności wspierane będą działania, które zaabsorbują dodatkowe środki prywatne.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
Źródła finansowania	▪ Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet I, działanie I.4. (1) ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8. (2, 3)							
Koordynacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego							

Działanie III.3. Usługi wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

Rozwój ekonomii społecznej wymaga bieżącego zapewnienia wsparcia doradczego, szkoleniowego, animacyjnego na różnych poziomach zależnych od potrzeb podmiotów ekonomii społecznej czy przedsiębiorstw społecznych. Dlatego też nowy system wsparcia oparty na doświadczeniach dotychczasowego okresu programowania 2007-2014, opierał się będzie na finansowaniu usług wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, które powinny składać się z kilku modułów, kontraktowanych odrębnie w zależności od regionalnych potrzeb. Wskazane byłoby jednak kontraktowanie całego pakietu usług przez jeden podmiot (bądź konsorcjum lub partnerstwo kilku instytucji). System usług, który na poziomie wojewódzkim musi mieć charakter komplementarny, składałby się z następujących modułów.

1) usługi animacji lokalnej. Początkiem jakiejkolwiek dyskusji o rozwoju aktywności lokalnej, ekonomii społecznej jest pobudzanie aktywności obywatelskiej na społecznie odpowiedzialnym

terytorium. Tym samym usługa ta wymaga działań o charakterze animacyjnym, umożliwiającym tworzenie podmiotów obywatelskich, wsparcia dla ich rozwoju, partnerstw publiczno-społecznych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, partycypacji społecznej. Działania te byłyby możliwe poprzez działania animacyjne, edukacyjne i integracyjne. Podmioty realizujące te usługi powinny nie tylko prowadzić działania animacyjne ale i przygotowywać i wspierać lokalnych animatorów którzy będą prowadzić działalność animacyjną. Działalność animacyjna i facylitacja byłyby wskazane jako istotne komponenty wsparcia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność, określonymi w działaniu IV.3. Programu;

2) usługi rozwoju ekonomii społecznej. Komponent ten dotyczy działań, zmierzających do inicjowania tworzenia nowych podmiotów i przedsiębiorstw społecznych, w tym szkoleń, doradztwa indywidualnego i grupowego. W tym przypadku podstawową usługą byłoby edukowanie na temat możliwości tworzenia przedsiębiorstw społecznych oraz przygotowywanie grup założycielskich. Jednym z istotnych elementów realizacji usług rozwoju ekonomii społecznej byłaby ścisła współpraca z powiatowymi urzędami pracy, które będą dysponować środkami na tworzenie miejsc pracy lub doposażenie stanowisk pracy. W ramach kooperacji wszystkie osoby, chcące zakładać przedsiębiorstwa społeczne kierowane byłby przez PUP, OPS, PCPR do podmiotów realizujących usługi rozwoju ekonomii społecznej. Przygotowane grupy założycielskie przedsiębiorstw społecznych będą mogły wnioskować do Starosty o środki na ich tworzenie - z Funduszu Pracy lub Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Możliwe będzie zlecanie – początkowo w formie pilotażu - zadania udzielania dofinansowania na tworzenie miejsc pracy tym podmiotom przez samorząd powiatowy. Ośrodki świadczące usługi rozwoju ekonomii społecznej powinny wykorzystywać narzędzia inkubacji i preinkubacji oraz otwierania przedsiębiorstw „na próbę" w ramach inkubacji, a także tutoring przez tradycyjnych przedsiębiorców, zwłaszcza z branż, w których działanie planuje zakładany podmiot.

3) usługi wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych. Konieczne jest posiadanie – przez realizatora tego modułu - umiejętności zarządczych (z zakresu finansów, podatków, planowania strategicznego, marketingu, zasobów ludzkich), społecznych (budowanie szerokich powiązań kooperacyjnych w ramach partnerstw lokalnych) oraz kompetencji związanych z pracą z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym. Rozwijanie tych kompetencji wymaga wyspecjalizowanego systemu wsparcia przedsiębiorców społecznych, który będzie dostarczał im wiedzy i rozwijał ich umiejętności na etapach tworzenia i działania przedsiębiorstwa społecznego. System powinien także wspierać przedsiębiorstwa społeczne w formie doradztwa prawnego, biznesowego i finansowego. W tym przypadku podmiot kontraktujący usługi, musiałby wykazać się prowadzeniem działalności gospodarczej i prowadzeniem wsparcia dla ekonomii społecznej co najmniej od pięciu lat. W ramach usług możliwe jest przyznawanie dodatkowego wsparcia związanego z wdrażaniem innowacji lub planów rozwoju. Od 2014 roku usługi podlegałyby akredytacji w systemie AKSES (akredytacji i standardów działania instytucji wsparcia ekonomii społecznej). Do każdego poziomu usług dopasowane będą odrębnie rezultaty ich działań. Akredytacja będzie miała charakter spełnienia warunków formalnych, jak również otrzymania rekomendacji przed zespołem ekspertów analizujących programy szkoleniowe i doradcze, zakładane rezultaty oraz kompetencje i trwałość kadr podmiotów realizujących usługi. Otrzymanie akredytacji oznacza spełnienie kryterium dostępu w regionalnych programach operacyjnych

   Usługi finansowane będą w zakresie określonego w systemie akredytacji minimalnego pakietu usług doradczych i wspierających, co weryfikowane byłoby corocznie przez audytorów Krajowego Sekretariatu Ekonomii Społecznej. Finansowanie usług animacji lokalnej, usług rozwoju ekonomii społecznej oraz usług wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych odbywałoby się poprzez kontrakty zawierane z podmiotami w ramach działań samorządu województwa przy zapewnieniu komplementarności działań na obszarze województwa. Podmioty mają prawo prowadzić dodatkową działalność, przekraczająca minimalny zakres w formule odpłatnej działalności pożytku publicznego lub działalności gospodarczej. W przypadku nie spełniania standardów jakości, wyłaniany będzie inny wykonawca usług, realizujący je zgodnie ze standardami.

   Sposób realizacji usług, ich systematyka, zasady finansowania, relacje podmiotów realizujących te usługi z instytucjami z instytucjami publicznymi, w tym współpraca z powiatowymi urzędami pracy, zostanie uregulowana prawnie jako rozdział w ustawie o przedsiębiorstwie społecznym.

4) Wspierane będzie rozwój ośrodków innowacyjnych i think-thanków działających na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej. Rozwój ekonomii społecznej nie będzie możliwy bez stałego zwiększania efektywności stosowanych już rozwiązań a także

wypracowywania i testowania nowych rozwiązań. Ośrodki takie będą musiały łączyć doświadczenie praktyczne z teoretycznym a także współpracę z akademickimi i środowiskami biznesowymi. Możliwe jest finansowanie wprost ośrodków innowacyjnych i think-thanków, lub też zlecaniem im konkretnych zadań przez Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej, np. w zakresie optymalizacji dotychczasowych rozwiązań.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
Źródła finansowania	▪ Regionalny Program Operacyjny, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (1, 2, 3), ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (4, 5),							
Koordynacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorząd województwa							

Działanie III.4. Wsparcie rozwoju sieci kooperacji i partnerstw ekonomii społecznej

Podstawą istnienia i rozwoju ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych jest wspólne działanie, będące podstawą tworzenia się więzów ekonomicznych pomiędzy przedsiębiorstwami społecznymi na zasadzie franczyzy, klastrów i partnerstw. Partnerstwo biznesowe i międzysektorowe winno być na każdym poziomie podstawą dla rozwijania ekonomii społecznej. Dlatego też wspierane będą następujące zadania:

1) szeroka edukacja w zakresie współpracy międzysektorowej i tworzenia partnerstwa lokalnego uwzględniającego wymiar ekonomii społecznej, skierowana do instytucji publicznych, przedsiębiorstw społecznych, organizacji pozarządowych, biznesu, liderów społeczności lokalnych, w szczególności na terenach wiejskich oraz wspieranie rozwoju programów społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) tradycyjnych przedsiębiorstw ukierunkowanych na współpracę, wsparcie i rozwój przedsiębiorczości społecznej;
2) wsparcie wdrażania i upowszechniania znaków jakości i innych programów promujących odpowiedzialne zachowania konsumentów oraz organizowanie kampanii i akcji promocyjno-edukacyjnych mających na celu budowanie pozytywnego wizerunku przedsiębiorczości społecznej i korzyści wynikających z zakupu w tym sektorze wśród konsumentów indywidualnych i biznesowych,
3) organizacja targów, wspieranie udziału w targach i misji gospodarczych dla przedsiębiorców społecznych ukierunkowanych zarówno na kooperację z biznesem tradycyjnym, innymi przedsiębiorstwami społecznymi jak i jednostkami samorządu terytorialnego;
4) wspieranie rozwoju franczyzy społecznej, bazującej na lokalnych powiązaniach kooperacyjnych z udziałem przedsiębiorców społecznych;
5) wsparcie rozwoju grup producenckich działających w formie przedsiębiorstw społecznych lub podmiotów ekonomii społecznej; wsparcie form współpracy z istniejącymi klastrami i związkami (w tym branżowymi) przedsiębiorstw społecznych;
6) wspieranie budowania powiązań kooperacyjnych w tym wsparcie transferu innowacji pomiędzy uczelniami, sektorem nauki, tradycyjnymi przedsiębiorstwami a przedsiębiorstwami społecznymi;

7) wdrożenie programów studiów menadżerskich i MBA dla osób zarządzających przedsiębiorstwami społecznymi;

8) budowanie kapitału wiedzy na temat mechanizmów inicjowania, tworzenia i działania powiązań kooperacyjnych na poziomie lokalnym, uwzględniających przedsiębiorstwa społeczne. Dotyczy to sposobów dokonywania autodiagnozy na poziomie lokalnym (z wykorzystaniem koncepcji łańcucha wartości), sposobów włączania partnerów z różnych sektorów do współpracy, budowania klastrów i zarządzania nimi. Z punktu widzenia ekonomii społecznej decydujące znaczenie ma rozpoznanie możliwości włączenia przedsiębiorstw społecznych w działające i inicjowane przedsięwzięcia kooperacyjne (identyfikacja nisz rynkowych), w tym szczególnie inicjatywy klastrowe;

   a) wsparcie merytoryczne (doradcze, szkoleniowe i animacyjne) i ukierunkowywanie innych podmiotów i sieci doradczych, działających w obszarze wspierania przedsiębiorczości, *aktywizowania środowisk lokalnych i rozwoju* obszarów wiejskich, w zakresie wspierania przedsiębiorczości społecznej. Wsparcie przedsiębiorczości społecznej na obszarach wiejskich odbywa się poprzez aktywizowanie środowisk lokalnych, które prowadzi do nawiązywania partnerstw i wspólnych inicjatyw. Modelowym przykładem na to są wioski tematyczne w woj. warmińsko – mazurskim i zachodniopomorskim;

   b) krajowej sieci usług dla MŚP do komplementarnego do OWES wsparcia tworzenia i działania przedsiębiorstw społecznych;

   c) Ośrodków Doradztwa Rolniczego i Terenowych Zespołów Doradców do wsparcia powstawania przedsiębiorstw społecznych na terenach wiejskich;

   d) wykorzystanie Lokalnych Grup Działania oraz Lokalnych Grup Rybackich oraz operatorów CLLD a także ZIT jako animatorów przedsiębiorczości społecznej na terenach wiejskich; stworzenie – w ramach Krajowej Rady Ekonomii Społecznej – Forum Partnerstw Lokalnych. Zadaniem Forum będzie promowanie idei partnerstwa, wspieranie współpracy pomiędzy partnerstwami, zbieranie i upowszechnianie wiedzy o istniejących partnerstwach.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5.							
	6.							
	7.							
	8.							
Źródła finansowania	▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (1, 2) ▪ Regionalny Program Operacyjny, Cel 1, Priorytet inwestycyjny 1.1. (6); Cel 3, Priorytet inwestycyjny 3.4 (3), Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (2, 4, 5), ▪ Program dotyczący rozwoju obszarów wiejskich, Cel 9 Priorytet							

	6b (8a, b, c, d)
Koordynacja	Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, minister właściwy do spraw gospodarki, samorząd wojewódzki

Oczekiwane efekty Priorytetu III

Rezultaty Priorytetu 3 w zakresie stworzenia finansowej i doradczej infrastruktury wsparcia animowania, rozwoju i funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych, oraz otoczenia prawnego, służą osiągnięciu Celu II Otoczenie, którego rezultatem będzie stworzenie i utrzymanie 35 tys. miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych. Bez kompleksowego systemu wsparcia nie jest możliwe tworzenie i stabilne funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych na większą skalę. Rezultaty te będą miały również wpływ na osiągnięcie rezultatu I, umożliwiając tworzenie nowych miejsc pracy w preferowanych we wspólnotach samorządowych obszarach.

Działania III.1.	▪ stworzenie 38,6 tys. miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych;
Działania III.2.	▪ uruchomienie i działanie 16 funduszy pożyczkowych oraz funduszy poręczeniowych obejmujących wszystkie województwa; ▪ wsparcie 200 przedsiębiorstw społecznych w ramach social venture capital; ▪ wsparcie 300 przedsiębiorstw społecznych pożyczkami podporządkowanymi ▪ wsparcie 2000 przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej pożyczkami krótkoterminowymi; ▪ wsparcie 800 przedsiębiorstw społecznych pożyczkami długoterminowymi
Działania III.3.	▪ wypracowanie w każdym województwie do 2014 koncepcji sieci usług ekonomii społecznej finansowanych z Regionalnego Programu Operacyjnego ▪ stworzenie do 2015 w każdym województwie sieci usług wparcia ekonomii społecznej posiadających akredytację ministra pracy i polityki społecznej.
Działania III.4.	▪ 50% przedsiębiorstw społecznych działa w partnerstwie lokalnym franszyzie lub sieci kooperacji.

Priorytet IV. Włączenie ekonomii społecznej do głównego nurtu polityk publicznych na poziomie krajowym i regionalnym.

Rozwój ekonomii społecznej w wymiarze krajowym zależny jest od zintegrowanych działań realizowanych w wymiarze horyzontalnym, na poziomie różnych instytucji administracji rządowej, jak również w wymiarze wertykalnym koordynacji działań krajowych oraz regionalnych i lokalnych. Dlatego też niezbędne jest skoordynowanie dotychczasowych działań różnych instytucji, finansowanych zarówno ze środków krajowych, jak i środków Unii Europejskiej tak, aby spowodować znaczący wzrost ich jakości. Na priorytet składają się następujące działania (kierunki interwencji):

Działanie IV.1. Koordynacja polityki wobec ekonomii społecznej na poziomie krajowym.

Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że brak jest wystarczającej koordynacji działań związanych z ekonomią społeczną, podejmowanych w ramach różnych sektorowych polityk publicznych. Jednym z powodów takiej sytuacji jest brak w strukturach rządu silnego ośrodka, odpowiedzialnego za koordynację polityk związanych z ekonomią społeczną, jak też brak mechanizmów zapewniania koordynacji i spójności podejmowanych działań. Brak instytucjonalizacji utrudnia również koordynację

działań w zakresie współpracy sektora publicznego i obywatelskiego. Dlatego też realizowane będą następujące zadania:

1) utworzenie Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej, jako kluczowego instrumentu zapewniania spójności polityk publicznych związanych z ekonomią społeczną. W skład Komitetu wejdą w połowie przedstawiciele resortów odpowiedzialnych za realizację polityk państwa w kluczowych dla ekonomii społecznej obszarach, reprezentanci województw oraz w połowie przedstawiciele sektora ekonomii społecznej. Zadaniem Komitetu będzie:
   a) koordynowanie działań w zakresie ekonomii społecznej na poziomie krajowym;
   b) podejmowanie decyzji charakterze strategicznym w zakresie realizacji KPRES w oparciu o coroczne raporty o stanie ekonomii społecznej oraz przegląd śródokresowy w 2017;
   c) przyjmowanie corocznych raportów z realizacji KPRES i stanu ekonomii społecznej w Polsce
   d) kreowanie i monitorowanie działań na rzecz projektów innowacyjnych w zakresie ekonomii społecznej oraz badań naukowych w zakresie ekonomii społecznej;
   e) inicjowanie zmian, nadzorowanie realizacji i monitorowanie programu rozwoju ekonomii społecznej;
   f) opiniowanie i rekomendowanie propozycji strategicznych, programowych, legislacyjnych i finansowych mających związek z ekonomią społeczną;
   g) dokonywanie przeglądów stanu realizacji zapisów strategii i programów rozwoju oraz wydawanie opinii o koniecznych modyfikacjach, strategii lub programów rozwoju w odniesieniu do ekonomii społecznej;
   h) wskazywanie kandydatów sektora ekonomii społecznej do ciał konsultacyjnych i monitorujących w ramach programów operacyjnych i programów rozwoju;
2) powołanie Krajowego Sekretariatu Ekonomii Społecznej w strukturach Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, jako jednostki organizacyjnej odpowiedzialnej za:
   a) koordynację działań administracji publicznej adresowanych do sektora ekonomii społecznej. Jego zadaniem będzie inicjowanie i promocja działań związanych z ekonomią społeczną, zapewnianie spójności działań związanych z ekonomią społeczną, podejmowanych w ramach różnych polityk sektorowych i regionalnych, oraz współpraca z województwami;
   b) działania na rzecz Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej, poprzez realizację decyzji i wniosków Komitetu, przygotowywanie zadań publicznych związanych m.in. z działaniami akredytacyjnymi, innowacyjnymi;
   c) realizację aktywnych działań na rzecz sektora ekonomii społecznej poprzez: zapewnianie jakości systemu wsparcia (realizacja procesu akredytacji usług na rzecz ekonomii społecznej), tworzenie przyjaznego otoczenia prawnego, stymulowanie rozwoju instrumentów finansowych. KSES odpowiedzialny będzie również za monitoring, zbieranie, udostępnianie i generowanie wiedzy, inicjowanie i stymulowanie debaty publicznej na temat miejsca i roli ekonomii społecznej w politykach publicznych;
   d) realizację aktywnych działań na rzecz uczestników procesu wdrażania KPRES, w szczególności regionów, w postaci budowy aplikacji bazodanowej pozwalającej na gromadzenie, udostępnianie i prezentację danych z monitoringu i ewaluacji, w zakresie szkoleń i doradztwa rozwojowego, wsparcie wypracowywania, monitorowania, ewoluowania i zarządzania regionalnymi planami;
3) wyłonienie w trybie konkursu lub przetargu innowacyjnego podmiotu organizacje pozarządowe, realizującego zadania wynikające ze zobowiązań koordynacji krajowej - mającego formę spółki not for profit, lub spółdzielni osób prawnych. Podmiot realizowałby działania o charakterze nie administracyjnym, związane z wdrażaniem działań o charakterze innowacyjnym, jak również działalności akredytacyjnej, doradztwa na rzecz regionów oraz zlecania zadań publicznych w sferze usług na rzecz przedsiębiorstw społecznych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020

Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
Źródła finansowania	▪ Budżet ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (1, 2, 3) ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8.(1, 2 3).							
Koordynacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego							

Działanie IV.2. Koordynacja polityki ekonomii społecznej na poziomie regionalnym.

Z uwagi na wzrost roli regionów w kreowaniu polityki rozwoju, istotnym elementem jest włączenie polityki ekonomii społecznej w działania realizowane na poziomie województw. To właśnie tam zapadać ma szereg kluczowych decyzji o charakterze programowym, organizacyjnym i finansowym. Dlatego też realizowane będą następujące zadania:

1) włączenie ekonomii społecznej do strategii rozwoju województw w obszarach związanych z rynkiem pracy, integracją społeczną, rozwojem przedsiębiorczości oraz innowacji, rozwojem usług użyteczności publicznej oraz innymi priorytetami, w których możliwy jest regionalny rozwój ekonomii społecznej; realizacja zapisów strategii będzie na bieżąco analizowana na poziomie wojewódzkim oraz przez Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej;
2) stworzenie, realizacja i monitoring, we współpracy z kluczowymi interesariuszami, regionalnych programów rozowju ekonomii społecznej, będących programami wojewódzkimi na lata 2014-2020, określającymi działania regionalnych władz publicznych, dotyczące w szczególności:
   a) instytucjonalizacji zarządzania rozwojem ekonomii społecznej (problematyka wojewódzkiego zespołu ds. ekonomii społecznej, forum współpracy z podmiotami ekonomii społecznej, instytucje odpowiedzialne);
   b) podstawowych kierunków rozwoju sektora ekonomii społecznej – preferowanych we wsparciu finansowym – działających w zakresie reintegracji zawodowej, integracji społecznej oraz dostępnych usług społecznych wynikających ze zdiagnozowanych potrzeb w województwie z obszarów określonych w Priorytecie I. Preferencje mogą polegać na promowaniu określonych rodzajów działalności (promocja, edukacja), preferowaniu tworzenia podmiotów działających w określonych sferach (kryteria dostępu i kryteria strategiczne w programach operacyjnych finansowanych ze środków europejskich, kryteria strategiczne w dostępie do środków krajowych Funduszu Pracy i Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych), zachęcaniu samorządów powiatowych i gminnych (tworzenie lokalnych map potrzeb usług użyteczności publicznej, partnerstwa lokalne z samorządami);
   c) stworzenia docelowej sieci usług wsparcia ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych w województwie;
   d) zaprojektowania mechanizmów współpracy samorządu województwa z samorządami powiatów i gmin w zakresie rozwoju ekonomii społecznej (rola gminnych i powiatowych strategii, partnerstwo lokalne jako podstawa rozwoju), kontrakty pomiędzy województwem a samorządami lokalnymi finansujące działania lokalne, w tym w ramach rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (CLLD);
   e) określenia mechanizmów współpracy na rzecz ekonomii społecznej między różnego rodzaju instytucjami, które mogą mieć wpływ na jej rozwój w regionie, m.in. pomiędzy ROPS, WUP a instytucjami zarządzającymi i wdrażającymi programy finansowane ze środków europejskich;

f) określenia mechanizmów promocji idei ekonomii społecznej w województwie poprzez system edukacji formalnej i nieformalnej dla dzieci i młodzieży oraz system edukacji formalnej i pozaformalnej dla dorosłych.

Program powinien zawierać spójną i logiczną strukturę celów i oczekiwanych efektów realizacji, jak również odpowiadające im wskaźniki produktu i wskaźniki rezultatu. Programy określą również zasoby finansowe, niezbędne do osiągnięcia wyznaczonych celów i rezultatów, obejmujące zarówno środki krajowe (samorządu terytorialnego, funduszy celowych i budżetu państwa) jak i środki europejskie. Program musi zawierać również opisany system zarządzania i corocznego monitorowania jego efektów a także przygotowanie corocznego raportu o stanie ekonomii społecznej w regionie. Odpowiedzialny za przygotowanie i wdrażanie programu, w imieniu samorządu województwa, jest regionalny ośrodek polityki społecznej.

Przygotowane dotychczas przez Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej wieloletnie regionalne plany działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej, będą przekształcane do końca I kwartału 2014, w regionalne (wojewódzkie) programy rozwoju ekonomii społecznej (mające status programu wojewódzkiego) i uzupełniane w oparciu o przedstawione elementy, a szczególności plan finansowy.

3) stworzenie Regionalnego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej, koordynującego działania województwa w zakresie ekonomii społecznej, złożonego z przedstawicieli samorządu województwa, i przedstawicieli samorządów lokalnych, przedstawicieli sektora ekonomii społecznej, oraz przedstawicieli nauki i biznesu.

4) wyznaczenie w województwie jednostki odpowiedzialnej za koordynację działań związanych z ekonomią społeczną – Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej. Jednostka ta, będzie koordynować działania władzy publicznej w zakresie realizacji Regionalnego Programu, oraz merytorycznie określałaby kierunki, preferencje i procedury wsparcia ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstw społecznych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
Źródła finansowania	▪ Budżet samorządu województwa (1), ▪ Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet VII, Działanie 7.1.3. (2) do czerwca 2015. ▪ Regionalny Program Operacyjny, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8. (2, 3, 4)							
Koordynacja	Samorząd województwa							

Działanie IV.3. Samoorganizacja ekonomii społecznej.

Istotnym elementem rozwoju ekonomii społecznej jest samoorganizacja sektora, umożliwiająca reprezentację interesów podmiotów ekonomii społecznej w wymiarze terytorialnym i sektorowym, jak również wsparcie budowy systemu samokontroli odnośnie do standardów działania. Dlatego też realizowane będą następujące zadania:

1) wsparcie, zarówno poprzez regulacje prawne, jak i wsparcie instytucjonalne, stworzenia silnej reprezentacji środowisk przedsiębiorstw społecznych i ekonomii społecznej, jako partnera dla administracji publicznej i biznesu na poziomie krajowym i regionalnym;
2) określenie, wspólnie z sektorem ekonomii społecznej, zasad reprezentacji sektora oraz jasnych zasad konsultacji z nim działań publicznych;
3) wspieranie działań na rzecz samoorganizacji i federalizacji sektora, w tym w szczególności Izby Przedsiębiorstw Społecznych, ogólnopolskich i regionalnych spotkań oraz innych platform współpracy, w tym jak również doradztwa i promocji działań.
4) wspieranie tworzenia i funkcjonowania platform wymiany informacji na rzecz wzmocnienia powiązań sieciowych sektora, w tym portali internetowych oraz wydawnictw prasowych;
5) wspieranie oddolnych systemów znaków jakości, certyfikacji; zmierzających do poprawy jakości usług i produktów podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych. oraz stworzenie znaku jakości „Gmina przyjazna ekonomii społecznej" na podstawie kryteriów wypracowanych przez władze publiczne i reprezentację sektora ekonomii społecznej.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
Źródła finansowania	▪ Budżet ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (1, 2), ▪ Fundusz Inicjatyw Obywatelskich (3) ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (4, 5);							
Koordynacja	Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego							

Działanie IV.4. Monitoring ekonomii społecznej.

Realizacja prawidłowej polityki wobec sektora ekonomii społecznej wymaga stałego i kompleksowego zasobu wiedzy o stanie sektora, jego otoczeniu oraz relacjach publiczno-społeczno-prywatnych. Zapewnienie dostępu do wiarygodnych danych oraz analiza kondycji sektora będą podstawą do formułowania polityki publicznej w tym obszarze. Dlatego też realizowane będą następujące zadania:

1) prowadzenie repozytorium wiedzy – wyników badań, narzędzi badawczych, raportów etc. przez KSES;
2) stały monitoring ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, dotyczący dynamiki rozwoju sektora, jego efektów ekonomicznych oraz działalności w sferze społecznej, a ponadto aktywności jednostek publicznych na rzecz ekonomii społeczne. Na monitoring będą się składały:
   a) stałe monitorowanie jakości dostępnych danych na temat kondycji sektora ekonomii społecznej;
   b) systematyczne i bieżące zbieranie dostępnych danych statystycznych i administracyjnych na temat kondycji sektora ekonomii społecznej, realizowane przez Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej;
   c) analizowanie zebranych danych i publikowanie co najmniej raz w roku raportu podsumowującego kondycję sektora ekonomii społecznej oraz stan realizacji Programu, zawierającego wnioski i rekomendacje.
   d) budowa informatycznego systemu zbierania, gromadzenia, przetwarzania i upowszechniania danych,
3) prowadzenie badań dotyczących zarówno kondycji sektora ekonomii społecznej, jak również oceny polityki publicznej prowadzonej w tym obszarze, poprzez:
   a) zbieranie i upowszechnianie wyników badań realizowanych przez instytucje publiczne i niepubliczne, dotyczących różnych aspektów funkcjonowania sektora ekonomii społecznej;
   b) rozwijanie i upowszechnianie metodologii badań dotyczących sektora ekonomii społecznej, w tym szczególnie mierzenia oddziaływania społecznego;
   c) realizację badań na zlecenie Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz Krajowego Sekretariatu Ekonomii Społecznej;
   d) realizację badań statystycznych przez GUS;
   e) wdrożenie stałych mechanizmów mierzenia oddziaływania społecznego przedsiębiorstw społecznych i poziomu kapitału społeczno-ekonomicznego w ekonomii społecznej;
   f) opracowywanie i publikowanie raportów podsumowujących efekty prowadzonych badań w kraju i za granicą, dotyczących rozwoju ekonomii społecznej; wsparcie rozwoju baz danych i katalogów branżowych podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, a także podobnych narzędzi dostarczających danych nt. sektora ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3.							
Źródła finansowania	▪ Budżet ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, (1) ▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel							

	9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (2, 3)
Koordynacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego

Oczekiwane efekty Priorytetu IV

Rezultaty Priorytetu 4 w zakresie stworzenia systemu koordynacji polityki publicznej wobec ekonomii społecznej, na poziomie regionalnym i lokalnym, wspieraniu rozwoju samoorganizacji sektora ekonomii społecznej oraz sprawnego systemu monitoringu, służą osiągnięciu Celu operacyjnego 3 Przywództwo, którego rezultatem nadrzędnym jest wzrost skuteczności mechanizmów zarządzania i koordynacji polityki ekonomii społecznej, jak również służą realizacji rezultatu Celu 1, który ma zapewnić wzmocnienie powiązań podmiotów ekonomii społecznej ze wspólnotami lokalnymi.

Działania IV.1.	▪ stworzenie do 2014 Krajowego Komitetu Rozwoju Ekonomii Społecznej oraz Krajowego Sekretariatu w ramach Departamentu Pożytku Publicznego MPiPS. ▪ stworzenie do 2014 na zasadach Partnerstwa Publiczno-Prywatnego podmiotu, który przejmie zadania w zakresie akredytacji usług, koordynacji działań w obszarze innowacji i działań doradczych ekonomii społecznej jako instytucja wdrażająca Krajowy Program Operacyjny w zakresie ekonomii społecznej.
Działania IV.2.	▪ stworzenie do 2014 roku w ramach każdego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej pionu koordynacji działań w obszarze ekonomii społecznej w województwie; ▪ wdrożenie do realizacji w każdym województwie regionalnych programów ekonomii społecznej
Działania IV.3.	▪ stworzenie do 2015 Izby Przedsiębiorstw Społecznych; ▪ coroczne Ogólnopolskie Spotkania Ekonomii Społecznej;
Działania IV.4.	▪ stworzenie do 2015 w ramach GUS jednolitego systemu badania ekonomii społecznej ▪ przygotowanie sześciu raportów o rozwoju ekonomii społecznej

Priorytet V Edukacja dla ekonomii społecznej.

Ekonomia społeczna jest wciąż nowym zjawiskiem w polskim życiu społecznym i gospodarczym, jeszcze stosunkowo słabo zakorzenionym w świadomości społecznej, praktycznie nieznanym przeciętnemu obywatelowi, decydentowi czy biznesmenowi. Ci, którzy o niej słyszeli, mają często fałszywe wyobrażenia na jej temat, kojarząc ją najczęściej z formą pomocy społecznej czy też zatrudnienia socjalnego. Dlatego też niezbędne jest upowszechnienie ekonomii społecznej w świadomości społecznej oraz zbudowanie jej silnej, pozytywnej marki. Równocześnie rozwój ekonomii społecznej wymaga licznych kompetencji, zarówno zawodowych, jak i społecznych, nie tylko u osób zaangażowanych w tworzenie przedsiębiorstw społecznych, ale również ogółu społeczeństwa. Szczególne znaczenie mają tutaj postawy związane z zaufaniem, umiejętnością współpracy z innymi, aktywnego wpływania na własne otoczenie oraz przedsiębiorczością. Rozwijanie tych kompetencji powinno być zadaniem zarówno edukacji formalnej, jak i pozaformalnej. W tym zakresie powinny zostać wykorzystane doświadczenia i potencjał grupy edukacyjnej Zespołu ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej.

Działanie V.1. Ekonomia społeczna jako idea i tożsamość kulturowa.

Ekonomia społeczna ma w Polsce ponad 150-letnie tradycje i stanowi istotną część jej dorobku kulturowego i historycznego. Rozwój ekonomii społecznej w Polsce nie może zatem odbywać się bez takiego odniesienia, z uwagi na zubożenie kapitału społecznego, na który składa się również tożsamość kulturowa. Istotne jest zatem promowanie tradycji oraz fundamentalnych zasad, takich jak solidarność społeczna, wspólnotowość, kooperacja i przedsiębiorczość. Jej rozwój zależy od upowszechnienia tych zasad w społeczeństwie. Dlatego też wspierane będą następujące działania:

1) tworzenie i realizacja ogólnopolskich, regionalnych i lokalnych kampanii społecznych informujących o ekonomii społecznej, promujących jej idee, pozytywny wizerunek i kształtujących postawy konsumenckie, we współpracy z organizacjami samorządowymi, w tym organizacja konkursów dla samorządów realizujących działania na rzecz ekonomii społecznej i zaangażowanych w jej rozwój tradycyjnych przedsiębiorców;
2) tworzenie i realizacja krajowych, regionalnych i lokalnych programów edukacji o i dla ekonomii społecznej w systemie edukacji pozaformalnej, prowadzonej przez organizacje pozarządowe, samorządy lokalne, instytucje rynku pracy, instytucje kultury, media, a skierowanych do dzieci, młodzieży, osób dorosłych, samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych i biznesu;
3) wspieranie badań i publikacji historycznych dotyczących polskich tradycji ekonomii społecznej oraz wspieranie inicjatyw społecznych przywołujących polskie tradycje ekonomii społecznej;
4) promowanie włączania polskich tradycji ekonomii społecznej w bieżące działania projektowe odnoszące się do ekonomii społecznej, ukazujące ciągłość społeczną działań obywatelskich;
5) wspieranie działań edukacyjnych z zakresu upowszechniania dorobku polskiej przedsiębiorczości społecznej adresowanych do dzieci i młodzieży.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
Źródła finansowania	▪ Budżet ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (1, 2, 4, 5), ▪ Budżet ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego (3), ▪ budżet samorządu województwa (4), ▪ budżet samorządu powiatowego i gminnego (4), ▪ Regionalny Program Operacyjny, Cel 9, Priorytet 9.8. (4, 5)							
Koordynacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorząd województwa							

Działanie V.2. Działania edukacyjne dla środowisk lokalnych.

Dotychczasowe działania edukacyjne koncentrują się głównie na szkoleniach adresowanych wyłącznie do pracowników urzędów pracy, czy też ośrodków pomocy społecznej. Jednak nawet

wysoka efektywność szkoleń nie zapewni w wielu przypadkach możliwości działania, przy braku jakiejkolwiek informacji adresowanej do lokalnych polityków (radnych i członków zarządów). Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że właśnie działania edukacyjne adresowane do lokalnych polityków przynoszą największe efekty. Zrozumienie władz lokalnych jest często podstawą pożądanych zapisów w strategiach rozwiązywania problemów społecznych, rozwoju gospodarczego, programach współpracy, jak również sprzyjającej rozwojowi ekonomii społecznej bieżącej realizacji polityki miasta, gminy czy też powiatu. Dlatego też wspierane będą następujące zadania:

1) wsparcie systemu wsparcia (szkoleń, doradztwa, animacji itp.) adresowanego do członków Powiatowych i Wojewódzkich Rad Zatrudnienia, Gminnych, Powiatowych i Wojewódzkich Rad Działalności Pożytku Publicznego oraz komisji polityki społecznej i rozwoju gospodarczego w gminach, powiatach i województwach;
2) wsparcie systemu wsparcia (szkoleń, doradztwa, animacji itp.) adresowanego do radnych samorządów gminnych, powiatowych i wojewódzkich, realizowanego we współpracy z organizacjami samorządowymi; członków organów jednostki pomocnicze gminy.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
Źródła finansowania	▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11. Priorytet inwestycyjny 11.4. (1), ▪ Regionalny Program Operacyjny Cel 9 Priorytet inwestycyjny 9.8. (1, 2)							
Koordynacja	minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorząd województwa							

Działanie V.3. Edukacja na poziomie szkolnym i akademickim.

Jedną z podstaw rozwoju sektora ekonomii społecznej jest edukacja dzieci i młodzieży w zakresie ekonomii społecznej. Przygotowanie na etapie przedzawodowym, dostarczające wiedzy i kompetencji oraz przede wszystkim znajomości zasad postępowania i procedur demokratycznego zarządzania przedsiębiorstwem jest w istocie kluczowe dla dalszego rozwoju młodzieży. To właśnie na etapie edukacji w dużym stopniu tworzą się podstawy kapitału społecznego, który może stać się podstawą nie tylko aktywności w sektorze ekonomii społecznej, lecz również szeroko rozumianej przedsiębiorczości. Do tych działań zaangażowane zostaną zarówno samorządy lokalne, jak również Ochotnicze Hufce Pracy. Dlatego też wspierane będą następujące zadania:

1) wprowadzenie problematyki ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych do podstaw programowych przedmiotów, które przygotowują do przedsiębiorczości i prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie, jak również wykorzystanie problematyki ekonomii społecznej w projektach edukacyjnych w ramach lekcji wiedzy o społeczeństwie lub kształcenie obywatelskie w szkole samorządowej (projekt „młody obywatel” i inne) mających na celu rozwój przedsiębiorczości młodzieży;
2) odrodzenie i rozwinięcie idei spółdzielczości uczniowskiej w szkołach poprzez m.in.
   - działania promujące idee spółdzielczości uczniowskiej w szkołach;
   - zapewnienie wsparcia metodycznego do tworzenia i prowadzenia spółdzielczości uczniowskiej z wykorzystaniem doświadczeń z projektów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki i Funduszu Inicjatyw Obywatelskich;

- rozwiązania stanowiące skuteczna zachętę dla nauczycieli i pedagogów czyli w obecnej praktyce opiekunów spółdzielni uczniowskich w celu rozwoju spółdzielni uczniowskich , które w szkołach powinny mieć status "warsztatów życia";

3) wsparcie organizacji wolontariatu, praktyk i staży zawodowych w podmiotach działających w obszarze ekonomii społecznej (integracja osób kształcących się) – działanie zbieżne z Działaniem II.1.;

4) współpraca szkolnictwa zawodowego z sektorem ekonomii społecznej poprzez odbywanie obowiązkowych praktyk zawodowych w przedsiębiorstwach społecznych;

5) wdrożenie możliwości zakładania przedsiębiorstw społecznych „na próbę", bądź wstępnych projektów biznesowych, m.in. w ramach działania Akademickich Biur Karier lub innych inicjatyw uczelnianych bądź partnerstw publiczno-pywatno-społeczneych.

6) włączenie przedsiębiorstw społecznych do katalogu form, w których studenci odbywają praktyki zawodowe;

7) włączenie tematyki związanej z ekonomią społeczną do zajęć z przedsiębiorczości na kierunkach nieekonomicznych;

8) włącznie tematyki związanej z przedsiębiorczością do zajęć na kierunkach ekonomicznych oraz turystycznych a także społecznych ze szczególnym naciskiem na wykorzystanie jej jako instrumentów przeciwdziałania i walki z wykluczeniem społecznym oraz jako instrument rozwojowy dla wspólnot lokalnych i tworzenia wysokiej wartości dodanej w łańcuchach wartości;

9) promowanie przedsiębiorczości społecznej i merytoryczne i promocyjne wsparcie wśród akademickich biur karier i inkubatorów przedsiębiorczości akademickiej, a także komercjalizacji wypracowanych na uczelniach rozwiązań i powiązaniach typu spin-out i spin-off.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
	3							
	4							
	5							
	6							
	7							
	8							
	9.							
Źródła finansowania	▪ Budżet ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania (1, 6); ▪ Budżet ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego (5, 7, 8, 9) ▪ Budżet samorządu województwa (2, 3, 4); ▪ Regionalny Program Operacyjny Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (2, 3, 4)							

	▪ Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8. (5)
Koordynacja	Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, samorząd województwa

Działanie V.4 Model edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży.

Drugim z aspektów edukacji dzieci i młodzieży w zakresie ekonomii społecznej są działania pozaformalne, w które - obok organizacji pozarządowych - należy włączyć samorządy wszystkich szczebli oraz podległe im placówki m.in. oświatowe i kulturalne. W tym zakresie mamy dobre praktyki, które należy upowszechnić w całym kraju[71]. Jest to bardzo ważne, gdyż stworzenie partnerstw organizacji pozarządowych i samorządów lokalnych jest warunkiem dotarcia do dużej liczby dzieci i młodzieży. To z kolei przekłada się na rozwój kompetencji społecznych, aktywność społeczną i obywatelską dzieci i młodzieży - zwłaszcza w środowiskach zagrożonych wykluczeniem społecznym. W tym zakresie wspierane będą następujące rozwiązania:

1) wprowadzanie systemu mini-grantów w formie Regionalnych Funduszy Młodzieżowych, dostępnych dla młodzieży z formalnych i nieformalnych grup wg następujących zaleceń:
   a) ograniczenie do minimum formalności - uproszczenie procedur, formularzy, rozliczeń, składanie wniosków i sprawozdań przez internet itp.;
   b) podnoszenie świadomości społecznej młodzieży i promocja uczestnictwa (partycypacji) młodych ludzi na każdym etapie realizacji zadania - np. komisje przyznające wsparcie finansowe złożone wyłącznie z młodzieżowych liderek i liderów;
   c) włączenie samorządów lokalnych we współfinansowanie lokalnych edycji Funduszu Młodzieżowego na poziomie województwa, powiatu i gminy;
   d) zapewnienie trwałości działań poprzez wsparcie szkoleń i coachingu grup młodzieżowych na każdym etapie realizacji mini-projektów;
   e) wsparcie upowszechniania rezultatów najlepszych mini-projektów - organizowanie konkursów promujących najlepsze młodzieżowe inicjatywy lokalne na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym;
   f) specjalne edycje konkursów grantowych Funduszu Młodzieżowego dla przedsiębiorstw uczniowskich (młodzieżowych), organizowane dla szkół i organizacji pozarządowych.

   Regionalne Fundusze Młodzieżowe mogą spełniać ważną rolę w zakresie ekonomii społecznej, w przypadku obejmowania zasięgiem młodzieży ze wszystkich lub prawie wszystkich gmin. Będzie to możliwe wyłącznie dzięki wdrożeniu wsparcia w większości gmin w formie Centrów Młodzieżowych,

2) stworzenie regionalnych, powiatowych i gminnych Centrów Młodzieżowych na bazie istniejących i nowopowstałych punktów informacji młodzieżowej (np. sieć Eurodesk), Centrów Wolontariatu, nich organizacji pozarządowych, placówek oświatowych i kulturalnych itp., które umożliwiają dotarcie do młodzieży i dzieci w większości gmin. W tym zakresie będą wspierane następujące zadania Centrów Młodzieżowych:
   a) wdrożenie Regionalnego Funduszu Młodzieżowego na terenie gminy/powiatu, zwłaszcza w przypadku współfinansowania z budżetu danego samorządu;
   b) budowa i aktualizacja bazy zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży z terenu gminy/powiatu w celu wykorzystania obecnych możliwości w zakresie edukacji pozaformalnej;
   c) wsparcie informacyjne młodzieżowych organizacji i grup nieformalnych, młodzieży i pracowników młodzieżowych - wykorzystanie potencjału i wypracowanych przez sieć Eurodesk standardów krajowego systemu informacji młodzieżowej;
   d) wsparcie inkubatorowe i lokalowe małych / nowych młodzieżowych organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych;

[71] Proponowane rozwiązania to pomorski model wsparcia organizacji pozarządowych działających na rzecz dzieci i młodzieży. Umożliwia on powszechną edukację dzieci i młodzieży w zakresie ekonomii społecznej - dotarcie w praktyce prawie do każdego powiatu i gminy. Już podczas realizacji projektu innowacyjno-testującego model został wdrożony dzięki wsparciu pomorskich samorządów - w Gdańsku i Kwidzynie, w powiecie lęborskim oraz w gminach Wicko i Cewice w ramach projektu innowacyjnego stowarzyszenia „Morena".

e) budowa i wsparcie regionalnych portali młodzieżowych, które oprócz informacji młodzieżowej będą umożliwiały dialog usystematyzowany między decydentami i młodymi ludźmi, promowanie postaw obywatelskich poprzez włączenie systemu internetowego głosowania do samorządów szkolnych i Rad Młodzieżowych, wymiana materiałów szkoleniowych dla liderek i liderów młodzieżowych itp.

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Termin realizacji zadań	1							
	2							
Źródła finansowania	▪ Budżet ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (promocja) ▪ Regionalny Program Operacyjny, Cel 9. Priorytet inwestycyjny 9.8 (1, 2). ▪ Budżety jednostek samorządu terytorialnego (1, 2);							

Oczekiwane efekty Priorytetu V

Rezultaty Priorytetu 5 w zakresie edukacji służą realizacji rezultatu celu 5, mającego doprowadzić do wzrostu kompetencji w społeczeństwie. Rezultaty te służą również realizacji rezultatu celu I, w zakresie poszerzania kompetencji ekonomii społecznej w zakresie podnoszenia kompetencji członków rad działalności pożytku publicznego i członków rad komisji samorządowych. Umożliwiają również pobudzenie aktywności społecznej młodzieży.

Działania V.2.

- przeszkolenie do 2020 roku 100% członków rad pożytku publicznego, oraz 50% członków komisji polityki społecznej gmin, powiatów i województw;

Działania V.3.

- wprowadzenie po 2015 r. zagadnień dotyczących przedsiębiorczości społecznej do podstawy programowej przedmiotu *podstawy przedsiębiorczości* realizowanego na IV etapie edukacyjnym (szkoły ponadgimnazjalne);
- realizacja w co najmniej 16 uczelniach studiów podyplomowych w zakresie ekonomii społecznej;
- Wdrożenie w co najmniej 10% szkół podstawowych i ponadpodstawowych działają spółdzielnie uczniowskie lub innych form kooperatywnej przedsiębiorczości;
- wsparcie co najmniej 500 nowych projektów „przedsiębiorstw społecznych na próbę" w Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości lub innych formach akademickiej aktywności w zakresie przedsiębiorczości społecznej.

Działanie V.4.

- stworzenie co najmniej 12 Regionalnych Funduszy Młodzieżowych, które obejmą wsparciem grupy młodzieżowe z 90% powiatów i 75% gmin w tych województwach.

Rozdział IV

Monitorowanie realizacji Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej[72].

Monitoring i ewaluacja należą do kluczowych obszarów realizacji KPRES, pozwalających na właściwą ocenę stanu realizacji programu, bieżące oraz strategiczne, elastyczne zarządzanie zaplanowanymi działaniami, a także reagowanie na zachodzące zmiany zarówno na lokalnych rynkach pracy jak i w ich szerszym otoczeniu.

Proponowany system monitorowania rozwoju przedsiębiorczości społecznej opiera się na następujących założeniach:

- standaryzacji danych i narzędzi;
- publicznej prezentacji danych;
- uzupełnianiu i wykorzystywaniu dostępnych danych;
- agregowalności, dezagregacji, porównywalności danych każdym poziomie.

System ma układ pionowy, tzn. dane podstawowe z działalności OWES-ów, a także gmin i powiatów są gromadzone i wstępnie agregowane na poziomie regionu, a następnie ostatecznie agregowane na poziomie kraju. Pozostałe dane dotyczące rozwoju ekonomii społecznej są gromadzone na poziomie regionów lub krajowym i następnie przekazywane do regionów lub do KSES-u. Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej opracuje narzędzie bazodanowe pozwalające na gromadzenie, transfer danych i ich udostępnianie, a także prowadzenie podstawowej analizy zarówno na poziomie kraju, jak i regionów oraz poszczególnych OWES-ów.

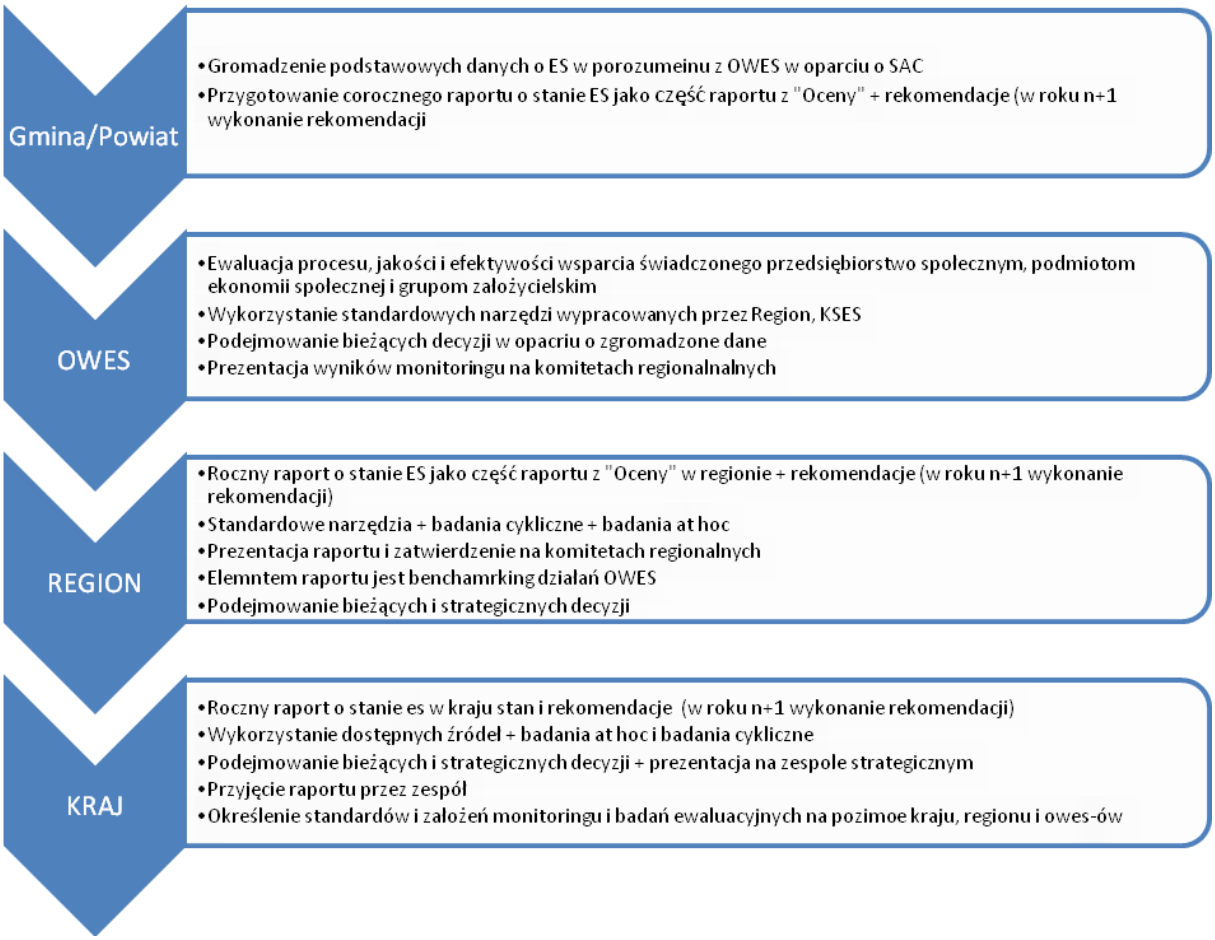
Do zbierania i analizowania danych związanych z ekonomią społeczną wykorzystane zostanie narzędzie jakim jest *„Ocena zasobów pomocy społecznej", gromadzone przez* narzędzie informatyczne w postaci bazodanowej Statystycznej Aplikacji Centralnej (SAC).Wymagać to będzie uzupełnienia tego narzędzia o dział dotyczący ekonomii społecznej oraz udostępnia możliwości wprowadzania danych dla OWES-ów. Za rozwiązaniem tym przemawia zinformatyzowanie tego narzędzia, a także wyposażenie w narzędzia analityczne, powszechność jego użytkowania przez służby społeczne z poziomu gminy i powiatu, a także nałożenie na regionalne ośrodki polityki społecznej obowiązku koordynacji zbierania danych. Co ważne, dane o przedsiębiorczości społecznej i ekonomii społecznej uzupełnią wtedy coroczne raporty generowane na poziomie gmin i powiatów, a także zwiększą stopień kooperacji pomiędzy gminami a OWES w zakresie wymiany danych /informacji.

Corocznie z monitorowania powstaje na poziomie gmin, powiatów, OWES, regionów oraz kraju raport o stanie ekonomii społecznej będący częścią Oceny. Na poziomie krajowym KSES dba o standaryzację podstawowych narzędzi używanych przez regiony – ma to zapewnić porównywalność danych, jak i możliwość ich agregacji i dezagregacji. KSES prowadzi również repozytorium przykładowych narzędzi, które mogą być pomocne regionom w prowadzeniu dodatkowych badań i analiz, a także szkolenia i doradztwo dla regionów i OWES-ów w zakresie monitoringu i ewaluacji przedsiębiorczości społecznej (zadania te mogą być powierzone lub zlecone innym podmiotom).

Poziom krajowy

Na poziomie krajowym za monitorowanie działań odpowiadać będzie Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej (samodzielnie lub w ramach zlecenia lub powierzenia zadania). Zadanie to polegać będzie na koordynacji działań monitoringowych i ewaluacyjnych, a także uzupełnieniu badań prowadzonych przez MPiPS i GUS oraz inne jednostki o aspekt ekonomii społecznej.

[72] Opracowano na podstawie rozwiązań wypracowanych w ramach grupy Monitoring i ewaluacja, działającej w ramach SKES w składzie Michalina Laskowska – Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, Paweł Klimek – Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego, koordynator tworzenia standardów dla inkubatora Sektor 3 Robert Jurszo – Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego, Jarema Piekutowski – ewaluator OWES-u, Dawid Zieliński – ewaluator działań OWES ze Śląska, Antoni Sobolewski – Stowarzyszenie Czas-Przestrzeń-Tożsamość (koordynator).

Na poziomie krajowym za monitorowanie działań odpowiadać będzie Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej (samodzielnie lub w ramach zlecenia lub powierzenia zadania). Zadanie to polegać będzie na koordynacji działań monitoringowych i ewaluacyjnych, a także uzupełnieniu badań prowadzonych przez MPiPS i GUS o aspekt ekonomii społecznej oraz inne jednostki.

Krajowy Sekretariat sporządzać będzie coroczny raport o stanie przedsiębiorczości społecznej w Polsce. W skład raportu wejdzie część analityczna, obejmująca dane wtórne oraz dane jakościowe przekazane przez regiony i ośrodki wsparcia ekonomii społecznej. Raport będzie powstawał również w oparciu o badania własne.

Raport będzie równocześnie sprawozdaniem z realizacji Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej. Dokument ten będzie przyjmowany i prezentowany przez Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej. Elementem opracowania będą rekomendacje zmian w zakresie funkcjonowania przedsiębiorczości społecznej i jej otoczenia – raport za kolejny rok będzie zawierał informacje o stopniu wdrożeniu tych rekomendacji. Raport będzie zawierał również część benchmarkingową, dotyczącą działań podejmowanych przez regiony. Raport po przyjęciu przez KKRES będzie prezentowany na stronie internetowej Sekretariatu.

W skład raportu wchodzić będzie:

- opis ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej w Polsce;
- dane dotyczące rozwoju przedsiębiorczości społecznej w kraju na podstawie wskaźników Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej
- dane na temat stanu realizacji regionalnych planów na rzecz ES;
- dane dotyczące działalności infrastruktury wsparcia;
- porównanie benchmarkingowe działalności regionów i wdrażania programów w kraju;

- ocena trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych;
- rekomendacje w zakresie rozwoju ekonomii społecznej;
- sprawozdanie ze sposobu wdrożenia rekomendacji z roku poprzedniego;
- sprawozdanie z działań Krajowego Komitetu ds. Rozwoju Ekonomii Społecznej.

Dodatkowo rekomenduje się prowadzenie przez KSES na wniosek Krajowego Komitetu Rozowoju własnych badań:

- kompleksowej ewaluacji śródookresowej (mid term) w zakresie KPRES;
- co dwa lata badanie jakościowe wybranych aspektów działania wśród przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej;
- co dwa lata badanie jakościowe i efektywnościowe infrastruktury wsparcia (we współpracy z regionami);
- co rok badanie jakości współpracy lub stworzenie opartego o jasny wskaźnik rankingu współpracy pomiędzy samorządem a sektorem ekonomii społecznej (w oparciu o dotychczasowe narzędzia autoewaluacji samorządu lokalnego oraz zewnętrzne badania jakościowe).

Badania te mogą być uzupełnione o badanie wizerunku ekonomii społecznej, percepcji i jakości współpracy na poziomie lokalnym, stosowania CSR we wspieraniu rozwoju przedsiębiorstw społecznych, szybkości rejestracji przedsiębiorstwa społecznego czy barier formalno-administracyjnych utrudniających funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych etc.

Zadania te mogą być zlecone, powierzone w całości lub części lub samodzielnie wykonywane przez MPiPS. W ramach wspomnianych działań powinna być również prowadzona hurtownia danych surowych dostępna dla regionów i umożliwiająca im przeprowadzanie własnych analiz regionalnych i lokalnych.

Poziom regionalny

Za monitorowanie rozwoju przedsiębiorczości społecznej na poziomie regionu odpowiada samorząd województwa poprzez ROPS.

Region odpowiada za zbieranie danych na poziomie regionalnym według standardów określonych przez KSES – zarówno w zakresie monitorowania polityki, planów działania (minimalne założenia), jak i monitorowania oraz ewaluowania działalności podmiotów realizujących usługi na rzecz ekonomii społecznej. Region odpowiada również za jakość i agregację danych dostarczanych przez gminy i powiaty. Region odpowiada również za zewnętrzną ewaluację podmiotów realizujących usługi na rzecz ekonomii społecznej; ewaluacja ta w szczególności powinna być ukierunkowana na efektywność i jakość procesu wsparcia.

Region sporządza co dwa lata raport, będący częścią raportu z „Oceny", ze stanu ekonomii społecznej na swoim obszarze, który powinien zawierać:

- opis ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej w regionie;
- dane dotyczące rozwoju przedsiębiorczości społecznej w regionie na podstawie wskaźników regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej oraz KPRES;
- dane na temat stanu realizacji regionalnych programów rozwoju ekonomii społecznej;
- porównanie benchmarkingowe działalności infrastruktury wsparcia (w całym regionie);
- ocenę trwałości funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych;
- rekomendacje w zakresie rozwoju ekonomii społecznej;
- sprawozdanie ze sposobu wdrożenia rekomendacji z roku poprzedniego.

Rekomenduje się uzupełnienie raportu o bazę danych przedsiębiorstw społecznych wraz ze wskazaniem obszarów ich działalności.

Raport jest przyjmowany przez komitet zajmujący się monitorowaniem wdrażania regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej a po jego przyjęciu jest upubliczniany na stronach internetowych regionu i ROPS-u oraz KSES.

Region odpowiada również za monitoring realizowanych na jego terenie projektów .

Poziom podmiotów realizujących usługi na rzecz ekonomii społecznej

Podmiot prowadzi monitoring prowadzonej przez siebie działalności w oparciu o wypracowane przez Region i KSES standaryzowane narzędzia. Narzędzia te powinny być uzupełnione o wdrożenie przez te podmioty narzędzi autoewaluacji. Ewaluację działania podmiotów prowadzić będzie region. Z działań monitoringowych OWES sporządza raport który jest umieszczany na stronie internetowej podmiotu. Raport powinien zawierać:

- opis ogólnej sytuacji przedsiębiorczości społecznej na terenie działania podmiotu realizującego usługi;
- dane dotyczące rozwoju przedsiębiorczości społecznej na terenie działania podmiotu realizującego usługi;
- dane na temat stanu realizacji projektu w ramach którego działa podmiotu realizującego usługi;
- opis innych działań podejmowanych przez podmiot realizującego usługi, w tym współpracy z partnerami społecznymi i wyników autoewalucji.

Poziom gminy/powiatu

JST prowadzą monitoring działań w oparciu narzędzie „Ocena” i system SAC w oparciu o zasoby OPS i PCPR. Dane muszą być zbierane w porozumieniu z OWES działającymi na terenie poszczególnych gmin i powiatów.

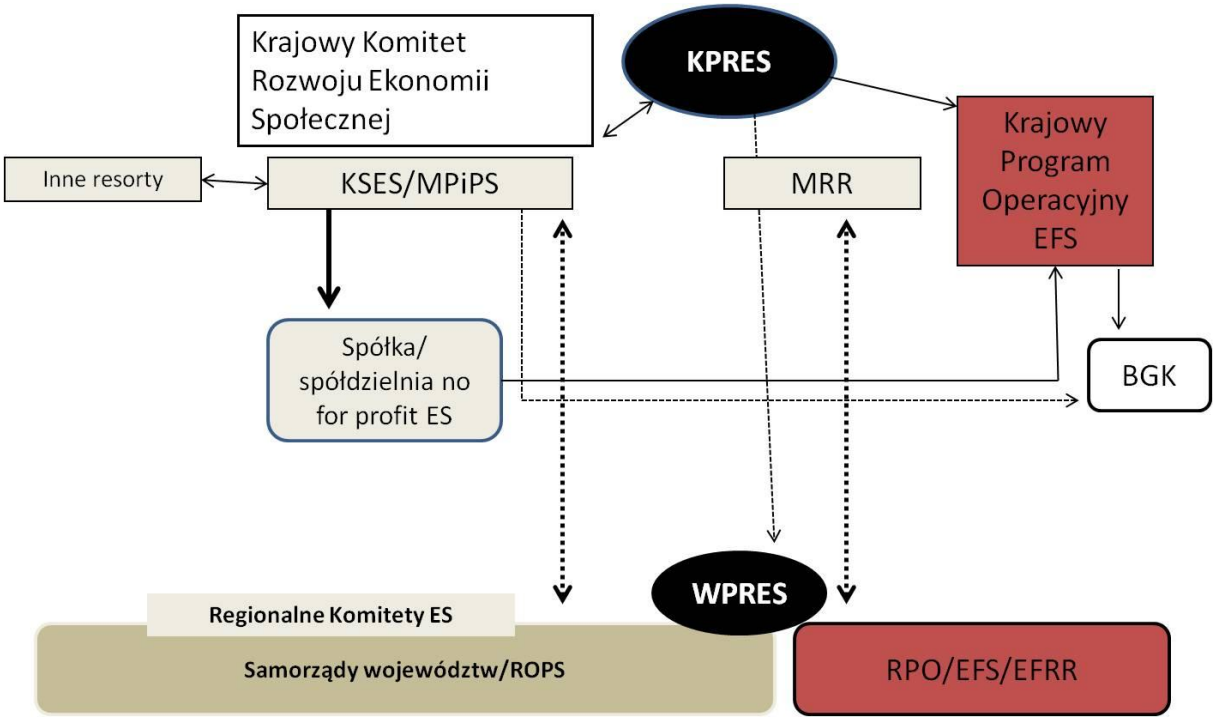
Rozdział V

Podstawowe założenia systemu realizacji

Realizacja Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej wymaga szeregu działań o wymiarze prawnym, organizacyjnym, finansowym i edukacyjnym, realizowanych przez wielu partnerów w ramach administracji publicznej oraz partnerstwa publiczno-społecznego. Istotnym elementem będzie skorelowanie działań o charakterze krajowym z działaniami realizowanymi w regionach.

Na poziomie krajowym realizowanych będzie szereg działań o charakterze legislacyjnym, przygotowujących otoczenie prawne, działań organizacyjnych w zakresie koordynowania publicznych polityk administracji rządowej. Te elementy będą wspierane ze środków budżetowych. Zarządzanie programem będzie realizowane poprzez Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej, stanowiący forum dyskusji publicznych i określania kierunków działań programowych. Krajowy będzie politycznym koordynatorem wszelkich prac związanych z realizacją programu, składającym się w połowie z przedstawicieli resortów odpowiedzialnych za realizację polityk państwa w kluczowych dla ekonomii społecznej obszarach, reprezentanci województw oraz w połowie przedstawicieli sektora ekonomii społecznej. Komitet będzie dysponował własnym budżetem na ekspertyzy i raporty. Zastąpi od dotychczasowych Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej. Zapleczem Komitetu będzie Krajowy Sekretariat Ekonomii Społecznej, który przyjmie formułę wydziału w strukturze Departamentu Pożytku Publicznego MPiPS, składającego się z co najmniej pięciu pracowników. Zadaniem KSES będzie wsparcie działań Komitetu, oraz koordynowanie wszystkich prac związanych z działaniami administracji publicznej. Departament jednocześnie w ramach realizacji zadań związanych ze wsparciem krajowym EFS w ramach Programu operacyjnego dotyczącego rozwoju kompetencji i umiejętności, włączenia społecznego oraz dobrego rządzenia, były beneficjentem systemowym dla działań związanych z Celem 9. Priorytet inwestycyjny 9.8.

Zadania w zakresie organizacji procesu akredytacji Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, działania edukacyjne, promocyjne oraz w zakresie wspierania projektów innowacyjnych. a doradczo-szkoleniowe dla województw oraz działania badawczo-monitorujące i ewaluacyjne za które odpowiedzialny będzie Departament Pożytku Publicznego MPiPS (KSES)

Zadania o charakterze operacyjnym realizowane przez spółkę not for profit, której udziałowcami będą organizacje pozarządowe. Spółka otrzyma zadanie zlecone w trypie pożytku publicznego lub w trybie zamówień publicznych,

Istotnym komponentem będzie fundusz pożyczko-poręczeniowy, zarządzany przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Cały ten obszar działań powinien być wspierany w ramach komponentu krajowego programu operacyjnego, wspierającego działania na rzecz wzrostu kapitału ludzkiego i kapitału społecznego, ewentualnie grantu globalnego tego programu, zarządzanego na zasadach partnerstwa publiczno-społecznego.

Duża część kierunków interwencji publicznej powinna być realizowana w województwach. Jak wskazali eksperci OECD w raporcie z 2009 roku: *Chociaż z pewnością prawdą jest, że ramy polityczne ekonomii społecznej muszą skutecznie reagować na różnorodność regionalną, prawdą jest również, że wspólne ramy określające podstawowe parametry ekonomii społecznej i jej wspólne potrzeby polityczne pomogą wszystkim regionom. Odpowiedzią na zróżnicowanie regionalne jest projektowanie polityk ekonomii społecznej, które następnie zostaną włączone w ogólne strategie rozwoju społecznego i gospodarczego opracowywane w danych regionach. Tendencja do dzielenia sektora ekonomii społecznej na ściśle wyspecjalizowane podmioty realizujące określone cele poważnie ogranicza jej zdolność do odpowiedniego reagowania na nie. Aby ekonomia społeczna była efektywna, musi stanowić część zintegrowanej strategii transformacji społeczno-gospodarczej. Oznacza to, że władze wszystkich szczebli należy angażować jako partnerskie podmioty dla organizacji ekonomii społecznej*[73].

Dlatego też w ramach proponowanych kierunków interwencji publicznej, najistotniejsze będą działania określone w Priorytecie I oraz III, stanowiące cześć regionalnej polityki rozwoju, które muszą znaleźć swój wyraz w strumieniach pieniężnych przepływających przez Powiatowe Urzędy Pracy, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie oraz Ośrodki Pomocy Społecznej. Będą one finansowane ze środków Funduszu Pracy, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz jednostek samorządu terytorialnego. Dodatkowym impulsem wspierającym te działania będą środki EFS i EFRR w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego. Program ten będzie również wspierał działanie systemu ośrodków wsparcia ekonomii społecznej, akredytowanych z poziomu centralnego z udziałem Krajowego Sekretariatu Ekonomii Społecznej. Dodatkowym impulsem będzie wsparcie ze źródeł krajowych funduszy pożyczkowych (EFS), działań innowacyjnych (EFS) i edukacyjnych (EFS), a także regionalnych strumieni na *start-up* dla młodych organizacji obywatelskich (FIO).

Zarządzanie wdrażaniem Programu na poziomie regionalnym realizowane będzie przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, przy współpracy z regionalnymi organizacjami ekonomii społecznej.

[73] *Poprawa potencjału integracji społecznej na poziomie lokalnym poprzez ekonomię społeczną. Raport na temat Polski*, MRR, Warszawa, grudzień 2009 r., s. 9.

Rozdział VI

Plan Finansowy Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej

Przedstawiony Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej zgodnie z art. 17, ust. 1, pkt 5, ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju jest obowiązany zawierać plan finansowy, w tym:

- źródła finansowania realizacji programu,
- kwotę środków przeznaczonych na finansowanie realizacji programu i jej podział między poszczególne priorytety,
- informację o wysokości współfinansowania na poziomie programu i priorytetów;
- podstawowe założenia systemu realizacji.

W realizację Programu wpisują się następujące programy o charakterze operacyjnych oraz źródła finansowania:

- Wieloletni program rządowy Fundusz Inicjatyw Obywatelskich 2014-2020, finansowany ze środków budżetu państwa;
- Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020 2014-2020, finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego;
- Program dotyczący rozwoju obszarów wiejskich, finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Obszarów wiejskich
- Regionalne Programy Operacyjne, finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego;
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013;
- Resortowy Program MPiPS „Ekonomia społeczna", finansowany ze środków budżetu państwa;
- Fundusz Pracy
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Ponadto w realizację programu włączone są środki jednostek samorządu terytorialnego województw, gmin i powiatów i gmin oraz środki prywatne pochodzące z sektora obywatelskiego oraz sektora bankowego.

Trudność w konstrukcji planu finansowego Programu wynika z faktu, iż w zakresie objętym Regionalnymi Programami Operacyjnymi będą samorządy województw, dlatego też cześć wydatków ma charakter ramowy, który elastycznie jest dopasowywany do potrzeb wojewódzkich, z wyjątkiem podstawowych elementów, które są wyznacznikiem osiągnięcia rezultatów na poziomie całego kraju. Z wydatków na poziomie regionalnym zasadnicze znaczenie i szczególne miejsce zajmują wydatki w Działaniu III.1 oraz III.3. jak również IV.2. które powinno traktować się jako punkt odniesienia kreowania Regionalnych Programów Operacyjnych, dla osiągnięcia rezultatów o charakterze krajowym.

Pozostałe środki nie stanowią natomiast kwot o charakterze obligatoryjnym, jedynie wskazania, które powinny zostać budżetowane w większym lub mniejszym zakresie.

W Planie nie ujęto również w dużej mierze wskazanych w treści programu wydatków jednostek samorządu terytorialnego, uznając że trudno na tym etapie oszacować zaangażowanie samorządu, który uczestniczy w wielu działaniach na zasadzie fakultatywny, Umieszczenie ich w całości w planie mogłoby sugerować działania jako zadania obowiązkowe.

Zaplanowane wydatki nie stanowią dodatkowego obciążenia budżetu państwa i funduszy celowych, stanowiąc ich doprecyzowanie celem osiągnięcia zakładanych rezultatów.

Priorytet I obejmuje działania związane z animacją społeczności lokalnych, partycypacyjnego rozwoju oraz rozwoju podmiotów ekonomii społecznej realizujących niegospodarcze usługi użyteczności publicznej.

W działaniu I.1 mającym na celu wspieranie partycypacyjnych modeli badania potrzeb społecznych i planowania lokalnego przewiduje się wydatki, 21,8 mln zł. z czego

- 5 mln zł. z Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11, Priorytety 11.3 oraz 11.4. na sfinansowanie przygotowania i wdrożenia środków komunikacji elektronicznej w dialogu obywatelskim,
- 84 mln zł. z Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, (Priorytet III) na wspieranie projektów rozwoju edukacji obywatelskiej, w zakresie, funkcjonowania wspólnot samorządowych, prawa do partycypacji, oraz procedur i metod udziału w podejmowaniu decyzji, dialogu z różnymi partnerami publicznymi i niepublicznymi oraz obywatelami, na rzecz rozwiązywania podstawowych obszarów problemowych oraz rozwojowych wspólnot samorządowych
- 12,6 mln środków prywatnych (środki organizacji obywatelskich jako wkład do projektów FIO).

Pozostałe działania będą realizowane w ramach wydatków budżetu ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w ramach dotychczasowych limitów.

W działaniu I.2. przewiduje się kwotę

- 5 mln zł. ze środków resortowego programu MPiPS „Ekonomia społeczna", finansowany ze środków budżetu państwa;
- 102,6, mln zł. ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich (w tym mikrogranty, oraz wsparcie wolontariatu długoterminowego, Prorytet I i II);
- 83,9 mln ze środków Funduszu Pracy, na finansowanie wolontariatu długoterminowego na zasadach analogicznych do staży.
- 6 mln zł. z Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11, Priorytet 11.4.

W działaniu I.3. przewiduje się kwotę 36 mln w Regionalnym Programie Operacyjnym Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.7. z przeznaczeniem na organizowanie regionalnych działań edukacyjnych na rzecz zmiany sposobu realizacji zadań użyteczności publicznej poprzez włączenie sektora ekonomii społecznej, za pomocą rocznych i wieloletnich programów współpracy z organizacjami obywatelskimi i podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3.

Natomiast wydatki związane z działania o charakterze rozwojowym w zakresie usług społecznych użyteczności publicznej przewidziano w planie finansowym Krajowego Programu Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym.

W programie tym, przewiduje się kwotę 420 mln zł. ze środków EFS w ramach Celu 9 Priorytecie 9.7. które będą przeznaczone na rozwój usług społecznych użyteczności publicznej realizowanych w ramach kontraktów lokalnych, oraz 60 mln wkładu własnego jednostek samorządu terytorialnego, oraz ok. 12 mln ze środków EFS w ramach Celu 9 Priorytecie 9.7. przeznaczonych na rozwiązania systemowe w tym tworzenie nowych standardów wdrażanie dotychczas opracowanych, oraz 10 mln na projekty innowacyjne w zakresie usług użyteczności publicznej.

Ponadto należy zwrócić uwagę, iż działania priorytetu I mają na celu osiągnięcie wzrostu liczby zadań zlecanych podmiotom ekonomii społecznej ze środków budżetu jednostek samorządu terytorialnego z poziomu 2,3 mld zł w 2014 do poziomu 3,5 mld w 2020 roku. Środków tych nie umieszczono w planie finansują traktując je jako rezultat działań.

Tab.8. Prognoza środków JST na zlecenie zadań w trybie konkursowym 2014-2020

rok	Wydatki JST na zadania zlecone podmiotom ekonomii społecznej
2014	2 320 942 264,25 zł
2015	2 507 411 278,58 zł
2016	2 703 877 176,61 zł
2017	2 907 989 097,20 zł
2018	3 122 627 882,28 zł
2019	3 345 024 724,03 zł
2020	3 578 457 392,70 zł

Obliczenia na postawie danych MPiPS.

W działaniu I.4 przewiduje się 20 mln zł. na wsparcie projektów innowacyjnych mających na celu wspieranie rozwoju działań ekonomii społecznej w kluczowych sferach rozwojowych. Wsparcie to będzie odbywało się w ramach Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet 9.8 w ramach osi Priorytetowej III: Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa. Umożliwi to sfinansowanie ok. 5 projektów innowacyjnych.

Priorytet II odnoszący się do kreowania zmian prawnych finansowana będzie ze środków bieżących Urzędu Zamówień Publicznych, ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów jako część działań urzędu na realizację swoich zadań, co nie wymaga dodatkowych nakładów.

Dodatkowym nakładem jest kwota 8 mln zł. przeznaczona na szkolenie pracowników RIO i pracowników jednostek samorządu terytorialnego odpowiedzialnych za zamówienia publiczne. Kwota ta znajdzie się w Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 11, Priorytet inwestycyjny 11.3.

Priorytet III odnosi się do finansowania infrastruktury wsparcia w zakresie:

1) wsparcia finansowego na stworzenie miejsca pracy;
2) pożyczek i poręczeń dla istniejących przedsiębiorstw;
3) finansowania infrastruktury wsparcia ekonomii społecznej;
4) projektów innowacyjnych w zakresie projektów finansowania przedsiębiorstw społecznych oraz think tanków na rzecz rozwoju;
5) działań o charakterze w wspierającym sieciowanie i rozwój przedsiębiorczości społecznej w wymiarze ekonomicznym

Ad. 1) W przypadku **wsparcia finansowego na utworzenie miejsca pracy w przedsiębiorstwie społecznym**, szacunki oparte są na założeniu, iż w każdym z 379 powiatów ze środków krajowych Funduszu Pracy powstawać będzie średnio statystycznie 5 miejsc pracy rocznie w przedsiębiorstwach społecznych. Oznacza to rocznie 1.895 miejsc pracy, zaś w okresie do 2020 - powstanie 13.265 miejsc pracy ze środków Funduszu Pracy. Ponadto ze środków PFRON powstać będą średniorocznie

2 miejsca pracy w statystycznie każdym powiecie, co rocznie daje liczbę 758 miejsc pracy, zaś do 2020 roku, oznacza powstanie 5.306 miejsc pracy ze środków krajowych PFRON.

Gdy powiat stworzy miejsca pracy ze środków krajowych otrzyma dodatkowy limit ze środków EFS na stworzenie dodatkowych 5 miejsc pracy w powiatach ziemskich i 20 w powiatach grodzkich. Daje to rocznie (5 x 314 + 20 x 65 = 1570 + 1300 = 2870) Do 2020 roku daje to liczbę 20.090 miejsc pracy. Na jedno miejsce pracy przyjęto kalkulację przeciętnie 30 tys. zł. obejmując dofinansowanie i wsparcie pomostowe.

Tym samym w okresie 2014-2020 planuje się powstanie: ze środków Funduszu Pracy – 13.265 miejsc pracy, ze środków PFRON – 5306 miejsc pracy oraz ze środków EFS – 20.090 miejsc pracy, co łącznie oznacza ok. 38.600 tys. miejsc pracy. Przy szacunkowym koszcie miejsca pracy 30 tys. zł. będzie stanowiło to wydatki z funduszy celowych (Fundusz Pracy i PFRON) w kwocie 557.130.000 zł. w ramach obecnie obowiązujących i przyszłych limitów planu finansowego funduszy, oraz 602.700.000 zł ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych. Daje to łączną kwotę **1.159.830.000 zł.** w okresie 2014 2020.

Tab. 9. Środki na Działanie III.1. w okresie 2014-2020

rok	Ogółem środki finansowe	Środki krajowe						Środki zagraniczne	
		Ogółem	Środki publiczne						
			Ogółem	Budżet państwa	Budżet JST	Fundusze celowe	Środki prywatne	Ogółem	W tym UE
2014	165 690 000	79 590 000	79 590 000	-	-	79 590 000	-	86 100 000	86 100 000
2015	165 690 000	79 590 000	79 590 000	-	-	79 590 000	-	86 100 000	86 100 000
2016	165 690 000	79 590 000	79 590 000	-	-	79 590 000	-	86 100 000	86 100 000
2017	165 690 000	79 590 000	79 590 000	-	-	79 590 000	-	86 100 000	86 100 000
2018	165 690 000	79 590 000	79 590 000	-	-	79 590 000	-	86 100 000	86 100 000
2019	165 690 000	79 590 000	79 590 000	-	-	79 590 000	-	86 100 000	86 100 000
2020	165 690 000	79 590 000	79 590 000	-	-	79 590 000	-	86 100 000	86 100 000

Środki z budżetu UE znajdą się na poziomie Regionalnych Programów Operacyjnych, cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8, i będą przekazywane powiatom, zaś środki państwowych funduszy celowych przekazane algorytmem dla samorządu powiatowego w ramach limitów przyznanych na powiaty na aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu oraz rehabilitacje zawodową osób niepełnosprawnych w ramach obowiązujących limitów.

Ad. 2) w przypadku środków na **pożyczki i poręczenia** uwzględniono wzrastająco stopniowo liczbę przedsiębiorstw społecznych kalkulując następujące elementy kosztów:

Social venture capital – instrument wsparcia kapitału – jako pilotaż z kwota 5 mln zł. Ten instrument powinien wygenerować celowy kapitał prywatny na podobną kwotę tj 5 mln. PLN; co pozwoliłoby wesprzeć ok. 150 – 200 przedsiębiorstw w perspektywie 5 letniej (pierwszy rok działania ok. 5-10 szt. – na podstawie doświadczeń europejskich.

Kapitał pożyczkowy,

- Grupa I - pożyczek podporządkowanych – średnia wielkość pożyczki 45 tys. PLN – przedział pożyczek od 20- 100 tys. PLN ; ta forma jest uzupełniająca zastępcza do svc i pozwala uzyskać

wsparcie analogicznie szacuję, ze powinno skorzystać ok. 250 – 300 przedsiębiorstw. Zakładany kapitał 16 mln zł.

- Grupa II pożyczek krótkoterminowych (kapitał obrotowy) do 18 miesięcy – średnia pożyczka 55 tys. PLN – przedział pożyczek od 10 tys. – 120 tys. PLN instrument niezbędny w pierwszych dwóch latach działalności nim podmioty zostaną „ ubankowione" – liczba przedsiębiorców którzy skorzystają z tej formy w okresie 5 lat to ok. 2000 firm (rocznie ok. 200 firm). Zakładany kapitał 20 mln. zł. przy założeniu, że może kapitał być obracany w okresie 7 lat.
- Grupa III pożyczek długoterminowych – termin spłaty 5- 7 lat – średnia wielkość pożyczki 65 tys. PLN - przedział pożyczek od 30 tys. PN – 300 tys. PLN – liczba przedsiębiorców którzy skorzystają z tej formy w okresie 5 lat to ok. 800. Zakładany kapitał to 25 milionów złotych

Kapitał poręczeniowy, powinien co najmniej w dwukrotności zwiększyć dostępność do finansowania zewnętrznego. Zakłada sie, że kapitał poręczeniowy i reporęczeniowy powinien w skali kraju kształtować się na poziomie 32 mn. zł. Powyższe wyliczenia oparto za założeniach iż poręczenia indywidualne udzielane będą do 80% wartości zaciąganego zobowiązania przez PES, zaś poręczenia portfelowe do 50% wartości zaciąganego zobowiązania przez PES.

Tab. 10. Środki na Działanie III.2. w okresie 2014-2020

rok	Ogółem środki finansowe	Środki krajowe						Środki zagraniczne	
		Ogółem	Środki publiczne						
			Ogółem	Budżet państwa	Budżet JST	Fundusze celowe	Środki prywatne	Ogółem	W tym UE
2014	26 397 143	7 440 000		-	-	-	7 440 000	18 957 143	18 957 143
2015	47 437 143	4 880 000		-	-	-	4 880 000	42 557 143	42 557 143
2016	42 437 143	4 880 000		-	-	-	4 880 000	37 557 143	37 557 143
2017	13 157 143			-	-	-	-	13 157 143	13 157 143
2018	3 557 143			-	-	-	-	3 557 143	3 557 143
2019	3 557 143			-	-	-	-	3 557 143	3 557 143
2020	3 557 143			-	-	-	-	3 557 143	3 557 143

Środki te będą umieszczone w Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8. zaś instytucją wdrażającą będzie Bank Gospodarstwa Krajowego.

W działaniu III.2. przewiduje się również możliwość realizowania projektów innowacyjnych w zakresie poszukiwania i tworzenia instrumentów finansowych, w wysokości 20 mln (5 projektów). Wsparcie to będzie odbywało się w ramach Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet 9.8 w ramach osi Priorytetowej III: Innowacje społeczne i współpraca ponadnarodowa. Podobnie w działaniu III.3. przewidziano kwotę 4 mln na projekty innowacyjne (2 projekty) dotyczące think-thanków.

Priorytet IV obejmuje wydatki związane z:

1) krajową koordynacją działań w zakresie ekonomii społecznej
2) koordynacją regionalną
3) wsparciem sieciowania podmiotów ekonomii społecznej

4) monitorowaniem rozwoju ekonomii społecznej.

Ad 1) Działanie IV.1. Wydatki na koordynację działań podejmowanych przez regiony na rzecz ekonomii społecznej i przedsiębiorczości społecznej. W puli tej mieszczą wydatki związane z działaniami Krajowego Komitetu Rozwoju (zarządzanie, ewaluacja, badania), wsparcie doradcze dla regionów (ROPS i OWES), oraz sfinansowanie kosztów akredytacji. Wydatki na te cel wynosić będą łącznie 27 mln zł. w tym:

- 23 mln zł. w Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8. z czego 8 mln przeznaczonych będzie na wszystkie kwestie związane z zarządzaniem, akredytacją, ewaluacją działań, zaś 15 mln zł na wsparcie doradcze i kompetencyjne regionów
- 4 mln zł z budżetu ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w ramach resortowego Programu MPiPS „Ekonomia społeczna".

Ad 2) Działanie IV.2 stanowią wydatki regionalne na zarządzanie politykami publicznymi w regionach, działania sieciujące, promowanie kooperacji z jednostkami samorządu terytorialnego. Na ten cel w ramach programu przeznacza się kwotę 123 mln. zł, z czego:

- 106 mln zł. w Regionalnych Programach Operacyjnych Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8.
- 15,9 mln zł. ze środków budżetu samorządu województwa (wkład 15%)

Ad. 3) Działanie IV.3. przewidziano kwotę 56 mln zł. na działania sieciujące sektor ekonomii społecznej, mające na celu wspieranie działań na rzecz samoorganizacji i federalizacji sektora, w tym w szczególności Izby Przedsiębiorców Społecznych, ogólnopolskich i regionalnych spotkań oraz innych platform współpracy, w tym jak również doradztwa i promocji działań, wspieranie tworzenia i funkcjonowania platform wymiany informacji na rzecz wzmocnienia powiązań sieciowych sektora, w tym portali internetowych oraz wydawnictw prasowych oraz wspieranie oddolnych systemów znaków jakości, certyfikacji; zmierzających do poprawy jakości usług i produktów podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, z czego:

- 32 mln zł. w Regionalnych Programach Operacyjnych Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8.
- 10 mln zł. ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich w Priorytecie IV.
- 2 mln ze środków prywatnych (20 % z 10 mln wkład organizacji do projektów FIO);
- 1 mln. zł z budżetu ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w ramach resortowego Programu MPiPS „Ekonomia społeczna",

Ad. 4) Działanie 4.4. obejmujące monitoring ekonomii społecznej obejmuje wydatki 18 mln zł., z czego 3,5 mln na poziomie krajowym w Programu Operacyjnego Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014-2020, Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8, zaś 14,4 mln zł. i w Regionalnych Programach Operacyjnych Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8.

Priorytet V programu obejmuje wydatki związane z edukacją:

W działaniu V.1. ekonomia społeczna jako element tożsamości kulturowej, przewiduje się wydatki 7 mln zł. w Regionalnych Programach Operacyjnych Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8, oraz 0,5 mln zł z budżetu ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w ramach resortowego Programu MPiPS „Ekonomia społeczna",

W działaniu V.2. obejmującym wsparcie edukacyjne dla środowisk lokalnych przewiduje się wydatki w kwocie 31,9 mln zł. z czego 29 mln. zł. w Regionalnych Programach Operacyjnych Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8, oraz 2,9 mln. zł. ze środków jednostek samorządu terytorialnego.

W ramach działania V.3. obejmującego kwestie edukacji na poziomie szkolnym i akademickim przewiduje się wydatkowanie 100 mln. zł ze środków europejskiego Funduszu Społecznego i 15 mln ze środków jednostek samorządu terytorialnego.

W ramach działania V.4. obejmującego model edukacji pozaformalnej dzieci i młodzieży przewiduje się wydatkowanie łącznie 166 mln zł., ż czego 60 mln będzie pochodziło ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich, 6 mln ze środków prywatnych (wkład organizacji oraz 100 mln zł ze środków

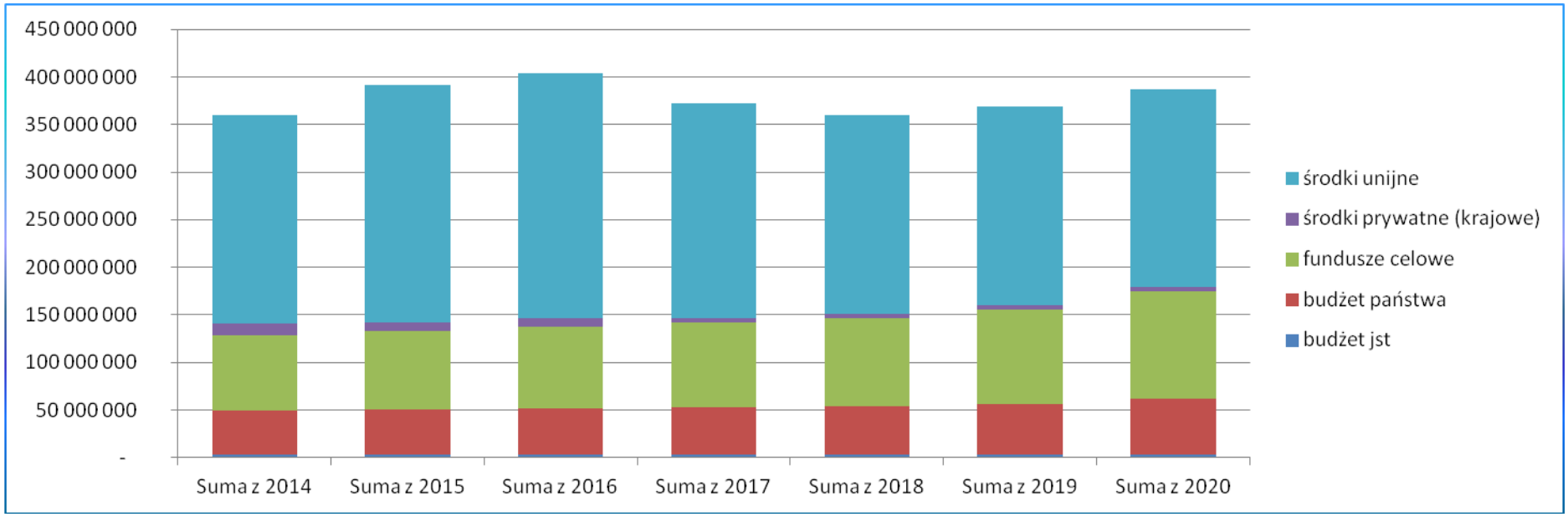
Europejskiego Funduszu Społecznego w Regionalnych Programach Operacyjnych Cel 9, Priorytet inwestycyjny 9.8.

Należy pamiętać, iż w priorytecie V plan wydatków ma charakter ramowy pozostawiając w ramach regionalnych programów operacyjnych przestrzeń do wyboru właściwych działań i określenia ich alokacji.

Plan finansowy KPRES

	Suma z 2014	Suma z 2015	Suma z 2016	Suma z 2017	Suma z 2018	Suma z 2019	Suma z 2020	
Priorytet I	**34 611 144**	**38 512 144**	**55 198 144**	**55 554 144**	**50 980 144**	**60 250 143**	**78 926 137**	**374 032 000**
Działanie I.1	14 571 429	14 571 429	14 571 429	14 571 429	14 571 429	14 571 428	14 571 427	
Działanie I.2	15 011 143	18 912 143	23 598 143	27 954 143	31 380 143	40 650 143	59 326 142	
Działanie I.3	5 028 572	5 028 572	5 028 572	5 028 572	5 028 572	5 028 572	5 028 568	
Działanie I.4	-	-	12 000 000	8 000 000	-	-	-	
Priorytet II	**1 142 857**	**1 142 857**	**1 142 857**	**1 142 857**	**1 142 857**	**1 142 857**	**1 142 858**	**8 000 000**
Działanie II.1	-	-	-	-	-	-	-	
Działanie II.2	1 142 857	1 142 857	1 142 857	1 142 857	1 142 857	1 142 857	1 142 858	
Priorytet III	**241 230 000**	**269 270 000**	**264 270 000**	**232 990 000**	**223 390 000**	**223 390 000**	**223 390 000**	**1 677 930 000**
Działanie III.1	165 690 000	165 690 000	165 690 000	165 690 000	165 690 000	165 690 000	165 690 000	
Działanie III.2	26 397 143	47 437 143	42 437 143	13 157 143	3 557 143	3 557 143	3 557 142	
Działanie III.3	44 000 000	46 000 000	46 000 000	44 000 000	44 000 000	44 000 000	44 000 000	
Działanie III.4	5 142 857	10 142 857	10 142 857	10 142 857	10 142 857	10 142 857	10 142 858	
Priorytet IV	**42 271 429**	**42 271 429**	**42 271 429**	**42 271 429**	**42 271 429**	**42 271 429**	**42 271 426**	**295 900 000**
Działanie IV.1	15 857 143	15 857 143	15 857 143	15 857 143	15 857 143	15 857 143	15 857 142	
Działanie IV.2	17 414 286	17 414 286	17 414 286	17 414 286	17 414 286	17 414 286	17 414 284	
Działanie IV.3	6 428 571	6 428 571	6 428 571	6 428 571	6 428 571	6 428 571	6 428 574	
Działanie IV.4	2 571 429	2 571 429	2 571 429	2 571 429	2 571 429	2 571 429	2 571 426	
Priorytet V	**45 761 429**	**45 771 429**	**45 771 429**	**45 771 429**	**45 771 429**	**45 772 429**	**45 780 426**	**320 400 000**
Działanie V.1	1 071 429	1 071 429	1 071 429	1 071 429	1 071 429	1 071 429	1 071 426	
Działanie V.2	4 557 143	4 557 143	4 557 143	4 557 143	4 557 143	4 557 143	4 557 142	
Działanie V.3	16 428 571	16 428 571	16 428 571	16 428 571	16 428 571	16 428 571	16 428 574	
Działanie V.4	23 704 286	23 714 286	23 714 286	23 714 286	23 714 286	23 715 286	23 723 284	
Łącznie	**365 016 859**	**396 967 859**	**408 653 859**	**377 729 859**	**363 555 859**	**372 826 858**	**391 510 847**	**2 676 262 000**

Finansowanie KPRES według źródeł

Źródła	Suma z 2014	Suma z 2015	Suma z 2016	Suma z 2017	Suma z 2018	Suma z 2019	Suma z 2020	Suma
budżet jst	3 142 858	3 142 858	3 142 858	3 142 858	3 142 858	3 142 858	3 142 852	22 000 000
budżet państwa	37 185 430	38 422 430	39 586 430	40 786 430	40 786 430	43 187 430	48 145 420	288 100 000
fundusze celowe	79 590 000	82 254 000	85 776 000	88 932 000	92 358 000	99 228 000	112 944 000	641 082 000
środki prywatne (krajowe)	12 470 000	9 920 000	9 920 000	5 040 000	5 040 000	5 039 999	5 050 001	52 480 000
środki z budżetu UE	232 628 571	263 228 571	270 228 571	239 828 571	222 228 571	222 228 571	222 228 574	1 672 600 000
Razem	365 016 859	396 967 859	408 653 859	377 729 859	363 555 859	372 826 858	391 510 847	2 676 262 000

Finansowanie KPRES według priorytetów:

Wartości	Priorytet I	Priorytet II	Priorytet III	Priorytet IV	Priorytet V	Suma końcowa
Suma z 2014	34 611 144,00	1 142 857,00	241 230 000,00	42 271 429,00	45 761 429,00	365 016 859,00
Suma z 2015	38 512 144,00	1 142 857,00	269 270 000,00	42 271 429,00	45 771 429,00	396 967 859,00
Suma z 2016	55 198 144,00	1 142 857,00	264 270 000,00	42 271 429,00	45 771 429,00	408 653 859,00
Suma z 2017	55 554 144,00	1 142 857,00	232 990 000,00	42 271 429,00	45 771 429,00	377 729 859,00
Suma z 2018	50 980 144,00	1 142 857,00	223 390 000,00	42 271 429,00	45 771 429,00	363 555 859,00
Suma z 2019	60 250 143,00	1 142 857,00	223 390 000,00	42 271 429,00	45 772 429,00	372 826 858,00
Suma z 2020	78 926 137,00	1 142 858,00	223 390 000,00	42 271 426,00	45 780 426,00	391 510 847,00
Razem	**374 032 000,00**	**8 000 000,00**	**1 677 930 000,00**	**295 900 000,00**	**320 400 000,00**	**2 676 262 000,00**

Załącznik nr 1

Wskaźniki osiągnięcia rezultatów na poziomie działań

Priorytet I. Ekonomia społeczna na społecznie odpowiedzialnym terytorium

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
Działanie I.1	Liczba/odsetek gmin które wdrożyły nowy system programowania polityki społecznej	Ocena zasobów	Wprowadzenie do roku 2016 we wszystkich gminach i powiatach nowego systemu programowania polityki społecznej wraz z systemem konsultacji społecznych	100% gmin
	Liczba/odsetek Powiatów, które wdrożyły nowy system programowania polityki społecznej	Ocena	Wprowadzenie do roku 2016 we wszystkich gminach i powiatach nowego systemu programowania polityki społecznej wraz z systemem konsultacji społecznych	100% gmin
	Liczba/odsetek RDPP powołanych w gminach i powiatach	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Stworzenie do roku 2020 w 50% gmin i 30% powiatów rad działalności pożytku publicznego	50% gmin i 30% powiatów
Działania I.2.	Liczba aktywnych organizacji obywatelskich	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Zwiększenie liczby aktywnych organizacji obywatelskich o 20 tys. w stosunku do roku 2010	20 tys.
	Liczba JST, które zrealizowały minimum jedną procedurę inicjatywy lokalnej	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Wprowadzenie w 90% JST procedur realizowania inicjatywy lokalnej;	90% JST stosujące inicjatywę lokalną
	Liczba JST, które wprowadziły możliwość realizacji	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Wprowadzenie w 90% JST procedur realizowania	90% JST stosujące inicjatywę lokalną

	inicjatywy lokalnej		inicjatywy lokalnej	
	Liczba inicjatyw lokalnych realizowanych przez JST	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Zwiększenie liczby inicjatyw lokalnych do co najmniej 1000 rocznie	1000 inicjatyw lokalnych rocznie
	Liczba/odsetek gmina posiadających szczegółowe określenie trybu i kryteriów oceny realizacji zadania publicznego w ramach IL	Sprawozdanie MPIPS/ocena zasobów	Określony tryb i szczegółowe kryteria oceny wniosków o realizację zadania publicznego w ramach inicjatywy lokalnej w 100% gmin	100%
	Średni czas niezbędny do rejestracji poszczególnych rodzajów podmiotów	KRS	Maksymalny czas niezbędny do rejestracji organizacji od momentu złożenia kompletnych dokumentów do uzyskania wpisu 7 dni	7 dni
Działania I.3.	Liczba/odsetek jst, które rozliczają minimum 1 zadanie publiczne na podstawie rezultatów.	Ocena zasobów/ sprawozdanie MPIPS	Wprowadzenie w 30% JST rozliczanie realizacji zadań na podstawie rezultatów	30% jst
	Kwota na zadania publiczne przekazywana przez jst w trybie konkursowym podmiotom ekonomii społecznej	Sprawozdanie MPIPS/OCENA ZASOBÓW	Zwiększenie realizacji zadań publicznych zlecanych w trybie konkursowym przez jednostki samorządu terytorialnego podmiotom ekonomii społecznej do 3,5 mld z budżetów jednostek samorządu terytorialnego;	3,5 mld rocznie
	Odsetek/ liczba zadań zlecanych PES	Sprawozdanie MPIPS/OCENA ZASOBÓW	Zwiększenie liczby powierzanych zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej do 20% zadań zlecanych	20% zadań

			w trybie konkursowym	
	Wartość/odsetek zadań zlecanych PES	Sprawozdanie MPIPS/OCENA ZASOBÓW	Zwiększenie liczby powierzanych zadań publicznych podmiotom ekonomii społecznej do 20% zadań zlecanych w trybie konkursowym	20% zadań
	Liczba osób zatrudnionych w PES nie będących PS	Sprawozdanie MPIPS/OCENA ZASOBÓW	Zwiększenie zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej nie będących przedsiębiorstwami o 40 tys. osób w stosunku do 2010	40 tys.
Działania I.4.	Liczba nowopowstałych miejsc pracy w PS	Sprawozdanie do Izby PS	Utworzenie 10 tys. miejsc pracy w PES dla osób w wieku 50+	10 tys.
		Sprawozdanie do Izby	Utworzenie 10 tys. miejsc pracy w PES dla młodzieży	10 tys.
		Sprawozdanie do Izby	Powstanie 20 tys. miejsc pracy związanych ze świadczeniem usług polityki rodzinnej i opiekuńczych	20 tys.
		Sprawozdanie do Izby	Powstanie 5 tys. zielonych miejsc pracy	5 tys.
	Wykorzystanie minimum 1 instrumentu z obszaru ekonomii społecznej w obszarze działań PUP i PCPR (w rozbiciu na poszczególne instytucje)	monitoring	Problematyka ekonomii społecznej włączona do działań wszystkich urzędów pracy i ośrodków pomocy społecznej	100 %

Priorytet II. Działania regulacyjne w zakresie ekonomii społecznej

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
Działanie II.2.	Odsetek przeszkolonych pracowników RIO odpowiedzialnych za zamówienia publiczne	Sprawozdania z działania RIO	przeszkolenie do 2020 pracowników Regionalnych Izb Obrachunkowych odpowiedzialnych za kontrole w jednostkach samorządu terytorialnego oraz 30% pracowników jednostek samorządu terytorialnego odpowiedzialnych za zamówienia publiczne	30%
	Odsetek społecznych zamówień publicznych w stosunku do zamówień publicznych ogółem	Sprawozdanie UZP	Osiągnięcie w 2020 roku 15% poziomu „społecznych" zamówień publicznych na szczeblu krajowym mierzonego w oparciu o metodologię UZP	15%
	Liczba/odsetek jst stosujących klauzle społeczne Liczba/odsetek jst stosujących zamówienia zastrzeżone Wartość zamówień publicznych w których zastosowano klauzule społeczne Wartość zamówień publicznych w których	Ocena zasobów/ sprawozdanie dla UZP	Stosowanie klauzul społecznych w zamówieniach publicznych lub/i zamówień zastrzeżonych przez co najmniej 30% jednostek samorządu terytorialnego w 2020 roku	30%

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
	zastosowano zamówienia zastrzeżone			

Priorytet III. System wsparcia ekonomii społecznej

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
Działania III.1.	Liczba miejsc pracy powstałych w PS w wyniku udzielonych dofinansowań	Sprawozdanie do Izby PS Sprawozdanie z działania OWES	Powstanie 38,5 tys. miejsc pracy w PS w wyniku udzielonych dofinansowań	38,5 tys. miejsc pracy
	Liczba/odsetek miejsc pracy powstałych w PS w wyniku udzielonych dofinansowań a utrzymanych dłużej niż rok	Sprawozdanie do Izby PS Sprawozdanie z działania OWES	Powstanie 35 tys. miejsc pracy w PS w wyniku udzielonego wsparcia	90%
Działania III.2.	Liczba regionalnych funduszy pożyczkowych	BGK/ROPS/RPO	Wyłonienie 16 funduszy pożyczkowych oraz funduszy poręczeniowych obejmujących wszystkie województwa	16
	Liczba regionalnych funduszy poręczeniowych	BGK/ROPS/RPO	Wyłonienie 16 funduszy pożyczkowych oraz funduszy doręczeniowych obejmujących wszystkie województwa;	16
	Liczba PS powstałych w ramach venture Capital	Operatorzy VC, sprawozdanie do Izby PS	200 przedsiębiorstw społecznych powstałych w ramach instrumentu socjal venture capital	200
	Liczba firm powstałych w ramach VC działających dłużej niż	Operatorzy VC, sprawozdanie do	200 przedsiębiorstw społecznych powstałych w	180

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
	rok	Izby PS	ramach instrumentu ramach socjal venture capital	
	Liczba/wartość udzielonych pożyczek	Sprawozdanie z działania funduszy	300 projektów realizowanych przy wsparciu przedsiębiorstw społecznych pożyczkami podporządkowanymi	
	Liczba/wartość/odsetek pożyczek zagrożonych	Sprawozdanie z działania funduszy	300 projektów realizowanych przy wsparciu przedsiębiorstw społecznych pożyczkami podporządkowanymi	
	Liczba/wartość/odsetek pożyczek zwróconych	Sprawozdanie z działania funduszy	300 projektów realizowanych przy wsparciu przedsiębiorstw społecznych pożyczkami podporządkowanymi	
	Liczba/wartość udzielonych pożyczek	Sprawozdanie z działania funduszy	wsparcie 2000 przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej pożyczkami krótkoterminowymi	
	Liczba/wartość/odsetek pożyczek zagrożonych	Sprawozdanie z działania funduszy	wsparcie 2000 przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej pożyczkami krótkoterminowymi	
	Liczba/wartość/odsetek pożyczek zwróconych	Sprawozdanie z działania funduszy	wsparcie 2000 przedsiębiorstw społecznych i podmiotów ekonomii społecznej pożyczkami krótkoterminowymi	
	Liczba/wartość udzielonych pożyczek	Sprawozdanie z działania	wsparcie 800 przedsiębiorstw społecznych	

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
		funduszy	pożyczkami długoterminowymi	
	Liczba/wartość/odsetek pożyczek zagrożonych	Sprawozdanie z działania funduszy	wsparcie 800 przedsiębiorstw społecznych pożyczkami długoterminowymi	
	Liczba/wartość/odsetek pożyczek zwróconych	Sprawozdanie z działania funduszy	wsparcie 800 przedsiębiorstw społecznych pożyczkami długoterminowymi	
	Liczba/wartość udzielonych poręczeń	Sprawozdanie z działania funduszy		
Działania III.3.	Liczba wypracowanych koncepcji projektów systemowych w ramach RPO	RPO/ROPS	Wypracowana każdym województwie do 2014 koncepcja sieci usług ekonomii społecznej finansowanych z Regionalnego Programu Operacyjnego	16
	Liczba sieci obejmujących swym zasięgiem cały region.	RPO/ROPS	Stworzenie do 2015 w każdym województwie sieci usług wparcia ekonomii społecznej posiadających akredytację ministra pracy i polityki społecznej	16
	Liczba akredytowanych OWES-ów	Operator systemu certyfikacji	W każdym regionie działają certyfikowane OWES-y w liczbie zgodnej z założeniami regionalnych planów	
	Liczba partnerstw w których zaangażowany jest OWES	Sprawozdanie z działania OWES	Każdy OWES jest zaangażowany w minimum jedno powiatowe partnerstwo	379

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
	Liczba projektów wygenerowanych w ramach animowanych przez OWES Partnerstw	Sprawozdanie z działania OWES	Każde partnerstwo generuje na poziomie powiatu minimum 1 projekt	379
	Liczba nowych podmiotów PES założonych w wyniku działalności OWES	Sprawozdanie z działania OWES	Minimum dwa PES w każdym powiecie w którym działa OWES	758
	Liczba NGO działających dłużej niż rok, które w wyniku działania OWES zaczęły prowadzić działalność gospodarczą	Sprawozdanie z działania OWES	Minimum jedno ekonomizowane NGO w każdym powiecie w którym działa OWES	379
	Liczba PS założonych w wyniku działalności OWES	Sprawozdanie z działania OWES	Minimum dwa PS w każdym powiecie w którym działa OWES	758
	Liczba miejsc pracy stworzona w wyniku działalności OWES	Sprawozdanie z działania OWES	W wyniku działalności OWES w każdym regionie powstanie minimum 3000 miejsc pracy	3000 w każdym regionie
	Odsetek PES, które postały w wyniku działalności OWES a działają dłużej niż rok	Sprawozdanie z działania OWES	Minimum 70% PES działa dłużej niż rok	70%
	Odsetek PS założony w wyniku działania OWES, które po roku czasu posiadają dodatni wynik finansowy	Sprawozdanie z działania OWES	Minimum 70% PES działa dłużej niż rok	70%
	Liczba PES, w których wdrożono Program rozwoju	Sprawozdanie z działania OWES	Na terenie każdego z powiatów wdrożono rocznie minimum 4 programy rozwoju PES	1516
	Liczba PES w których wdrożono Program restrukturyzacji	Sprawozdanie z działania OWES	Na terenie każdego z powiatów wdrożono rocznie minimum 1 program restrukturyzacji PES	379 rocznie

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
	Liczba działających organizacji Think-thank-owych	KSES	Działają minimum 2 organizacje o charakterze think-thank-oym	2
Działania III.4.	Liczba/odsetek klastrów których członkiem jest minimum 1 przedsiębiorstwo społeczne	ROPS	70% dotychczasowych klastrów posiada wśród swoich członków minimum 1 przedsiębiorstwo społeczne	119
	Liczba klastrów dedykowanych podmiotom ekonomii społecznej	ROPS	Powstanie 3 klastrów z wiodącymi PS/PES	3
	Liczba systemów franczyzowych	KSES/operatorzy franczyzy	Działające minimum 4 systemy franczyzowe zrzeszające minimum 60 podmiotów	4
	Liczba podmiotów zrzeszonych w systemach franczyzowych	KSES/operatorzy franczyzy	Działające minimum 4 systemy franczyzowe zrzeszające minimum 60 podmiotów	60
	Liczba strategii posiadających instrumenty dla rozwoju PES/PS	RPO/ROPS	Strategie CLLD i ZIT posiadają instrumenty dla rozwoju PES	
	Odsetek doradców przeszkolonych w zakresie ES	MRIRW	100% przeszkolonych doradców ODR i TZD w zakresie ekonomii społeczne	100%
	Liczba PS współpracujących z uczelniami wyższymi	Sprawozdanie do izby	30% PS współpracuje z uczelniami wyższymi	30%
	Odsetek PES działających w sieciach partnerskich	Ocena zasobów	100% PES działa w sieciach partnerskich	100%
	Odsetek LGD których członkami jest	LGD /ROPS	80 % LGD posiada wśród swoich	80%

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
	minimum 1 PES		członków minimum 1 PES	
	Liczba osób, które ukończyły studia podyplomowe	Sprawozdanie realizatorów studiów		100 osób rocznie
	Liczba PS poddanych restrukturyzacji	Sprawozdanie z działania OWES	Na terenie każdego z powiatów wdrożono rocznie minimum 1 programy restrukturyzacji PES	379 rocznie
	Liczba PS biorących udział w targach i misjach zagranicznych	Sprawozdanie z działania PS	Minimum 10% PS bierze udział w misjach i targach zagranicznych	10%
	Liczba wydarzeń o charakterze targowym w Polsce dedykowanych PS	ROPS/OWES	W każdym regionie odbywa się wydarzenie o charakterze Targowym dedykowane PS	16 rocznie

Priorytet IV Włączenie ekonomii społecznej do głównego nurtu polityk publicznych na poziomie krajowym i regionalnym

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
Działanie IV.2, IV.3.	Kwota środków wydatkowanych w ramach regionalnego programu ES	ROPS	Wdrożenie do realizacji w każdym województwie regionalnych programów ekonomii społecznej	
	Liczba podmiotów będących członkami izby	Dane Izby	Stworzenie do 2015 Izby Przedsiębiorców Społecznych	379*2
	Liczba systemów znaków jakości i certyfikacji	ROPS		
	Liczba uzyskanych	Operatorzy znaków jakości		

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
	Odsetek PES zrzeszonych w minimum jednej organizacji sieciowej	Sprawozdanie PS/Ocena zasobów	Minimum 40% PES przynależy do przynajmniej jednej organizacji sieciowej	40%
	Liczba OSES	KSES	Co roku organizowane są Ogólnopolskie Spotkania Ekonomii Społecznej	7
	Liczba uczestników OSES	KSES	Co roku organizowane są Ogólnopolskie Spotkania Ekonomii Społecznej	400 rocznie
Działania IV.4.	Liczba raportów branżowych GUS w zakresie ES	GUS	Stworzenie do 2015 w ramach GUS jednolitego systemu badania ekonomii społecznej	1
	Liczba raportów	MPiPS	Przygotowanie trzech dwuletnich raportów o rozwoju ekonomii społecznej	3
	Liczba raportów regionalnych dotyczących kondycji sektora ES	ROPS	Przygotowanie trzech dwuletnich raportów o rozwoju ekonomii społecznej	16 x 3

Priorytet V Edukacja dla ekonomii społecznej

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
Działania V.1. **V.2.** **V.3,** **V.4.**	Liczba projektów badawczych w obszarze ekonomii społecznej realizowanych przez osoby rozpoczynające karierę naukową nieposiadające stopnia naukowego doktora (program Preludium)	NCN	Rozwój myśli polskiej ekonomii społecznej w oparciu o zasoby naukowe polskich uczelni	2 programy badawcze rocznie

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
	Liczba projektów badawczych w obszarze ekonomii społecznej realizowane przez osoby posiadające minimum stopnień naukowego doktora (programy Maestro, Sonata Bis, Harmonia)	NCN	Rozwój myśli polskiej ekonomii społecznej w oparciu o zasoby naukowe polskich uczelni	2 programy badawcze rocznie
	Liczba projektów w obszarze ekonomii społecznej realizowanych przez NCBIR	NCBIR	Rozwój myśli polskiej ekonomii społecznej w oparciu o zasoby naukowe polskich uczelni	1 projekt rocznie
	Liczba realizowanych projektów przez MSZ	MSZ	Upowszechnienie polskiego dorobku ES wśród krajów objętych programem pomocy rozwojowej	3 rocznie
	Liczba/Odsetek przeszkolonych członków RPP	Monitoring działań	Przeszkolenie do 2020 roku 100% członków rad pożytku publicznego, oraz 50% członków komisji polityki społecznej gmin, powiatów i województw w zakresie działań sprzyjających rozwojowi ekonomii społecznej	100% członków
	Liczba/Odsetek przeszkolonych członków komisji polityki społecznej gmin, powiatów i województw	Monitoring działań		50% członków
	Liczba edycji studiów podyplomowych	MNiSW	Realizacja w cyklach dwuletnich co najmniej 16 uczelniach studiów podyplomowych w zakresie ekonomii społecznej	16 x 3 edycje
	Liczba uczestników studiów podyplomowych	MNiSW		16 x 3 x 40
	Odsetek szkół poszczególnych rodzajów w których działają spółdzielnie uczniowskie		W 10% szkół podstawowych i ponadpodstawowych działają spółdzielnie uczniowskie lub inne formy kooperatywnej przedsiębiorczości	10%

Działanie	Wskaźnik	Źródło danych	Rezultat	Wartość docelowa / roczna
	Liczba wspartych projektów z zakresu tworzenia PS „na próbę”		Wsparcie nowych 500 projektów „przedsiębiorstw społecznych na próbę” Akademickich Inkubatorów Przedsiębiorczości.	500
	Liczba wspartych grup młodzieżowych	Na podstawie sprawozdań funduszy	stworzenie 12 Regionalnych Funduszy Młodzieżowych, które obejmą wsparciem grupy młodzieżowe z 90% powiatów i 75% gmin w kraju	

Załącznik 2

Szczegółowe warunki udzielania pożyczek i poręczeń w ramach krajowego programu rozwoju ekonomii społecznej po 2014 r.

(Priorytet IIII. Działanie III.2. Zwrotne Instrumenty finansowe)

Spis treści :

I Wprowadzenie

II Wybór Pośredników Finansowych

III Zasady udzielania pożyczek i poręczeń

1 pożyczki

2 poręczenia

3 opiekun biznesowy

IV Katalog podmiotów uprawnionych – Kryteria PES

V Ogólne procedury udzielania pożyczek

VI podsumowanie i rekomendacje

I. Wprowadzenie

Przygotowując instrumenty pożyczkowe dla przedsiębiorstw ekonomii społecznej należy uwzględnić specyfikę tych podmiotów. W przeciwieństwie do innych przedsiębiorstw które w swojej działalności kierują się wyłącznie rachunkiem ekonomicznym i których nadrzędnym celem jest osiąganie zysku, dla PES dodatkowym celem lub równorzędnym jest spełnianie określonych funkcji społecznych, głównie tworzenie miejsc pracy dla osób wykluczonych. Dlatego dostępna na rynku oferta zarówno banków jak oraz funduszy pożyczkowych nie uwzględnia tej specyfiki i jest ukierunkowana na typowe przedsiębiorstwa, co wiąże się z wymogami dotyczącymi oceny zdolności kredytowej i związanych z tym wskaźników uwzględniających tylko wyniki ekonomiczne (obroty, przychody, stopa zysku itp. Istotnym elementem jest także ocena ryzyka, które w przypadku PES jest wyższe a co za tym idzie konieczność ustanawiania zabezpieczeń, którym PES nie są w stanie podołać.

Mając powyższe na uwadze nie uda się stworzyć skutecznych narzędzi pożyczkowych bez interwencji środków publicznych, które w części pomogą sfinansować „społeczny element „ działalności PES którego nie sfinansują banki ani inne środki prywatne, oraz pozwolą zniwelować część ryzyka.

Oferta pożyczkowa dla PES musi być tak skonstruowana aby odpowiadała na zapotrzebowanie tej grupy przedsiębiorstw , szczególnie musi uwzględniać finansowanie tych obszarów działalności które są typowe bądź niezbędne i dominujące w ich działalności.

Proponowane instrumenty finansowe powinny być zróżnicowane pod względem okresu finansowania, kosztów finansowania, wysokości finansowania w zależności od celu przeznaczenia środków finansowych oraz okresu funkcjonowania przedsiębiorstwa

Biorąc pod uwagę , że zysk nie jest nadrzędnym celem działalności PES, zrozumiałe jest, że możliwości generowania przychodów niezbędnych do spłaty zobowiązań z tytułu zaciągniętych pożyczek w większości przypadków są mniejsze niż innych przedsiębiorstw. Dlatego też w przypadku finansowanie PES konieczne jest stosowanie preferencji zmniejszających te obciążenia.

Naszym zdaniem w finansowaniu PES należy zastosować trzy podstawowe formy :

- pożyczki w tym pożyczki połączone z elementami pomocy bezzwrotnej

- poręczenia

II. Wybór pośredników finansowych

Wyboru pośredników finansowych powinien dokonać operator wybrany przez Instytucję Zarządzającą. Operatorem powinna być instytucja mająca doświadczenie w realizacji programów dotyczących instrumentów inżynierii finansowej. Wydaję się , że najlepiej ten warunek spełniają Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości i Bank Gospodarstwa Krajowego.

Pośrednicy finansowi powinni być wybrani w otwartych konkursach przy zastosowaniu następujących kryteriów :

- są podmiotami spełniającymi warunki o których mowa w art. 44 rozporządzenia (WE) nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu regionalnego , Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności
- posiadają doświadczenie w udzielaniu pożyczek bądź poręczeń dla MMiŚP ,
- dysponują odpowiednim potencjałem technicznym i organizacyjnym niezbędnym do realizacji zadań,
- zatrudniają osoby posiadające wiedzę i doświadczenie w zakresie zarządzania instytucją udzielającą pożyczek lub poręczeń, udzielania pożyczek lub poręczeń oraz windykacji należności
- zapewnią doradztwo związane z funkcjonowaniem podmiotów ekonomii społecznej,

Dodatkowymi elementami oceny powinny być :

- jakość dotychczasowego portfela pożyczek/ poręczeń,
- zasięg działania funduszu : lokalny, regionalny , subregionalny, krajowy,
- procedury udzielania, monitoringu i windykacji pożyczek/poręczeń,
- kryteria oceny wniosków (narzędzia informatyczne),
- koszty udzielania pożyczek/poręczeń(prowizje, oprocentowanie , inne opłaty),
- działania informacyjno-promocyjne,
- dostępność podmiotów do pożyczek : filie, punkty przyjmowania wniosków, wnioski on line

III. Zasady udzielania pożyczek i poręczeń

1. Pożyczki

Warunki udzielania pożyczek powinny być zróżnicowane w zależności od celu finansowania

1) Pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej (utworzenie PES) oraz finansowanie jego fazy rozwoju – do 1 roku działalności
   Pożyczki takie obarczone są dużym ryzykiem związanym z utrzymaniem się takiego przedsiębiorstwa na rynku oraz ograniczonymi przychodami przy dużych kosztach początkowych co ma wpływ na możliwości spłaty takiej pożyczki. Dlatego pożyczki takie powinny być :
   - stosunkowo nieduże max 50.000 zł,
   - rozłożone na dłuższy okres do 5 lat
   - uwzględniać okres karencji w spłacie kapitału do 6 m-cy,
   - preferencyjnie oprocentowane np. 2% (pomoc de minimis)
2) Pożyczki obrotowe (zachowanie płynności finansowej), możliwość finansowania środków obrotowych ale także bieżących zobowiązań, płac , podatków, i innych opłat:
   - pożyczki dla PES działających minimum 12 miesięcy na rynku,
   - max wysokość pożyczki 50.000 zł,
   - okres spłaty do 3 lat,

- karencja spłaty kapitału do 6 m-cy,

- oprocentowanie preferencyjne np. 4 % (pomoc de minimis).

3) Pożyczki inwestycyjne (rozwojowe)
- pożyczki dla PES działających minimum 12 miesięcy na rynku, dodatni wynik działalności gospodarczej

- max wysokość pożyczki 500.000 zł

- okres spłaty do 7 lat

- karencja w spłacie kapitału do 1 roku,

- oprocentowanie rynkowe

(należy zauważyć , że obecnie oprocentowanie rynkowe które mogą stosować fundusze w oparciu o Komunikat KE w sprawie ustalania stóp procentowych może wynosić około 6-7 %,co jest znacznie poniżej stóp proponowanych przez banki, ponadto zakłada się , że finansowana inwestycja powinna generować przychody na poziomie pozwalającym spłacić pożyczkę).

4) Pożyczki projektowe – finansowanie pomostowe w przypadku realizacji projektów unijnych lub innych finansowanych ze środków publicznych:

- pożyczki dla PES działających minimum 12 miesięcy na rynku

- max wysokość pożyczki do 500.000 zł,

- okres spłaty do 5 lat ale nie dłużej niż 6 miesięcy po zakończeniu projektu,

- karencja – dostosowana do warunków płatności w projekcie , nawet z możliwością jednorazowej spłaty

- oprocentowanie rynkowe

5) Pożyczki na tworzenie miejsc pracy
- pożyczki dla PES działających minimum 24 miesiące na rynku

- max 40.000 zł na jedno miejsce pracy ale nie więcej niż 200.000 zł

- okres spłaty do 4 lat

Część dotacyjna :

a) Pokrycie kosztów odsetek od pożyczki za cały okres,
(oprocentowanie rynkowe)

b) Umorzenie części pożyczki (50% przy utrzymaniu miejsc pracy przez 24 miesiące
(oprocentowanie preferencyjne np. 2-4 %)

2. Poręczenia

System poręczeń dla przedsiębiorstw ekonomii społecznej powinien obejmować wszystkie rodzaje pożyczek udzielanych przez fundusz pożyczkowe oraz kredyty udzielane przez banki.

Max wysokość poręczenia – 80 % wartości pożyczki (kredytu)

Prowizja jednorazowa preferencyjna maksymalnie 1 % (de minimis)

3. Opiekun biznesowy

Mając na uwadze skuteczność finansowania zwrotnego, przedsiębiorstwom społecznym należy razem z pożyczką i/lub poręczeniem zapewnić opiekuna biznesowego. Opiekun biznesowy PES będzie współpracował z funduszem pożyczkowym/poręczeniowym przy ocenie wniosku od strony wykonalności pomysłu jako przedsięwzięcia społecznego, będzie organizował cykliczne spotkania biznesowo-doradcze z zarządem PES w okresie spłaty pożyczki, okresu poręczenia. Funkcja i zakres pracy opiekuna biznesowego określony będzie w umowie o udzieleniu finansowania zwrotnego.

IV. Katalog podmiotów uprawnionych

Uprawnionymi do otrzymywania pożyczek i poręczeń są:

- Przedsiębiorstwa społeczne
- Podmioty ekonomii społecznej prowadzące działalność gospodarczą lub prowadzące działalność odpłatną pożytku publicznego

V. Ogólne procedury udzielania pożyczek

1. Pożyczkę mogą otrzymać podmioty które:
    a) prowadzą działalność gospodarczą, działalność statutową odpłatną lub nieodpłatną,
    b) złożą odpowiedni wniosek wraz z wymaganą dokumentacją,
    c) przedstawią odpowiednie zabezpieczenie pożyczki,
    d) zobowiążą się do wykorzystania pożyczki na wskazany we wniosku cel,
    e) posiadają zdolność do spłaty pożyczki wraz z odsetkami w umówionym terminie spłaty,
    f) nie jest w stosunku do nich prowadzone postępowanie układowe, likwidacyjne lub upadłościowe,
    g) nie mają zaległości w zapłacie podatków i składek na ZUS,
    h) techniczne, ekonomiczne i finansowe założenia wynikające z przedstawionych informacji o przedsięwzięciu rokują ich terminowe wykonanie,
    i) w przypadku pożyczki na cele inwestycyjne zapewnią udział środków własnych na poziomie minimum 5 % ogólnej wartości realizowanego przedsięwzięcia,

2. Pożyczka może być przeznaczona w szczególności na :
    a) nabycie środków trwałych,
    b) budowę, przebudowę, adaptację lub modernizację środków trwałych,
    c) zakup wyposażenia,
    d) zakupy materiałów, surowców i usług niezbędnych dla realizacji założonego przedsięwzięcia,
    e) zakup oprogramowania i wartości niematerialnych
    f) pokrycie kosztów innych wydatków bezpośrednio związanych z prawidłową instalacją i uruchomieniem sprzętu,
    g) prefinansowanie przedsięwzięć mających przyznane środki w ramach projektów krajowych, unijnych i innych
    h) pokrycie kosztów bieżącej działalności PES.
3. Warunki udzielania pożyczek
    a) warunki udzielania i spłaty pożyczki określa umowa pożyczki zawierana z beneficjentem.
    b) wysokość pożyczki nie może przekroczyć 3% kapitałów własnych funduszu
    c) maksymalna koncentracja zaangażowania pożyczek udzielonych przez fundusz jednemu podmiotowi nie może przekraczać 5% wartości kapitałów własnych funduszu.
    d) beneficjent może otrzymać sześciomiesięczny okres karencji wyłącznie na spłatę rat kapitałowych (odsetki od pożyczki są spłacane na bieżąco). Na wniosek beneficjenta, za

zgodą funduszu okres karencji może zostać przedłużony maksymalnie do dwunastu miesięcy. Okres karencji jest wliczany do okresu spłaty pożyczki.

e) pożyczki wraz z odsetkami są spłacane w ratach, zgodnie z ustalonym dla każdego beneficjanta harmonogramem spłat.

f) pożyczki udzielone przez fundusz na warunkach rynkowych są oprocentowane nie niżej niż według stopy referencyjnej Komisji Europejskiej (Komunikat KE - Dziennik Urzędowy UE C 14/6). Podstawą obliczenia stopy referencyjnej jest stopa bazowa oraz marża, której wysokość jest uzależniona od ratingu danego podmiotu oraz poziomu zabezpieczeń spłaty pożyczki. Oprocentowanie jest stałe w całym okresie pożyczki i naliczane od dnia jej uruchomienia.

g) fundusz może zrestrukturyzować udzieloną pożyczkę, na pisemny wniosek Pożyczkobiorcy, pod warunkiem że:

- łączny okres spłaty zrestrukturyzowanego zobowiązania tj. od dnia zawarcia umowy pożyczki do dnia spłaty zobowiązania nie będzie dłuższy niż 96 miesięcy,
- zostaną ustanowione odpowiednie do wydłużonego okresu spłaty oraz wysokości zrestrukturyzowanego zobowiązania zabezpieczenia spłaty pożyczki,
- pożyczkobiorca wykorzystał pożyczkę zgodnie z jej przeznaczeniem określonym w umowie pożyczki.

4. Zabezpieczenie udzielanych pożyczek może stanowić :

a) weksle własny in blanco wraz z deklaracja wekslową – obligatoryjnie,

b) poręczenie funduszu poręczeniowego

c) poręczenie osób trzecich,

d) poręczenie instytucji finansowych,

e) hipoteka,

f) przewłaszczenie rzeczy ruchomych na zabezpieczenie wraz z cesją polisy ubezpieczeniowej,

g) sądowy zastaw rejestrowy,

h) zastaw na akcjach lub udziałach,

i) kaucja środków pieniężnych na lokacie,

j) przelew wierzytelności,

k) akt notarialny o dobrowolnym poddaniu się pożyczkobiorcy i poręczycieli rygorowi egzekucji na podstawie art. 777 §1 k.p.c.,

VI. Podsumowanie i rekomendacje

Wdrożenie instrumentów finansowania zwrotnego dla przedsiębiorstw społecznych powinno uwzględniać dotychczasowe doświadczenia funduszy pożyczkowych i poręczeniowych, realizacje pilotażowych programów pożyczkowych i poręczeniowych dedykowanych organizacjom pozarządowym oraz spółdzielniom socjalnym (poręczenia DAR.S.A w Działdowie, pożyczki Fundacji NIDA dla organizacji pozarządowych uczestniczących w programie PRW LEADER „małe projekty") oraz wyniki pilotażu programu pożyczkowego realizowanego przez TISE.

W szczególności należy zaplanować dogodny dla przedsiębiorstw społecznych system dystrybucji pożyczek i poręczeń, poprzez regionalnych operatorów współpracujących z doradcami funduszy pożyczkowych i poręczeniowych oraz ośrodkami wspierania ekonomii społecznej, którzy będą pomocni w badaniu wiarygodności kredytowej przedsiębiorstwa społecznego.

Konieczne jest wprowadzenie instytucji „opiekuna biznesowego" w okresie finansowani a zwrotnego, który będzie na bieżąco reagował na potrzeby przedsiębiorstwa społecznego w zakresie analiz rynków zbytu, marketingu, organizacji pracy, etc..

Przy realizacji projektu pożyczek i poręczeń należy skorzystać z programu pilotażowego udzielania pożyczek dla PES realizowanego przez BGK. Program ten ma charakter pilotażowy i jednym z zadań jest przetestowanie jego założeń pod kątem przygotowania następnych programów.

W większym stopniu należy także uwzględnić doświadczenie i rozwiązania stosowane obecnie przez fundusze pożyczkowe i poręczeniowe. Z tego względu nie należy w dokumentacji konkursowej stosować sztywnych rozwiązań narzucających funduszom gotowe rozwiązania w zakresie regulaminów pożyczkowych, wzorów dokumentów wewnętrznych (wniosków, umów,) kryteriów oceny wniosków. Dokumenty te i procedury powinny być elementem oceny konkursowej (m.in. pod katem zgodności z ogólnymi wytycznymi i ramami określonymi w warunkach konkursu) przy wyborze pośredników finansowych Podobne rozwiązania są stosowane w projektach inżynierii finansowej realizowanych w ramach RPO i JEREMIE. Podczas przygotowania wspomnianego programu pilotażowego dużo kontrowersji i zastrzeżeń wzbudził fakt narzucenia funduszom szczegółowych kryteriów oceny wniosków, co ma być poddane szczególnej obserwacji podczas realizacji projektu